

KÁRPÁTALJA

Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi
folyamatok

Szerkesztette
Gasparics Judit, Ruda Gábor és Székely András Bertalan

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület

Kárpátalja – Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi folyamatok

Szerkesztette

Gasparics Judit, Ruda Gábor és Székely András Bertalan

Összeállította és a szöveggondozást végezte

Székely András Bertalan

Nyelvi lektor

Gasparics Judit

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület

Pilisvörösvár, 2019

Üdvözet az Olvasónak!

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület és a Nagyberegi Református Líceum 2016. október 8-án konferenciát rendezett a Líceumban *Kárpátalja – Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi folyamatok* címmel.

A rendezvény részét képezte annak a konferenciasorozatnak, amelynek során a Muravidék, Drávaszög és Szlavónia, a Délvidék, Székelyföld, a Felvidék és az Órvidék magyarságának sorskérdéseivel foglalkozott az egyesületünk. Az adott régió és az anyaország szakembereinek közreműködésével, mindenütt együttműködtünk a helyi magyar oktatási, kulturális, vallási szervezetekkel. E tanácskozások anyagából összeállító, hét kötetesre tervezett *Kárpát-medence* könyvünkől (ezt a *Kárpátalja* kötetet is beszámítva) öt részt már közreadnunk az elmúlt években, két konferenciakötet viszont – anyagi okokból – még kiadásra vár.

Kiadványunk élére Szabó Palócz Attila hitvalló versét illesztettük. A délvidéki születésű költő, író, újságíró költeménye ugyanis úgy érezzük, a békediktátumok által szétszakított nemzet részei közötti összetartozás, szolidaritás érzésének esztétikailag is igényes megnyilvánulása – mintegy hangütés az utána következő írások alapállásához.

Kárpátalján az ottani Református Egyház legnagyobb múltú középfokú oktatási intézménye adott helyet a konferenciánknak. *Kovács András* oktatási igazgató a Nagyberegi Református Líceumról szólva elmondta, hogy a kezdetekben szinte nem volt mit enniük a diákoknak, 1994-ben jött az első holland élelmiszercsomag hozzájuk. A diákokat az első időkben családoknál szállásolták el. Voltak vendégtanárok, pl. Debra Mayer az USA-ból, egy időben a Kárpát-medence Magyarországtól elcsatolt országai mindegyikéből egyszerre tevékenykedtek tanárok a líceumban.

1995-től további református líceumok nyíltak. 23 év alatt 600 diák szerzett középfokú érettségit Nagyberegen, 98%-uk továbbtanul, így elitképző, értékteremtő intézménynek számítanak. Nem ritka, hogy a szülők külföldön dolgoznak, ezért előnyös a bentlakásos forma. 123 diák tanul 4 évfolyam 6 osztályában, 23 pedagógus segítségével. A Kárpátaljai Református Egyház Jótékonsági Alapítványa tartja fenn. 2014-től új épületszárnyal bővültek, így már tornaterem, étkezdé, konyha, fiú- és lánykollégium áll az ide járók rendelkezésére.

Tíz éve egyharmaduk ment Magyarországra továbbtanulni, ma már nemcsak megfordult az arány, hanem legutóbb már csak egytizedük maradt. A támogatást 100%-ban a magyar kormány biztosítja. Egy gyerek képzése 6000 hrvnyát (kb. 60.000 Ft) tesz ki havonta. A költségeik-

hez hozzájárul a gyülekezet és jön szülői segítség is, természetbeni támogatással. A helyzet a háború óta kezdett romlani. Legnagyobb veszélyben a técsői líceum van.

Dr. Dupka György író, szerkesztő, az ungvári / beregszászi székelyű Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet igazgatója nagyívű tanulmányában a magyar kultúraápolás, oktatás, tudomány és hitélet lehetőségét tekinti át a kötetben. Kitér a kárpátaljai magyarság etnikai, gazdaságpolitikai arculatára, a közösség demográfiai, politikai és szakmai érdekvédelmének a jellemzőire is. Részletesen áttekinti az irodalom, a képző- és zeneművészet, a közművelődés, a könyvkiadás és -terjesztés intézményeit. Bemutatásából nem hiányozhat a magyar könyvtárügy és más közgyűjtemények, a színházi élet, a nyomtatott és elektronikus sajtó, a cserkészmozgalom sem. A rendkívül adatgazdag struktúra részét képezi az oktatás-nevelés, a szakképzés, a felsőoktatás, a tudomány és a hitélet legfontosabb összetevőinek az ismertetése.

A székely *András Hanga* kommunikációs szakember, doktorjelölt 2018–19-ben Petőfi Sándor-ösztöndíjasként kilenc hónapot töltött a nagyszülősi járás öt községében. Az ösztöndíjas programban egyik fő feladatként a médiatudatosság erősítését vállalta. Emellett igyekezett mindig tenni valamit, ami hite szerint előre vitte a Petőfi Programot: foglalkozás- és műsorterveket készített, filmklubot szervezett, székelyföldi és magyarországi ismerősöket, jó szándékú embereket keresett meg, hogyan tudnának segíteni, közreműködni egy-egy probléma megoldásában. Évfordulókhoz és ünnepekhez kötődő rendezvényeikről, pályázatírói segítségnyújtásáról, az egyházakkal, a pedagógus- és civil-szervezetekkel való együttműködéséről bőségesen olvashatunk a beszámolójában.

Nick Ferenc ny. alezredes, a Falvak Kultúrájáért Alapítvány elnöke arról a komplex magyarságmentő munkáról írt, amelyet a nyelvhatáron lévő Rahón és környékén végeznek sok éve. A Tisza forrásvidékén, szórványban élő magyarság eltűnőben van. A nagyfokú kiáramlást a gazdasági nehézségek mellett a „háború árnyéka” is gyorsítja. A vegyes házasságban született gyermekek nagy része már csak az ukrán nyelvet tanulja meg. Az alacsony tanulólétszám miatt veszélybe kerültek a már működő magyar iskolák is, miközben a vasárnapi iskolákban egyre többen – még a felnőttek is – igyekeznek elsajátítani szüleik, nagyszüleik nyelvét. Az alapítvány és a Tisza-forrásvidéke dinamikus kapcsolata 2005-ben a rahói *Erik Alkotóház* létesítésével, és az *Ukrán–Magyar Kulturális Együttműködési Társaság* alapításával, valamint a nyelvoktatáshoz kapcsolható sűrű feladatok meghatározásával vette kezdetét.

Ezt követően hat településen (Kőrösmezőn, Szvidovecen, Rahón, Terebesfejrpatakon, Nagybocksón és Gyertyánligeten) létrehozták a *Tisza-forrásvidéke Vasárnapi Iskolahálózatot*. Anyaországi támogatást szerevezve fejlesztették az intézmények technikai felszereltségét, magyar óvoda létesítését is elősegítették, kiterjedt közművelődési munkát végeznek mind a mai napig. Önkormányzati és civil kapcsolatokat építettek ki az ott élők megmaradása érdekében a Kárpát-medence más magyarlakta területeivel. A beszámoló nem rejti véka alá a küzdelmük nehézségeit sem.

Dr. Radvánszky Ferenc, a mezőkaszonyi és a bótrágyi református gyülekezet pásztora a Kárpátaljai Református Egyház előtt álló kihívásokat és azok látható irányait tekintette át. Mivel korábban jelentősen kivette részét az Egyház ma is működő rendszerének (oktatási intézmények, diakóniai szolgálat, egyházi infrastruktúra) a-kialakításából, a stratégiai látásmódot tükröző írásában felhasználja az ott szerzett tapasztalatait. A rendszerváltoztatást követő időszakok egyházi fejleményeit és teendőit, intézményfejlesztő tevékenységét és vízióit szociológiai összefüggésben tárja elének. Megállapítja, hogy ha a társadalmi egységekben (oktatás, egészségügy, gazdaság stb.) nem valósulnak meg az örök isteni értékek (szeretet, öröm, békesség, hűség, szívesség, jóság, becsület, kitartás stb.), akkor az Egyház feladata, hogy az értékeket megtestesítve, a társadalom előtt álló mintaként valósítsa meg a társadalmi egységeket. Ha a társadalom megvalósítja a jelzett értékeket, akkor az Egyház szerepe az értéktárolás, az értékmegvalósítás.

A Huszton született *Weinrauch Ferenc Márió* ferences szerzetes a Kárpátaljai Ferences Misszió tagja. 2001 óta kis megszakítással a feladatát képezi a lelkipásztori, szociális és lelkigondozói szolgálat a Kárpátalján élő hívő és nem hívők emberek felé. A ferences rend történetének és célkitűzésének rövid áttekintése után, írásában vázlatosan elének tárja a kárpátaljai missziós munkájuk újjáéledésének három évtizedét, fizikai, lelki, hitoktatási és szociális területen.

Kissné dr. Kovács Adrienne néprajzkutató, magyartanár a kalácsok és az ünnepek összefüggéseit világítja meg kárpátaljai, alföldi és délvidéki összehasonlításban. A saját terepmunka eredményeit is felhasználó dolgozat érzékeltesen mutatja fel, miként válnak a különböző kenyér- és kalácsfajták az egyházi és családi ünnepek hétköznapiágon felülemelkedő megszentelésének, ünnepélyessé tételének a fontos tényezőivé. Lényegi megállapítása, hogy a kalács legfontosabb hozzávalói az otthoni alapanyagok és lelki hozzávalók: a szeretet, az odaadás és a rászánt / odaszánt idő. A népi kultúrában mindig is jelen volt, van a továbbadás vágya, az átadás készsége – a kalácssütés nemzedékeket köt össze.

A szintén kárpátaljai származású *Vorinka Irén* szlavista, a budapesti Ruszin Tudományos Intézet munkatársa. A ruszin–magyar együttélés példáit és a két világháború közötti kárpátaljai ruszin sajtó jellemzőit tárja elénk írásában. A Duna-medencében a magyarokkal szinte a kezdetektől együtt élő nép nyelvjárásokban gazdag és színes néprajzzal rendelkezik. Rákóczi fejedelem leghűségesebb népeként, akkor s azóta is, számtalan jelét adta a magyarság iránti rokonszenvének. Megismerhetjük a mai magyarországi ruszin önkormányzatiság és hagyományápolás példáit. Az első világháború után kialakult s a bécsi döntés után továbbfejlődött ruszin tudományosság és sajtó 1945 óta válságos időszakát éli.

A konferencia kísérőprogramjaként, *Vlajk Gabriella* olvasott fel a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület által kiadott Angyali tanítások című, akkor nemrég megjelent kötetéből több részletet.

A kötet szerkesztésének lezárásakor jelent meg a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnökének nyílt levele Ukrajna elnökéhez. Mivel dióhéjban tartalmazza az ott élő nemzetrészünk legfontosabb, megoldásra váró gondjait, szükségét éreztük annak is a beemelését a könyvünkbe.

Kitekintés. Programunkhoz hozzátartozik a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karán 2015 őszén *Megmaradni, de hogyan? Adalékok a közösségi identitás szempontjainak interdiszciplináris megközelítéséhez*, valamint 2017 júniusában Felsőőrön a Kétnyelvű Szövetségi Gimnáziumban *Magyar oktatás, kultúra és hitélet Ausztriában* címmel rendezett konferencia, amelyek anyagából szintén kötetet állítunk össze, terveink szerint 2020-ban..

Kárpát-medencei „körutazásunk” induló állomása, érdeklődésünk kiemelt területe továbbra is a szlovéniai Muravidék, az ottani kétnyelvű oktatási modell és kulturális környezetének alakulása.

A kiadó köszönetét fejezi ki a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárságának és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-nek, hogy az egyedi támogatásával lehetővé tette a kárpátaljai magyarság sorskérdéseivel foglalkozó konferenciakötetünk közzétételét.

Pilisvörösvár, 2019 novemberében

GASPARICS JUDIT, RUDA GÁBOR, SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN

Kárpátaljai capriccio

Ezennel tiszteletbeli kárpátaljaivá fogadom magam...

Mert csak!

És punktum.

...és nem kérdezem, nem sokat törődöm azzal, mit szólnak mindehhez a helyiek,

az igazán érintettek, akik közé ezzel a gesztusommal immár felvételtem magam,

ott Gát közútján, a falun áthajtva, Kovács Vilmos emléktáblájánál megállva – megáldva? –,

csak egy néma főhajtás, s már indulunk is tovább, Munkács vagy Beregszász macskakövén zsörtölődve,

épp az útra épített fekvőrendőrön lendülve át,

bár Csonkapapit csak álmomban láttam,

mégis megalkotta itt nekem, a távolban a képzetem,

Vereckén pedig szinte lesodort a hágóról a szél,

de még így is láttam az emlékművön az értelmetlen pusztítás nyomait, a lángok hagyta koromban perzselődött eggyé, s még erősebbé a hét sziklatömb,

s a jelképek erdejében épp ott veszett el a romboló kéz, s a még rombolóbb szándék,

s terítette szét a szél a romló lankák erdőségei felett,

amelyekbe emberi kéz s emberi pusztító erő vájt már újabb tisztásokat...

s nem kérdezem, hogy befogadnak-e maguk közé, „bevesznek-e a buliba”, a „klubba”

mindazok, akiknek most a részévé válok, akik között közösségre találok,

mert én már befogadtam őket, szeretettel, magamba, lelkembe, úgy, ahogy vannak

– szőrüket és bőrüket a fogamban tartva épp most viszem át a túlsó partra –,

a sztálini örülettel együtt is, amelyik Munkács fölé, a Vörös-hegyre teaültetvényt parancsolt,

vagy Zrínyi Ilonával együtt is, aki legalább oly messziről érkezett e tájra, mint jómagam...

...ezennel tehát tiszteletbeli kárpátaljaivá fogadom magam...

mert így akarom,

s mert kötődöm e tájhoz,

*mely nem a szülőföldem ugyan, de akár az is lehetne,
mert magamba szívtam ezt a vidéket,
belélegeztem Várit, Nagyszőlőst, Tiszabökényt, Szolyvát,
belélegeztem Farkasfalvát, Tiszahátat, a Latorca völgyét...
...s mert mindez elkápráztatta tudómet,
ezért hát tiszteletbeli kárpátaljaivá fogadom magam...
nem mintha nem lennének már nélkülem is elegen,
de ahol egy még elfér a forgatagban, no pont oda fogadom be ezennel
magam...*

*s talán kicsit azért is, mert amikor Árpád törzsei megérkeztek ide,
ennek kellett az első tájnak lennie, amit kinéztek maguknak,
ez volt az első élményük az új hazáról,
itt akartak otthonra lenni,
s az érzésben annyinak mindenképpen kölcsönösnek kellett lennie,
hogy a tájnak is hazát, otthont, megélhetést, megmaradást kellett adni...
viszonzásul a bizalomért...*

*viszonzom most én is ezt a bizalmat ennek a tájnak,
amikor tiszteletbeli kárpátaljaivá fogadom magam,
s nem kérdezek meg róla senkit, mert ilyen gyarló az emberi elme,
nem kérdezem meg, hogy befogadnak-e,
hiszen bárkinek a szülőföldjén is lehetnek, akik a legszívesebben kita-
gadnák*

– milyen hát a méltó fogadtatás?

*viszonzom a bizalmat, és beérem ennyivel,
viszonzom ezt a bizalmat, mert van mivel,
s amíg még megtehetem, belélegzem ezt a tájat,
mint az oxigént,
belélegzem Vereckét és a munkácsi várat...
belélegzem Beregszászt és a Latorca völgyét...
belélegzem Kárpátalját,
s úgy őrzöm magamban, lelkem titkos rejtekén,
mint a családi ezüstöt egykor az idősek,
belélegzem Kárpátalját,
s viszonzom a bizalmat, mert mást nem is tehetnék...*

Köszöntő

Tisztelettel köszöntöm a *Kárpátalja – Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi folyamatok* című konferencia minden kedves résztvevőjét, előadóit, hallgatóit és szervezőit. Nagy öröm számomra, hogy a Nagyberegi Református Líceum adhat otthont ennek a rangos rendezvénynek.

A magyar nyelv, a magyar kultúra, a hagyományok ápolása a végekre szorult nemzetrészt legfontosabb feladata, mely egyúttal a megmaradás záloga is. A kárpátaljai magyarság a rendszerváltozások ellenére mindmáig megtartotta nemzeti öntudatát, anyanyelvét, ugyanakkor helyesen ismerte fel, hogy mindezek megtartásáért tenni, cselekedni kell. A cselekvő hazaszeretet elsősorban az egyház és az iskola alapköveinek a megerősítésével kell hogy kezdetét vegye, ahogyan azt Reményik Sándor is megírta. A különböző impériumok más-más módon kezelték a nemzetiségi, kisebbségi kérdést, de mindig kellettek bátor, szavukat, gondolataikat nem elhallgató emberek. Ők voltak, akik vállalták a közösségi jogok érvényesítéséért folytatott küzdelmes harcot, aminek köszönhetően itt most magyar nyelven, az anyanyelvünkön oszthatjuk meg gondolatainkat, kutatási eredményeinket.

A '90-es évek elején, a nagy birodalom széthullását követően sokan helyesen látták meg a lehetőséget Kárpátalján a magyarság bátyáinak a megerősítésére. A magyarság áhítozott Isten élő igéje után. Igazi bástyát jelentett és jelent ma is az Istenbe vetett erős hit a megmaradásban.

Akik tisztán látták, azok felismerték az új helyzet adta reális esélyeket. Körvonalazódott a lehetősége annak, hogy a reformátusság saját oktatási intézményt, középfokú iskolát hozzon létre, ahol Isten tanításai mentén lehet elsajátítani a tudományokat, és lehet közösségi életre nevelni az arra áhítozó fiatalokat. Így alakultak a líceumok, elsőként a nagyberegi 1993-ban, majd a péterfalvai és nagydobronyi 1995-ben, utóbb a különböző egyházi fenntartású intézmények. Az enyhülésnek köszönhetően a '90-es években azt is látták, hogy mennyire szükség van az anyanyelvű felsőoktatásra, pedagógusokra, akik őseik nyelvén szerzik, és majd adják át a tudást. Így jött létre a Beregszászi Tanárképző Főiskola, mai nevén a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, ami napjainkban a magyar nyelvű tudományosság és kultúra fellegvárává nőtte ki magát.

Ebből is látszik, hogy vannak elért eredmények, amiért sokan sokat áldoztak, de azt is látnunk kell, hogy mik azok a jelen idő adta felada-

tok, amelyek megvitatásra, továbbgondolásra, de mindenképp megoldásra várnak.

Így kívánok a konferencia minden résztvevőjének eredményes tanácskozást!

Kovács András, Vorinka Irén, Márta Gábor, Vlajk Gabriella,
dr. Székely András Bertalan, Nick Ferenc, Kissné dr. Kovács Adrienne

A magyar kultúraápolás, oktatás, tudomány és hitélet lehetőségei Kárpátalján, Ukrajna függetlenedése után

1. A kárpátaljai magyarság etnikai, gazdaságpolitikai arculata

A történelmileg mérhető időben a kárpátaljai magyarság életében is olyan események történtek, amelyek alapvetően meghatározzák további sorsát. Megszűntek a birodalmi keretek, felbomlott a Szovjetunió. *Ukrajna kikiáltotta függetlenségét*, és tétován elindult a jogállamiság felé. Az 1991. december 1-jén megtartott referendum eredménye alapján Kárpátalja a független ukrán állam közigazgatási egységévé vált. A kárpátaljai magyarság ugyan sokkal több jogot kapott az ukrán államtól, mint az azt megelőző szovjet birodalomtól, ám léte gazdaságilag veszélyeztetve volt.

Demográfia gazdasági válságban

2001-ben Kárpátalján 151,5 ezer magyar élt, ami az ukrainai magyarság (156,6 ezer fő) 96,8%-át tette ki. Az utolsó két népszámlálás között a kárpátaljai magyarság lélekszáma 4,2 ezerrel (2,7%-kal) csökkent, a megye összlakosságán belüli aránya pedig 12,5%-ról 12,1%-ra módosult.

A legutóbbi népszámlálás óta jelentős veszteséggel kell számolnunk, a magyarság számának kb. 20-25 ezerrel való csökkenése prognosztizálható, évente 800-900 főt kitevő elvándorlás tapasztalható (okok az ukrainai polgárháború, súlyos gazdasági helyzet, munkanélküliség stb.).

Felismerve, hogy a szülőföldön maradásnak elengedhetetlen feltétele az egzisztenciális biztonság, a magyar szervezetek nagy figyelmet fordítanak a kárpátaljai gazdasági folyamatokban való részvételre, a privatizációból és a szovjet típusú gazdasági rendszer lebontásából, valamint a határ menti együttműködésből adódó lehetőségek kihasználására (vállalkozásfejlesztő központ létrehozása, gazdaszövetség alakítása, gazdaképzés). A bizonytalan ukrainai helyzet miatt azonban eddig a magyar szervezetek ezen a téren nem könyvelhettek el jelentős sikert. Különös fontossággal bír most a nemrég beindított *Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program*. Reméljük, hogy jótékonyági hatása minden területen, így a kultúra területén is mérhető lesz.

Politikai érdekvédelem. Érdekmegjelenítés az ukrán parlamentben

A kárpátaljai magyarság két politikai párttal rendelkezik.

Ukrajna Igazságügyi Minisztériuma 2005. február 17-i dátummal bejegyezte a „*KMKSZ*” – *Ukrajnai Magyar Pártot*, amelynek megalakítását a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)* kezdeményezte.

2005. márciusi dátummal az igazságügyi minisztériumban bejegyezték az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)* által kezdeményezett *Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot (UMDP)*.

A két magyarságszervezet azért döntött a pártalapítás mellett, mert a módosított választási törvény kizárólag pártok számára teszi lehetővé a jelöltállítást.

A rendszerváltás utáni ukrán parlamentnek eddig 4 magyar nemzeti-ségű független képviselője volt.

Az 1994–1998. évi ciklusban **dr. Tóth Mihály**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke, az 1998–2002. évi parlamenti ciklusban **Kovács Miklós**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke, a 2002–2006., majd a 2010–2012. évi parlamenti ciklusban **Gajdos István**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke képviselte a kárpátaljai magyarokat a kijevi törvényhozásban. Jelenleg **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke az ukrán parlament tagja.

Képviselet a megyei önkormányzatban

A 2006-tól érvénybe lépett pártlistás szavazás nem kedvezett az egymással szemben álló két magyar szervezetnek. Ahhoz, hogy magyar képviselő befutó helyet kapjon, hiányzott az összetartás. A magyar–magyar széthúzást az ukrán pártok kihasználták, a magyar választókat megosztották saját javukra.

A legutóbbi önkormányzati választások sok dologban eltértek az előzőktől, a két mérvadó magyar szervezet a megyei szinten közös listát állított, ennek köszönhetően példás eredményeket ért el. Az összefogás folyományaképp 8 képviselőt juttattak a megyei tanácsba, a megyei tanácsban és a közigazgatásban több vezető pozíciót is ki tudtak harcolni.

Azonban a járási, városi, települési szinten külön listán indultak a képviselőjelöltek, ami felemás eredményeket produkált: kevesebb mandátumot tudtak megszerezni, mivel az ukrán pártok a megosztottságot kihasználva jelentős tért hódítottak a magyarok lakta települések képviselőtestületeiben. Ez az út a továbbiakban nem járható, szükséges az összefogás, hogy a magyar közösség politikai érdekeit magyarok képviselhessék.

Szakmai érdekvédelem

A magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító és a magyarságintézmények érdekeit védő magyar civilszervezetek száma régióként hol csökkenő, hol növekedő tendenciát mutat. Az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását, a Szülőföld Alapot 2011-től felváltó Bethlen Gábor Alapon keresztül.

Fontos megjegyezni: az ukrainai magyar civilszervezetek, intézmények is ***négyes tagoltságúak***:

- KMKSZ-közeli szervezetek,
- UMDSZ-közeli szervezetek,
- független civilszervezetek, intézmények,
- államilag fenntartott magyar intézmények.

Évente országos és megyei viszonylatban alig száz, helyi vonakozásban közel kétszáz különböző szintű kulturális rendezvényt szerveznek. Kárpátaljára is jellemző, hogy az itteni magyar kultúra és közművelődés a magyarországihoz hasonlóan egyre inkább fesztivál- és rendezvényközpontú. Sajnos a civilszervezetek támogatása nem teszi lehetővé nagyobb számú rendezvény lebonyolítását. A kulturális és művészeti élet lehetőségeit korlátok közé szorítják a súlyos ukrán gazdasági nehézségek. A csőd szélén álló vállalkozók nem tudják szponzorálni a magyar kultúrát, így a köröket, egyesületeket sem, azok csak „könyöradományokhoz” jutnak. Ezek közül a legjelentősebbek:

- Országos szinten bejegyzett magyar szervezet: ***Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ)***;
- Kárpátaljai megyei szinten bejegyzett magyar társadalmi-politikai érdekvédelmi szervezet: ***Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)***;
- A fontosabb szakmai és egyéb érdekvédelmi szervezetek: ***Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK)***; ***Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ)***; ***Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KáMCSSZ)***, ***Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT)***.
- Regionális szinten fiatal alkotó értelmiségieket tömörít többek között a ***Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ)*** és a ***Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szövetsége (KMKSZ ISZ)***.
- Megyei szinten bejegyzett szakmai szervezetként fejt ki tevékenységet a ***Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága***, a ***Magyar Újságírók Kárpát-***

aljai Szövetsége, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága.

- A hágón túli, belső ukrainai magyar diaszpóra fontosabb kulturális egyesületei: *Lvovi (Lembergi) Magyarok Kulturális Szövetsége, Magyarok Kijevi Egyesülete.*
- Egyéb, a kultúraápolással is foglalkozó kárpátaljai magyar civilszervezetek: **GENIUS Jótékonyági Alapítvány, Pro Cultura Subcarpathica, Kárpátaljai Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet, Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete, Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet, Lehoczky Tivadar Intézet, Momentum Doktorandus Kárpátaljai Magyar Doktoranduszok Szervezete.**

Távlati célként, minden magyar szervezet programjában szerepel az autonómia különböző formáinak a megteremtése. Ennek a célnak a megvalósítását a különböző szervezetek eltérő módon képzelik el.

A magyar kulturális és szakmai szervezetek érdekvédelmi tevékenysége jelenleg döntően a magyarság identitástudatának és kultúrájának megőrzésére, az anyanyelvű oktatás fejlesztésére, a magyar nyelvű oktatási rendszer megtartására, továbbfejlesztésére és egy önálló magyar tankerület létrehozására irányul.

2. Irodalom, művészet, kultúra

Irodalmi élet. A kárpátaljai magyar irodalmárok önszerveződése

Ukrajna független állammá válásával új korszak kezdődött Kárpátalja magyar irodalmi életében is.

A kárpátaljai magyar irodalmárok önszerveződése, illetve kapcsolatainak keresése az anyaországi, illetve a többi kisebbségi magyar irodalommal már a 80-as évek végén elkezdődött. A kilencvenes évek elejétől a kapcsolattartás az anyaországi, a határon túli (külhoni) irodalmi-kulturális műhelyekkel (Magyar Írószövetség, Berzsenyi Dániel Irodalmi Társaság, Anyanyelvi Konferencia, *Hármashatár Irodalmi Társaság* – HIT stb.) is rendszeressé vált.

A Magyar Írószövetség, különösen **Jókai Anna** író elnöksége (1990–1992) idején a kárpátaljai írók előtt is szélesre tárta kapuját. 1990-ben öt kárpátaljai író és költő vettek fel a *Magyar Írószövetségbe* – **Balla D. Károlyt, Balla Lászlót, Horváth Sándort, Füzesi Magdát és Vári Fábián Lászlót** –, 1991-ben **Dupka György és Fodor Géza** is írószövetségi tag lett.

A szellemi erőket összefogva hat írószövetségi tag (**Balla D. Károly, Dupka György, Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Vári**

Fábián László) 1992. szeptember 20-án, Ungváron, a Kárpátaljai Magyar Könyvnapon létrehozta a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportját (MIKICS). Később a csoport javaslatára írószövetségi tag lett **Kecskés Béla és Sütő Kálmán**, majd **Nagy Zoltán Mihály**. Első közös antológiájuk *Sors, megírva* címmel, **Füzesi Magda** összeállításában, 1993-ban az Intermix Kiadó gondozásában jelent meg.

A Magyar Írószövetség és a MÉKK keretében működő MIKICS sok közös programot bonyolított le Budapesten és Kárpátalján is. A Magyar Írószövetség elnökei közül 1992–2007 között **Tomai József, Pomogáts Béla** és **Kalász Márton** gyakran tartott felolvasóörökat vidékünkön is.

Az Együtt

A kárpátaljai magyar írók, különösen a *Hatodik Síp* megszűnésével és több, hosszabb-rövidebb folyóirat-alapítási kísérlet (*Pánsíp, Véletlen Balett, Kárpátaljai Minerva*) után, fórum nélkül maradtak.

Közel 15 éve ezt az űrt tölti be az *Együtt*, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának irodalmi, művészeti, kulturális folyóirata. Felelős kiadója: a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége (MÉKK). A 2002-től újraindított negyedévi, majd kéthavi kiadvány jelenleg Kárpátalja alkotóinak az *egyetlen és leghosszabb életű irodalmi, művészeti és kulturális fóruma*. Terjedelme 100-110 oldal. A kiadvány összeállítását, a szövegek gondozását a szerkesztőbizottság végzi, amelynek korábban **Nagy Zoltán Mihály** volt az elnöke, jelenleg pedig **Vári Fábián László**, József Attila-díjas költő, folklórkutató, a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának tagja.

A Szülőföld Alap, a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Művészeti Akadémia vissza nem térítendő támogatásának köszönhetően kiegyensúlyozottá vált a kiadványunk megjelenése. Szintén a támogatásból 2006 januárjától, a Magyar Kultúra Napja alkalmából *Együtt Nívódíjakat* adunk át három kategóriában.

Az *Együtt* folyóiratban a helyi szerzőkön kívül magyarországi és Kárpát-medencei magyar közösségek alkotói is publikálnak. A 80 magyarlakta település könyvtárába jut el. Az egyes lapszámok író–olvasó találkozókön kerülnek bemutatásra. A folyóirat elektronikus változata pedig a KMMI-honlapon olvasható: www.kmmi.org.ua.

Tehetséggondozási programok a kultúra színterein

A MÉKK és a KMMI tehetséggondozó programokat, pályázatokat, klubot és fórumot (*KMMI-füzetek*) szervezett a fiatal, pályakezdő alkotók részére.

A megrendezett programok mentorai voltak mások mellett: **Vári Fábán László** költő, **Zubánics László** történész, **Bakos Kiss Károly** és **Lőrincz P. Gabriella**, **Csordás László** irodalmár, kritikus és mások.

Ezeknek a tehetséggondozó programoknak az a célja, hogy kineveljék és helyzetbe hozzák a tehetséges fiatalokat, az *Együtt* folyóirat számára biztosítsák a szerzői utánpótlást. Sikerült útnak indítani egy újabb generációt.

A kárpátaljai alkotók értékteremtő munkája

A szovjet korszakban főleg két író, **Balla László** és **Kovács Vilmos** szellemi teljesítménye magaslik ki. A hatvanas évek végétől pedig egy fiatalabb nemzedék tagjai alkottak figyelemre méltót.

S. Benedek András ennek kapcsán azt a megállapítást tette, hogy „*a kárpátaljai magyar irodalom II. világháborút követő alkotó nemzedékeinek tagjai elismerik és folytatják Kovács Vilmos szellemi örökségét. Ezért formálhat jogot Balla D. Károly, Vári Fábán László, Füzesi Magda, Fodor Géza, Finta Éva, Nagy Zoltán Mihály, Dupka György írói teljesítménye immár az egész magyar irodalom megbecsülésére.*”

A rendszerváltás után a kárpátaljai alkotók értékteremtő munkáját első ízben 1993-ban ismerték el. Berzsenyi-díjat kapott **Gortvay Erzsébet**, **Vári Fábán László**, **Dupka György** és **Balla D. Károly**, akik a későbbiekben más állami és szakmai kitüntetésben is részesültek.

A kilencvenes évek végén a vidék írói közül hárman – **Balla D. Károly**, **Vári Fábán László** és **Nagy Zoltán Mihály** – József Attila-díjban részesültek, **Bemiczky Éva** elsőkötetesként pedig Déry Tibor-díjat kapott (később Márai-díjban is részesült).

Az ezredforduló után **Füzesi Magda**, **Nagy Zoltán Mihály** és **Vári Fábán László** a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának tagjai lettek.

A műkritikusok a fentebb említetteken kívül jelentős és ígéretes alkotónak tartják **Bakos Kis Károly** költőt, **Brenzovics Marianna**, **Bartha Gusztáv** és **Lengyel János** prózairót. A fiatalabb költőgeneráció tagjai közül feljövőben van **Lőrincz P. Gabriella**, aki többször szerepelt költeményeivel a Budapesten kiadott *Az év versei* című gyűjteményben is.

A szépirodalom mellett a szakirodalmat művelők közül ismertté vált **Beregszászi Anikó** és **Csernicskó István** nyelvész. A szociográfia, táj kutatás, honismeret és demográfia területén **Dupka György**, **Horváth Sándor**, **Czébely Lajos**, **Csatáry György**, **Molnár D. István** és **Zubánics László** jeleskedik. Az irodalomtörténet és -kritika műfajában **Gortvay Erzsébet**, **Penckófer János**, **Balla D. Károly**, újabban

Csordás László alkotott eddig maradandó, magas színvonalon megírt tanulmányokat. Jelentős a vidék magyar újságíróinak a száma, akik közül többen szépírással is foglalkoznak.

3. Könyvkiadás, könyvterjesztés

Könyvkiadók

Az 1945-től fennálló ungvári *Kárpáti Kiadót* a rendszerváltozás a csőd szélére juttatta, felszámolták a magyar kiadói szerkesztőséget. Azóta egyre ritkábban, évente egy-két magyar könyv kerül kiadásra. A magyar könyvek kiadását az ukrán állam finanszírozza.

A másik állami intézmény az ungvári *Oszvita Tankönyvkiadó* (1991 előtt az 1946-ban alakult Ragyanszka Skola Tankönyvkiadó, amely a függetlenné vált Ukrajnában a Lviv–Szvit Kiadó ungvári szerkesztősége lett), vezetője **Varga Béla**, aki egyben az MTI kárpátaljai tudósítója is. A magyar iskolákat kezdettől fogva ez a kiadó látja el tankönyvekkel.

Az állami könyvkiadás válságát tapasztalva a kárpátaljai magyar szerkesztők, írók közül néhányan beindították a magánkönyvkiadást, magyarországi alapítványok támogatásával.

Az első a *Galéria Kiadó* (Galéria Kisvállalat Kiadója, később *Galéria–Écriture*) teljesen magánvállalkozásban, egyik prominens alapítója **Balla D. Károly** író, aki elindította a *Galéria Könyvtár* sorozatot. Az ezredforduló után megszűnt a Balla D. Károly féle könyvkiadás, az internetre vonult.

A második az *Új Mandátum Kiadó* (korábban: *Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum Könyvkiadó*, vagy *Mandátum*, *Hatodik Síp Alapítvány*). Irodája volt Budapesten (felelős kiadó **Németh István**) és Beregszászban (a szerkesztőség vezetője **Penckófer János** volt), a kiadó egyben gondozója a *Hatodik Síp* című negyedéves folyóiratnak. Az ezredforduló után ez is megszűnt.

Néhány helyi szerző könyvének megjelentetésére vállalkozott a *Tárogató Lap- és Könyvszerkesztőség*, amely az ezredforduló után szintén megszűnt.

Kiadói tevékenységet vállalt fel 1996-tól a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ)*, a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ)*, a *Kárpátaljai Magyar Cserkész Szövetség (KÁMCSSZ)*, legújabbban pedig a *Kárpátaljai Református Egyházkerület* és a *Kárpátaljai Római Katolikus Püspökség* is.

Az egyik legeredményesebb, az *Intermix Kiadó* (1992) működése. Az 1992-ben indított *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatban eddig

mintegy száz kárpátaljai alkotótól több mint 260 könyv jelent meg. Közöttük szépirodalmi, helytörténeti, politikatörténeti, szociográfiai és művelődéstörténeti kiadványok egyaránt megtalálhatók.

Az Intermix-könyvek kezdettől fogva az Országos Széchenyi Könyvtár ISBN számaival kerülnek közreadásra. Kiadásukat a Bethlen Gábor Alap és a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja. A kiadó 1992-től a budapesti *Ünnepi Könyvhét* állandó résztvevője.

A megjelent könyvek elektronikus változatát a kiadó folyamatosan feltölti a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* honlapjára, amelyet innen az OSZK *Elektronikus Könyvtára* vesz át.

Könyvterjesztés

A rendszerváltás után az állami könyvterjesztés megszűnt, felszámolták a könyves üzleteket.

A MÉKK aktivistái közül könyvterjesztéssel **Kovács Katalin** kisvállalkozó foglalkozik, aki a nagyszőlősi *Ugozca* és a beregszászi *Bereg* és az ungvári *Ung* könyvesbolt tulajdonosa is. A kisvállalat ma is szélmalomharcot vív az ukrán vámosokkal, mert az 50 kilónál nagyobb súlyú szállítmányt vámadóval sújtják, főleg a Magyarországról behozott könyveket, remittenda lapokat.

Közkönyvtárak

Kárpátalján közel száz, magyar állománnyal is rendelkező könyvtárat tartanak számon, amelyek a következőképpen oszlanak meg: az adatok szerint négy járási és városi könyvtár rendelkezik komolyabb magyar könyvállománnyal.

A legnagyobb magyar könyv- és folyóirat-gyűjteménnyel a *Kárpátaljai Tudományos Könyvtár Magyar és Idegen Nyelvű Osztálya* rendelkezik. Könyvállománya meghaladja a 30.000-et. Állománypótló könyveket, folyóiratokat főként a megyei könyvtár, a *Beregszászi Járási Könyvtár*, valamint a felsőoktatási intézmények könyvtárai kapnak. Magyarországról csupán az *Országos Széchenyi Könyvtár* és néhány civil szervezet, alapítvány küld rendszeresen könyveket. A falusi könyvtárak csupán személyi kapcsolatok révén, ritkán jutnak új könyvekhez.

Legutóbb a budapesti *Nemzeti Kulturális Alap (NKA)* által beindított *Márai-programnak* köszönhetően bővült a fontosabb könyvtárállományok ellátása. A falusi könyvtárak meglévő könyvállományának a törzsanyaga a múlt század második feléből származik.

Katasztrófális a helyzet a községi könyvtárakban: nincs fűtés, az épületek felújítására nincs pénz. A könyvtárak magyar napilap- és heti folyóirat-előfizetését nem biztosítja az ukrán költségvetés.

4. Képzőművészet

Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (RIT)

A '80-as évektől egyre több olyan magyar művész jelentkezett, akik a két világháború közötti kárpátaljai képzőművészet hagyományait, Révész – Hollósy – Erdélyi – Boksay örökségét kívánták művészegyesület keretében folytatni. 1990. december 26-án, Révész Imre Társaság néven képzőművészeti egyesület jött létre. A szellemi műhelyt 14-en alapították: **Benkő György** (Beregszász), **Erfán Ferenc** (Ungvár), **Hidi Endre** (Nagydobrony), **Iván Ambrus** (Ungvár), **Jankovics Mária** (Ungvár), **Keisz Gellért** (Ungvár), **Kolozsvári László** (Szürte), **Magyar Sándor** (Ungvár), **Pálffy István** (Ungvár), **Petky Péter** (Ungvár), **Réti János** (Ungvár), **Szemán Ferenc** (Ungvár), **Tóth Lajos** (Szürte), **Veres Péter** (Beregszász). Megválasztott tisztségviselői: **Tóth Lajos** elnök, **Pálffy István** titkár, **Iván Ambrus** pénztáros.

A teljesség igénye nélkül, íme azok nevei, akik részt vettek a legutóbbi a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeumban megrendezett éves kiállításon: **Magyar László** festő, **Tóth Róbert** festő, **Riskó György** festő, **Benkő György** festő, grafikus, **Erfán Ferenc** festő, üvegkeramikus, **Réti János** festő, grafikus, **Őri Mihály** akvarellista, **Kopriva Attila** festő, **Berecz Margit** textil- és festőművész, grafikus, **Kulin Ágnes** grafikus, festő, **Veres Ágota** festő, **Kalitics Erika** festő, **Kolozsvári László** festő, **Klisza János** pasztellista, **Szocska László** szobrász, **Matl Péter** szobrász, grafikus, **Hrabár Natália** keramikus, iparművész, **id. Hidi Endre** keramikus, **ifj. Hidi Endre** szobrász.

Nagyszerű lehetőséget biztosított az a művészi megméréstetés is számukra, hogy alkotásaikat kiállították Magyarországon, Románián, Szlovákián kívül Németországban, Lengyelországban és Bulgáriában is. Műveik a kijevei galériákba is eljutnak. A RIT-tel foglalkozó sajtóanyag és szakirodalom is bőséges. Kimagasló eredmény továbbá, hogy a RIT-tagok közül **Tóth Lajos**, **Magyar László** és **Erfán Ferenc** mára a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja lett. A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának tevékenységét 2006-ban a magyar kormány *Kisebbségekért Díjjal* ismerte el. **Benkő György**, **Magyar László**, a társaság nemrég elhunyt elnöke, **Hidi**

Endre, Matl Péter, Riskó György a *Magyar Köztársasági Érdemrend* különböző fokozatait kapták meg elismerésül az elmúlt évek során.

Bereg Alkotóegyesület

A beregszásziak 1994 márciusában megalakították a *Bereg Alkotóegyesületet* (hivatalos neve: A Beregszászi Járás Ipar- és Képzőművészeinek „Bereg” Alkotó Egyesülete), amelyet hivatalosan is bejegyeztek Beregszászon. Elnöke: **Prófusz Marianna** szövömester. A Bereg Alkotóegyesület fölött védnökséget vállalt a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet is. A KMMI honlapján az Alkotóegyesület is jelen van.

ArtTisza művészeti egyesület

Az ArtTisza művészeti egyesület – amelynek **Szilágyi Sándor** az alapító elnöke –, 2011 áprilisában alakult Beregszászon,

Alapító tagjai szakképzett fiatal Ung- és Bereg-vidéki grafikusok, festőművészek, fotóművészek, szobrászok: **Baraté Agnes** festő, **Dobai István** festő, grafikus, **Elek István** fafaragó, **Gergely István** fafaragó, **Gerő Árpád** festő, **Görög Mihály** festő, **Gogola Zoltán** festő, ifj. **Hidi Endre** szobrász, **Imre Ádám** festő, grafikus, **Juhász László** grafikus, **Kalitics Erika** festő, **Lizák Alex** fotográfus, **Molnár Sándor** festő, **Muszka László** grafikus, festő, **Rejplik István** festő, **Simon Tibor** festő, **Szilágyi Sándor** festő, **Szimkovits Oxána** hímező, textilművész, **Tokár József** festő. Az ArtTisza egyesület, a célkitűzéseinek megfelelően időről időre kiállításokat rendez Ungváron a Váralja Kávézóban, Beregszászon a Beatrice művészkávézóban, az Európa–Magyar Házban tagjai és más művészek számára.

Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület

A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége kezdeményezésére 2007. november 6-án alakult meg a *Péterfalvai Képtár* mellett a *Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület*, amely a Munkácsy-évben **Balla Pál** alapító javaslatára vidékünk nagy szülőtte, Munkácsy Mihály nevét vette fel. Kilencc alapítója felvállalta a 2007-ben Péterfalván *Tiszaháti Munkácsy Mihály Művész Tábor* néven beindult művésztábor hagyományait és folytatni kívánja a korábban megkezdett tiszaháti plein-air-eket, kiállításokat. Az érdekvédelmi szervezet a képzőművészeti szakma művelőit stílusmegkötés nélkül tömöríti. Név szerint ide tartozik: **Balla Pál** (örökös tiszteletbeli elnök †), **Fuchs Andrea** (titkár, Ungvár), **Harangozó Miklós** (Salánk),

Homoki Gábor (Péterfalva), **Klisza János** (társelnök, Ungvár), **Réti János** (társelnök, Ungvár), **Soltész Péter** (társelnök, Ungvár), **Soltész Gabriella** (Ungvár), **Turák Angéla** (Ungvár).

A Péterfalvai Képtárban megtekinthetők a Munkácsy Mihály Alkotótábor tagjainak, pártoló tagjainak, meghívott vendégművészeinek munkái, amelyek a képtár állományát gazdagítják.

Legutóbb 2014. január 24-én került sor Ungváron, a néprajzi múzeumban a IV. Carpatica Art Expóra, amelyen 27 alkotó, **Asztalos Éva** építész, grafikus (Ungvár), **Bálint Lívia** festő (Nagydobrony), **Baraté Ágnes** festő (Mezőkaszony), **Bartosh József** festő, **Bartosh Tatjana** grafikus, festő (Beregszentmiklós), **Beleny Mihajlo** szobrász, éremművész, grafikus (Ókemence), **Berez Margit** textilművész, grafikus, festő (Ungvár), **Fényes András** festő (Munkács), **Fuchs Andrea** grafikus, fotográfus (Ungvár), **Harangozó Miklós** festő (Salánk), **Homoki Gábor** festő (Péterfalva), **Kalitics Erika** festő (Munkács), **Klisza János** építész, grafikus (Ungvár), **Kurucz Adrián** keramikus (Ungvár), **Kutasi Xénia** festő (Bene), **Lőrincz István** fotográfus, **Lőrincz Katalin** keramikus, grafikus (Ungvár), **Matl Péter** szobrász, grafikus (Munkács), **Nigriny Edit** grafikus (Ungvár), **Puhlik-Beleny Magda** keramikus, festő (Ókemence), **Prófusz Marianna** szövő (Beregszász), **Réti János** grafikus, **Soltész András** keramikus, **Soltész Gabriella** festő, **Soltész Péter** festő, **Sütő Miklós** festő, **Szkakandij Olga** festő, **Turák Angéla** grafikus, selyemfestő (Ungvár) és **Varga Tarziciusz testvér** ikonfestő (Csepe) műveiből nyílt kiállítás.

Az egyesület 2007 óta eddig több mint ötven egyéni és csoportos tárlatot rendezett.

Sevlush Képzőművészeti Egyesület

2009-ben jött létre a *Sevlush Képzőművészeti Egyesület*, amelynek alapító elnöke **Marinics Sándor** grafikus, a nagyszülősi Perényi Zsigmond Középiskola tanára. Kiemelt alkotók: **Kutlán Pál**, **Szilvási Ferenc**, **Keresányin Károly**, **Marinics Sándor**, **Takács János**, **Heckó Iván**, **Szimulik Vlagyimir** és **Kosztya Valentina**, **Szilvási Ferenc** és **Harangozó Miklós**.

A Munkácsi Művészklub hagyományainak folytatói

A város újkori művészettörténetébe beleíródott **Micska Zoltán** festő és grafikus, **Földessy Péter** grafikus, **Matl Péter** szobrász, **Kopriva Attila** festő, **Angyalosi Sándor** építész, grafikus és festő mellett **Braginszky Artúr** festő, **Seleveckij Jurij** festő **Fényes András** festő, **Ivancso**

András festő és mások neve. Ők és az utánuk jövő tanítványok (**Kalitics Erika** festő, **Matl Szilárd** szobrász, grafikus és mások) a „kárpátaljai iskolát” elindító, az európai értékeket szem előtt tartó meseterek nyomdokain haladva, emléküket ma is őrzik, sajátos szellemi alkotóműhelyekben egyedi értékeket hoznak létre.

Nemzetközi alkotótábor a beregszentmiklósi Telegdy–Rákóczi kastélyban

Az utóbbi években a beregszentmiklósi Telegdy–Rákóczy kastélyt is képzőművészeti alkotótáborként jegyzik, amióta 2002–2003 között több évtizedre szóló kastélybérleti joghoz jutott **Bartosh József** festő, a Kalhan–A Alapítvány elnöke, aki a kultúra fejlesztését tartja fő feladatának. Feleségével, a Lembergi Poligráf Főiskola könyvillusztrátor szakos végzősével, **Bartoshné Petricsko Tatyjana** grafikus-festővel a kastélyban élnek és alkotnak. Tárlatokat szerveznek a Munkács és környékén élő képzőművészek részére.

5. Színházi élet

A közel félévszázados múlttal rendelkező Beregszászi Népszínház tevékenységét 1993 őszétől felváltotta a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház, amely professzionális magyar társulatként kezdte meg működését **Vidnyánszky Attila** elismert rendező irányításával.

A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház

Alapítását **Vidnyánszky Attila** 1992-ben kezdeményezte és lett az első igazgatója. 1993-ban művészeti vezetővé nevezték ki, napjainkban pedig főrendezőként segíti a színház munkáját. A társulat hivatalos létrejöttének dátuma 1993. augusztus 2. Igazgatója ettől az időtől kezdve **Balácsi József**. Őt 2016-ban **Kacsur András** váltotta. A *Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválján*, Kisvárdán rendszeresen részt vesznek. Megalakulásuktól kezdve jóformán nem volt állandó otthonuk, hely- és pénzvarral küzdenek. Lelkesedése ma is hajítja a társulatot: egy rozoga busszal járják a Kárpát-medence településeit, s mindenütt színvonalasan játszanak, hiszen csak így maradhatnak fenn. A színtársulat ismertebb tagjai: **Kátya Alikina**, **Szűcs Nelli**, **Kacsur Andrea**, **Seres Tímea**, **Vas Magdolna**, **Orosz Ibolya**, **Kristán Attila**, **Tóth László**, **Ivaskovics Viktor**, **Kacsur András**, **Sótér István**, **Veres Ágota**, **Varga Melinda**, **Béres Ildikó**, **Gál Natália**, **Trill Zsolt**, **Varga József**, **Szabó Imre**, **Rácz József**, ifj. **Vidnyánszky Attila** stb.

A nehéz körülmények között működő (újabb nevén) *Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház* társulata – **Vidnyánszky Attila** kitűnő szakmai irányításával – arról is meggyőzi közönségét, hogy a műsorára tűzött, színvonalasan rendezett és előadott játékaival, az általa féltő gondadal ápoltság anyanyelv alkalmas a világ drámairodalma legkiemelkedőbb értékeinek a közvetítésére.

6. Zenei élet

A rendszerváltás évében bontakozott ki a letisztult magyar zenei élet. 1991-ben Ungváron megalakult a *Zádor Dezső Zenei Társaság (ZDZT)*. A *Kárpátaljai megyei Filharmónia* keretében működik a *Magyar Melódiák Kamaraegyüttes*. *Oszlopos tagjai* (ismertebb művészeti vezetői): **Márton István, Boniszlavszky Tibor, Stefkó Antal**.

Márton István zeneszerző jelentős életművet hagyott maga után. Az eltelt évtizedek alatt több mint négyszáz dalt, nótát, megzenésített verset, operett- és daljátékrészletet dolgozott fel, ill. hangszerelt.

Fontos alakja még a kárpátaljai magyar zenei életnek **Ivaskovics József** zeneszerző, zenetanár, aki kárpátaljai magyar költők verseit zenésíti és jelenteti meg, de népdalfeldolgozásokkal is foglalkozik a *Credo Alapítvány* (teljesebb neve: *Kárpátaljai Magyar Egyházi Kulturális Újjászületési Zene- és Képzőművészeti Credo Alapítvány, 1998*) keretében. A megzenésített versekből több gyűjteményt, lemezt, CD-t jelentetett meg. Zenestúdiójában zenei tehetségek gondozásával foglalkozik, közülük toborozta a *Credo Verséneklő Együttest*.

7. Tömegtájékoztatási eszközök

Magyar sajtótermékek

A rendszerváltozás óta a kárpátaljai magyar sajtópalettán mintegy 30 napi- és hetilap, havi, negyedévi és időszakos kiadvány szerepelt.

A kárpátaljai magyar sajtópalettán a korábbiaknak mindössze a fele lát nyomdafestéket. Az életben maradt és az újonnan alapított sajtókiadványok héttizedének a kárpátaljai magyar szervezetek, egyházak, szellemi műhelyek és egyéni vállalkozók a tulajdonosai. A lapok megjelenését a Bethlen Gábor Alap támogatta, az ukrán állam nem.

Ilyen kiadvány a *Kárpáti Igaz Szó* néven 2005-ben indult új közéleti lap, munkatársainak egy része a korábbi (fekete) *Kárpáti Igaz Szóból* vált ki.

A *Kárpáti Igaz Szó* (főszerkesztője: **Kőszeghy Elemér**) az 1919-től megjelent ungvári *Munkás Újság* jogutódjának tekinti magát. A hetente

kedden, csütörtökön és szombaton megjelenő (UMDSZ-közeli) közéleti lap alapítói a Tisza FM Stúdió Kft. és a szerkesztőség kollektívája. A lap heti példányszáma 2009-ben 24 660, 2010-ben 23 880, 2011-ben 23 840, 2016-ban 13 260. 2016-ban például a csütörtöki 4680 példányszámban jelent meg, a csökkenés 10 580.

Jelentős példányszámú hetilapok a *Kárpátalja* és a *KárpátInfo*.

A *Kárpátalja* a KMKSZ közéleti és kulturális hetilapja. Lapalapítója és 2001-től kiadója a Kárpátalja Kft, főszerkesztője: **Molnár Ferenc**. Pédány-száma 2009-ben 15 500, 2010-ben 16 020, 2011-ben 16 280, 2013-ban 16 000, 2014-ben 16 000, 2016-ban 14 000. (A csökkenés 2000).

Politikai szervezethez nem kötődő második legnagyobb példányszá-mú hetilap a *KárpátInfo* családi- és ifjúsági hetilap (lapalapító főszer-kesztője: **Szoboszlai István**, felelős szerkesztője: **Kovács Erzsébet**. Példányszáma 2008-ban 8750, 2009-ben 9280, 2010-ben 10 000, 2011-ben 10 300, 2016-ban 7 230. (A csökkenés: 3070).

A jelentősebb hetilapok össz-pédány-száma – *Kárpáti Igaz Szó*, a *Kárpátalja*, *KárpátInfo* – 2011-ben 50 420, 2016-ban 34 490. **Öt év alatt az általános csökkenés 15 930!**

Állami támogatásban (részben) csak azok a lapok részesülnek, ame-lyeknek állami szervek az alapítói: *Beregi Hírlap*, *Ung-vidéki Hírek*, *Nagyszőlős-vidéki Hírek*, *Beregszász*. A felsorolt lapok alapítói a helyi önkormányzatok, a végrehajtó hatalom és a szerkesztőség kollektívája.

Három helyi járási lap magyar kiadásban is megjelenik néhány ezer példányszámban.

A *Beregi Hírlapot* (a magyar kiadás felelős szerkesztője: **Szemere Judit**, magyarul 1910, ukrán nyelven 550 példányszámban jegyzik) magyarul szerkesztik. Az 1911-től megjelenő beregszászi *Beregi Hírlap* jogutódjának tekintik a lapot.

Az *Ung-vidéki Hírek* főszerkesztője **Horváth Miklós**. Az össz-pédány-szám: 5100, ebből ukrán 3150, magyar 1950.

A *Nagyszőlősi-vidéki Hírek* (főszerkesztője **Kiss Vaszil**, 4000 pél-dányban) az ukrán változat tükörfordítása.

A *Beregszász* című kétnyelvű városi hetilap 2000-től a Beregszászi Polgármesteri Hivatal sajtóorgánuma (megbízott főszerkesztője: **Tetya-na Szojma**), példányszáma ezer körül van.

A mérvadó kárpátaljai magyar szakmai szervezetek periodikái havi, kéthavi rendszerességgel jelenek meg. Az *Irka* (főszerkesztője 1993-2013-ben **Punykó Mária**, 2014-től **Espán Margaréta**, példányszáma: 5100) a Kárpátaljai Pedagógusszövetség gyermek- és pedagóguslapja. A *Közoktatás* (főszerkesztője Marton Erzsébet, példányszáma 5100) a KMPSZ *Irka* című lapjának melléklete.

A Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség *Nyomkereső* címmel alapított cserkészújságot (főszerkesztő Popovics Pál). Az utóbbi időben a cserkészélet híreit csak honlapjukon teszik közzé: <http://cserkesz.com.ua/karpataljai-magyar-cserkeszszovetseg-rovid-tortenete>.

A történelmi egyházak lapjai: a *Kárpátaljai Református Egyház* 1992-től adja ki a *Küldetés* című, 12 oldal terjedelmű havi újságot. Az *Új Hajtás* (1995-), a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház havilapja.

A kárpátaljai magyar ajkú görögkatolikusok *Megmaradni* című lapja 1994-ben indult, kéthavonta 700-800 példányban jelent meg a *Halászhók Alapítvány* gondozásában, Marosi István atya szerkesztésében.

A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége kiadásában jelenik meg a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának szintén negyedéves, majd kéthavi folyóirata, az *Együtt* című irodalmi, művészeti, kulturális kiadvány, havi egy alkalommal pedig a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Hírlevele* Beregszászon. Több településen indult hasonló közösségépítő és egyházi havilap.

A magyarországi lapokra gyakorlatilag nincs előfizetés, sőt sok magyar család számára a helyi lapok járatása is nehézséget okoz, ezért vidékünkön az anyaországi televízió és rádió az egyetlen napi információsforrásnak számít.

Honlapok, blogok az interneten

Az elektronikus sajtó, a honlap- és blogkultúra művelése Kárpátalján is a virágkorát éli. Vidékünkön **Balla D. Károly** író a régió, Kárpátalja egyetlen ismert / elismert bloggere. Az internetes naplórírást magas szinten műveli, a kiépített virtuális „birodalmában” intenzív a jelenléte.

Elterjedőben vannak az internetes újságok is, az alábbiakban a legfontosabbakat soroljuk fel:

A *KÁRPÁTALJA.ma* hírportál hivatalosan 2011. február 1-jén indult. A beregszászi Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet működteti.

A *KárpátInfo* hetilap online kiadásának (<http://www.karpatinfo.net/> – ukrán kiadása: <http://www.karpatinfo.net.ua/>) főszerkesztője: Szoboszlai István. Feltöltik a Kárpátinfo hetilap nyomdai változatát is.

Egyéb portálok, honlapok:

Kijevi blog: <http://kijeviblog.blogspot.com/>

UMDSZ, Kárpátaljai magyar hírportál: <http://www.umdsz.uz.ua/start.html>

Tiszanews, a hiteles kárpátaljai hírforrás: <http://tiszanews.org.ua>

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, KMMI: <http://www.kmmi.org.ua/>

Beregszászi Polgár Info: <http://www.beregszasz.polgarinfo.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=7>

NAGYDOBRONY ONLINE™ Kárpátalja legnagyobb magyar lakta községének a hírportálja. <http://nagydobrony.com.ua/>

Ismertebb közéleti személyiségek, alkotók blogjai:

Csordás László blogja: <http://csordaslaszlo.blogspot.com/>

A Szabad Szalon bejegyzései: <https://sites.google.com/site/aszabadszalonbejegyzesei/csordas-laszlo-bejegyzesei>

Kovács Eleonóra blogja: <http://kovacseleonora.blogspot.com/>

Marcusák Gergely blogja, Ungon–berken: <http://ungonberken.blogspot.com/>

Lőrincz P. Gabriella blogja: <http://lrinczpgabriellablogja.blogspot.com/>

Ámorth Angelika blogja: <http://amorthangelika.blogspot.com/>

Hájas Csilla blogja: <http://hajascsilla.blogspot.com/>

Egyéb weboldalak:

www.kmpsz.uz.ua – Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség

www.karpataljalap.net – Kárpátalja hetilap

www.karpatalja.com.ua – Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség

www.karpataljaturizmus.net – Kárpátalja turizmusa

www.karpataljaforum.net – Kárpátalja fórum

www.karpatinfo.net – Kárpátaljai hírportál

Magyar nyelvű adások a tévében, rádióban

A Kárpátaljai Regionális Televízió és Rádió Társaság, másként Tisza-1 (ukránul Тиса 1) regionális ukrán nyelvű televíziós csatorna. Az ukrán nyelven kívül a csatorna a Kárpátalján élő nemzetiségek nyelvén (magyarul, oroszul, románul, szlovákul, németül és ruszinul) is közvetít műsorokat. Felelősei: **Kulin Zoltán** vezérigazgató-helyettes és **Kovács Géza**, a nemzetiségi műsorok igazgatója.

A magyar szerkesztőség központja Ungváron van. A magyar nyelvű helyi tévé (adásideje évi 70 óra), a rádióadás (műsorideje évi 470 óra) az ukrán rádió és televízió adásán belül működik.

Az Ungvári Rádió (1946), illetve Tisza FM rádió magyar adásainak műsorideje évi 470 óra (Ungvár–Munkács: 103.0, Perecseny–Nagyberezna: 104.3, Huszt: 106,8, Ökörmező–Volóc: 106,6, Rahó: 102.2.) Magyar nyelvű műsora van csütörtökön és vasárnap: 15.30–16.00 óráig (közép-európai idő szerint).

Adásaik online is elérhetők a <http://tv-here.ru/1828-tisa-1.html> portálon [műholdas elérhetősége: ASTRA 4A (4,8 E) 12670 MHz horizontális polarizáció, 2600 gyorsaság, 2/1 korrekció]. Az adásokat közép-európai idő szerint sugározzák.

Kárpátalján 2014-től a *Magyar Televízió* 1-es csatornája (M1), a TV2, és az *RTL klub* műsora, a *Duna Televízió* és a többi magyar csatorna adása csak megfelelő vevőrendszer beszerzése és beszerelése révén fogható és kapcsolja be a nézőket a magyar kultúra vérkeringésébe.

Regionális rádiózás szintjén közkedvelté vált a Kárpátaljai Református Egyház *Pulzus FM.92.1 (Sion Rádió)* kétnyelvű, egész napos zenés, információs műsorainak (főszerkesztő: **Birta Zoltán**) a hallgatása, szerkesztősége Beregszászon van.

Balácsky Vlagyimir Pitkin megszervezte és működteti a *TV Beregszászt*. 2008 novemberében hivatalosan is bejegyezték a televíziót. Kezdetben a stáb nyolcórányi anyagot készített naponta, és az ismétléssel 16 órányi műsort sugároztak.

8. Örökségünk megőrzői: levéltárak, múzeumok, emlékszobák, tájházak

A magyarság szempontjából fontos dokumentumok többségét az 1945. november 6-án létrehozott *Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL)*, mostani igazgatója: **Miszjuk Mihajlo** őrzi.

A 2014. január 1-jei állapot szerint a középkortól (XV. század) a XX. század kilencvenes éveig bezárólag 1 356 095 ügyiratot tárolnak és 50 ezer kötetes könyvtárak van.

A magyar ügyiratok a *Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Fióklevéltárában* találhatóak (igazgató: **Markanics Mihajlo**, igazgatóhelyettes: **Kutassy Iлона**). A beregszászi levéltárban az 1945 előtti iratanyagot őrzik. A legrégebbi ügyirat 1391-es keltezésű. Az eddigi nehezen induló ukrán-magyar levéltári kapcsolat legnagyobb eredménye, hogy a *Budapest Fővárosi Levéltár* kiadásában 2009-ben megjelent **Delehan Mihajlo – Kutassy Iлона: A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai és leírási egységei 1919-ig és 1938–1945 között**. A 400 oldalnál is több ukrán-magyar nyelvű fondjegyzék végén három névmutató van.

A *Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma* (KRLM, igazgató: **Kész Géza**, levéltáros: **Hájas István**) is komoly okmányállománnyal rendelkezik, amely Beregszász búcsúi városrészében lévő *Hunyady-kastélyban* (XIX. sz.) 2004-ben kezdte el működését, 2008 áprilisától látogatókat, kutatókat is fogadtak.

Említésre méltó a *Kárpátaljai Római Katolikus Egyházmegye Püspöki Hivatal* keretében létrehozott kisebb levéltár és könyvgyűjtemény (levéltáros **Tegze József**). Más felekezetek és civilszervezetek, intézmények is rendelkeznek nem kutatható, zárt levéltári gyűjteménnyel.

Értékes magyar anyagot tárol a 2002. március 3-án megnyílt *Beregszászi Múzeum* (igazgatója: **Sepa János**). Épületük, a Beregszász központjában, a római katolikus templom mellett álló *Bethlen-kastély* (1629), Beregszász egyik legrégebbi és legszebb épülete.

Az ősi *munkácsi vár*at nemzetközi összefogásból, közadakozásból, különböző pályázati forrásokból az utóbbi évtizedben sikerült felújítani. Az ukrán állam részéről nem, de a városi önkormányzat által támogatott vármúzeum (igazgató: **Mihajlo Belekánics**) kedvelt állomása a Kárpát-aljára látogató turistáknak: 2011-ben 101 700, 2012-ben 119 500 látogató tekintette meg.

Az egykor a munkácsi várhoz tartozó *Beregszentmiklósi várkastély* (igazgató: **Bartha József**) átgondolt felújításának köszönhetően képzőművészeti, muzeális jellegű kiállítótermet üzemeltetnek. Ezen kívül fesztiválokat, alkotótáborokat rendeznek, az itt lebonyolításra kerülő évi várjátékokat nemzetközi érdeklődés kíséri.

A legjelentősebb vidéki magyar tájtörténeti múzeum a nagyszőlősi járás területén, Tiszabökényben található *Tiszaháti Tájélmúzeum* (igazgató: **Borbélyné Perduk Beáta**). A múzeumot a tiszaháti Fogarassy nagybirtokos család 1890-ben épült kastélyában rendezték be. A múzeum létrehozója, az anyagok lelkes gyűjtője és feldolgozója, egyben első igazgatója **Bíró Andorné**, őt követte **Kovács Katalin** néprajzkutató, majd **Borbély Ida** történelemtanár. A múzeum parkjában skanzen is létesült. A múzeumhoz tartozik a *Péterfalvai Képtár*, amelynek közel 250 képzőművészeti alkotást őrző állománya a péterfalvai *Györgykastélyban* kapott otthont. A Péterfalvai Polgármesteri Hivatalhoz tartozó mindkét intézmény anyagát szakszerűen gondozzák, gyarapítják.

9. A közművelődés fontosabb színterei

A művelődést az elmúlt húsz évben szervező-bonyolító civilszervezetek, intézmények névsorát közreadtuk, a két mérvadó politikai-érdekvédelmi szervezet (KMKSZ, UMDSZ) kulturális tevékenységét is említettük, azonban a magyar anyanyelvi kultúrát folyamatosan megjelenítő szakmai egyesületekről az alábbiakban bővebben szólnunk.

A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK)

Az 1993. április 30-án alakult Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) a kárpátaljai magyarság önszerveződését, művelődési, irodalmi, művészeti, könyvkiadási és tudományos tevékenységére összpontosítva, markáns civil szervezetté nőtte ki magát.

Az Illyés Közalapítvány támogatásának köszönhetően a MÉKK az ezredfordulót követően önálló székházba költözött. Infrastruktúrája fejlődésnek indult. *A könyvkiadás területén* eredményes a MÉKK, az Intermix Kiadó a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja és a KMMI egymást támogató tevékenysége.

A *folyóirat-kiadás* is sikeres vállalkozásnak bizonyult a MÉKK gondozásában megjelenő *EGYÜTT* révén. 1996-tól kisebb-nagyobb megszakításokkal jelenik meg a *Kárpáti Magyar Krónika*, mint a MÉKK és a KMMI hírlevele. 2009-től elektronikus formában kerül terjesztésre.

Minden évben az irodalmi, történelmi és egyéb vetélkedők, valamint szavalóversenyek rendezője és társrendezője a MÉKK és a KMMI. A legnépszerűbb, egyben hagyományos akcióik a *Himnusz-mondó*, a *Nemzetidő-mondó* és a *Szózat-mondó szavalóversenyek*.

A MÉKK több mint egy évtizede a *Kárpátaljai Magyar Folklorfesztivál* társszervezője.

A *Szolyvai Emlékpark* a MÉKK egyik legeredményesebb kezdeményezése és vállalkozása, amelyet más magyar civilszervezetekkel, a történelmi egyházakkal, közéleti személyiségekkel együttműködve valósított meg. Létrehozva az *Emlékparkot*, fontos feladatnak tekintik a park állagának megőrzését, gondozását, megemlékezések szervezését.

2003 decemberében a Közösséget a *Kisebbségek napján* magyar állami elismerésben részesítették: *Kisebbségekért Díjjal* tüntették ki.

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet

A *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* (2008, elnök: **Zubánics László**, igazgató: **Dupka György**) alapítói a *Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége* és az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség*. Jótékonyági alapítvány formájában működik, székhelye a beregszászi Európa–Magyar Ház. Szakterülete a közművelődési, közgyűjteményi és tudományos tevékenység. Három területen fejt ki tevékenységét:

I. *Közgyűjteményi részleg* (*Komjáthy Benedek könyvtár és adattár*): a 2008 első felében létrehozott könyvtárának könyvállománya meghaladja a 10 000 példányt, amely jelenleg is folyamatos feldolgozás alatt áll és gyarapodik.

II. *Közművelődési részleg*. *Elsődleges feladatai* a kárpátaljai művelődési portál létrehozása, gondozása, információs adatbank működtetése, szakmai információk gyűjtése, közérdekű felhasználásának elősegítése; közművelődési szakemberek képzése és továbbképzése; kulturális közösségfejlesztő rendezvények, településfejlesztő tevékenységek elősegítése; kapcsolattartás, együttműködés más ukrajnai kisebbségek intézményeivel. Tehetséggondozó programot is működtet, kiadványokat

is gondoz, nevezetesen a *Kárpátaljai Magyar Krónikát*, a *KMMI-leveleket*, konferenciaköteteket, továbbá a *KMMI-füzeteket*, az *Együtt* című folyóiratot és a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Honlapját*.

III. Tudományos kisebbségkutatási részleg (néprajz, történelem, művelődéstörténet, szociológia). Cselekvési programja értelmében néprajzi, történelmi, honismereti és művelődéstörténeti kutatásokat, valamint szociológiai felméréseket stb. végez. Közös kutatási programokat valósít meg, szakmai tanácskozásokat szervez a Kárpát-medencei intézmények között.

Nagy elismerésnek számít, hogy 2012 februárjában a Kárpát-medencében a magyarság megmaradását és fejlődését szolgáló oktatási és művelődési intézményekkel egyetemben a KMMI is felkerült a *nemzeti jelentőségű intézmények* listájára.

Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség

A *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* (KMPSZ, székhelye Beregszász, elnöke Orosz Ildikó) a másik legnagyobb szakmai érdekvédelmi szervezet. A szervezet megalakítására 1991. december 8-án került sor Beregszászon. A törvény által garantált lehetőségeket akarja kihasználni a KMPSZ, amely legfontosabb feladatának azt tekinti, hogy a magyar oktatási intézmények az óvodától a felsőoktatásig egységes irányítás alá kerüljenek, ami lényegében az önálló magyar tankerület létrehozását jelentené. A szervezet eddigi legnagyobb eredménye, hogy közreműködött a beregszászi magyar főiskola létrehozásában. A KMPSZ kiadványai a *Közoktatás* és az *Irka*.

A Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség

A *Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség* (KMCsSz, székhelye Munkács, elnöke Popovics Béla) a legjelentősebb ifjúsági szervezet, 1991. december 15-én tartotta Munkácson az alapító közgyűlését. A szövetség kitűzött célja és „küldetése a kárpátaljai magyar ifjúság vallási, erkölcsi, szellemi és testi adottságainak fejlesztése, a cserkészlet irányelvei alapján”. Megalakulásától fogva több órs jött létre Ungváron, Munkácson, Beregszászon, Nagyszőlősen, Huszton és a környező magyarlakta településeken. Kiadványuk a *Nyomkereső*.

A Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál

A XXVI. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál Makkosjánosiban zajlott le 2016-ban (szervezői: *MEKK, KMMI, UMDSZ, Derceni Polgármesteri*

Hivatal). A magyarlakta települések művelődési házainak néhány lelkes munkatársa, a hagyományörzést felkaroló írók, újságírók egy csoportja a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel* karöltve 1989 tavaszán arra az elhatározásra jutott, hogy az addigi, nagy hagyományokkal rendelkező folklór programokat egy közös rendezvénysorozattá fűzi össze.

A történelmi pillanat 1989. május első vasárnapján következett be, amikor a csapi stadion szabadtéri színpadán lebonyolításra került az I. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál. A program kísérőrendezvénye népművészeti kiállítás volt. Ez a hatalom által is támogatott fesztivál, azóta minden évben útra kel, és sorra látogatja a magyarlakta településeket.

A fesztiválok helyszínei: Csap (1989), Beregszász (1990), Péterfalva (1991), Visk (1992), Beregszász (1993), Eszeny (1994), Péterfalva (1995), Dercen (1996), Nagybereg (1997), Szürte (1998), Visk (1999), Palágykomoróc (2000), Dercen (2001, 2002), Nagydobrony (2003, 2005), Jánosi (2006), Beregszász (2007), Munkács (2008), Ungvár (2009), Péterfalva (2010), Vári (2011), Eszeny (2012), Dercen (2013), 2014-ben elmaradt, Péterfalva (2015), Makkosjánosi (2016).

A legaktívabban közreműködő szakemberek és csoportok 1989-2012 között: *Ungvári járás*: **Hidi Anita**, Eszenyi Ritmus néptánc együttes – **Szabó Tibor**. *Beregszászi járás*: Beregszászi **Rozmaring** hagyományörző együttes – **Halász László**, Vári Művészeti Iskola népi zenekara – **Héder Lajos**, Mezővári Népi Együttes – **Héder Lajos** – **Kricsfalusi Miklós**. *Nagyszőlősi járás*: Tiszabökényi Tisza Csillagkórus, a Péterfalvai Kokas Banda – **Kokas Károly**, Verbőci Művészeti Iskola – **Jana András**. *Munkácsi járás*: Derceni Gyöngyösbokréta Népi Együttes – **Korolovics Zsolt**. *Husztii járás*: Viski Néptáncscsoport – **Barna József**.

10. Az intézmények anyagi és működési háttere, identitásmegőrző funkciója

A kárpátaljai magyar kultúrának és a közművelődésnek alapvető, döntő forrása a magyarországi alapítványi támogatás.

Az ukrán állam teljesen kivonult a kulturális feladatokat felvállaló civil szférából. Lassan beindul a helyi mecenatúra, vállalkozók támogatnak önkormányzati, települési kulturális rendezvényeket. Csupán körülbelül 10 szervezetnek van állandó vagy ideiglenesen fizetett alkalmazottja, akiknek mintegy fele rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A kárpátaljai közgyűjtemények, kulturális és művészeti tevékenységet folytató intézmények, művelődési házak, kulturális egyesületek másik felében nincs szakirányú felsőfokú végzettségű alkalmazott, diplomás munkatárs.

Összegzés

A rendszerváltozás után eltelt időszak művelődéspolitikai tapasztalatai azt mutatják, hogy a stratégiai célok kijelölése, az intézményfejlesztés tervezése nélkül nem lehet rendszerszerűen és hatékonyan működtetni az ukrainai, kárpátaljai magyar kulturális és közművelődési intézményeket sem.

Fontossá válik a magyar civil szféra megerősítése. A kisebbségi közösségépítésnek új modelljét kell kidolgozni az EU-n kívül rekedt (kárpátaljai, vajdasági) magyarok részére, amely az elzárkózás, szegregáció, elvagyódás és migráció nélkül válhat képessé megélhető létformák, léthelyzetek megerősítésére és fenntartására.

A magyar kulturális rendezvényeket rendszeresen lebonyolító és a magyarságintézmények érdekeit védő magyar civilszervezetek száma a felmérés óta is növekszik Kárpátalján, illetve Ukrajnában, ahol nagy szerepet játszanak a magyar nyelvű közművelődés életben tartásában.

Mint már említettük, az ukrán állam kormányzati szintű anyagi támogatást nem nyújt sem a magyar, sem pedig az országban működő más kisebbségi szervezeteknek, mivel ezt a hatályos törvények nem írják elő. Ebben a helyzetben a kárpátaljai magyarság a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását.

11. Oktatás, szakképzés, felsőoktatás, tudomány és hitélet

Óvodák

A függetlenné vált Ukrajnában az 1991/92-es tanévben a megye 68 óvodájában 3489 gyermekkel foglalkoztak magyarul.

Az ezredfordulóig összesen 87 magyar óvodát, illetve 114 óvodai csoportot tartanak nyilván, ahová 2116 gyerek járt.

Pozitív fejlemény, hogy az utóbbi két évtizedben a történelmi egyházak is hozzájárultak az óvodai gyermekneveléshez, különösen a szórányterületeken.

A 2009. február 26-i állapot szerint a magyarlakta településeken 86 magyar csoportokkal rendelkező óvoda működik.

Alsó tagozatok, elemi iskolák

Az 1990/91-es tanév körüli időszakban több mint 10 magyar tannyelvű elemi iskola (I. fokozat, 1–4 osztály, későbbiekben más néven *alsó tagozat*, 1–3. osztály – beiskolázási korhatár 7 év) működött, a mintegy 60 osztályban 400 gyerek tanult.

A rendszerváltozás után ezen a területen is pozitív változások figyelhetők meg. Az 1997/98-as tanévben a 14 elemiben (1–4.) 9133-an tanultak. A kárpátaljai történelmi egyházak, civilszervezetek, szakmai egyesületek összefogásának köszönhetően a korábban bezárt magyar elemi iskolákat újra-indították, a szórványokban (Rahó, Kőrösmező, Terebesfehérpatak, Gyertyánliget, Szolyva) alapiskolák, vasárnapi iskolák nyíltak, illetve egyes ukrán tanintézetben a szülők kérésére is bevezették a magyar nyelv fakultatív oktatását. Az oktatói szintereknek a helyi egyházak, egyesületek és iskolák adtak otthont, fenntartásukhoz a magyarországi közalapítványok, kormánytámogatások is jelentősen hozzájárultak.

A beindított hittanoktatás mellett a gyerekek elsajátítják az írás-olvasás tudományát, megismerkednek történelmünk fontosabb eseményeivel.

Az adatokból ítélve, a különféle (anyagi, erkölcsi, jogi, nyelvpolitikai, szakmai stb.) támogatásoknak köszönhetően megerősödött az oktatási képzés, az elemi iskolák felszereltsége, több intézményben növekedett a magyarul tanulók száma és új osztályok is indultak.

Általános iskolák

A Kárpátaljai Megyei Oktatási Főosztály adatai szerint a magyarlakta településeken az 1990/1991-es rendszerváltó tanévben összesen 88 (59 magyar, 29 vegyes oktatású) tanintézetben 17 969 ezren magyarul kaptak tudást.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy 59 iskolában csak magyar nyelven folyt az oktatás, ebből mintegy 30 általános iskola (az általános iskolák 1–9. osztályosak).

Az 1999/2000-es tanévben 21 034-en tanultak magyar anyanyelvükön.

A magyarul tanulók számának fokozatos emelkedése 2007-ben megtorpant. Ettől az évtől nagyarányú csökkenés indult el a nemzetiségi iskolákkal szemben ellenséges ukrán kormánypolitika miatt, amely aláásta a magyar oktatás presztízsét is.

A 2009. február 26-i állapot szerint az alábbi településeken működött 47 általános iskola.

Felső-Tisza-vidék: Gyertyánliget, Huszt, Szolyvai 10. sz. Oktató-nvelői Intézmény;

Nagyszőlősi járás: Aklihegy, Fertősalmás, Forgolány, Gyula, Tiszabökény, Tiszakeresztúr, Tiszaújhely, Mátyfalva;

Beregszászi járás: Badaló, Bene, Beregdéda, Beregsom, Beregszász 6. sz., Beregszász 7. sz., Beregszász 9. sz., Beregújfalu, Borzsova, Bótrágy, Csetfalva, Csonkapapi, Gut, Halábor, Harangláb, Hetyen, Kisbégány, Mezőgecse, Nagybégány, Rafajnaújfalu, Oroszi, Zápszony;

Munkácsi járás: Beregrákos, Csongor, Fornos, Izsnyéte, Munkácsi 14. sz., Szernye;

Ungvári járás: Kincseshomok, Nagygejőc, Palágykomoróc, Rát, Szalóka, Tiszaágtelek, Tiszaásvány, Tiszasalamon.

Középiskolák

A szovjethatalom összeomlása előtt az 1989/1990-es tanévben a 34 középiskolából 20 volt vegyes nyelvű középiskola.

A magyarlakta településeken az 1997/98-as tanévben 35 középiskolában 1666-an (10–12. osztály) tanultak. A 2006/2007-es tanévben a magyar tannyelven is oktató középiskolák (1–11. osztály) száma 34.

A rendszerváltást követő évtized alatt 3556 fővel nőtt a magyar iskolába járó tanulók száma.

A 2008-tól beállt csökkenést az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai rendelkezések idézték elő, köztük az emelt szintű ukrán érettségi rendszer bevezetése megrendítette a kárpátaljai magyarság oktatási rendszerét. Ezek a vizsgák a főiskolákra, egyetemekre készülő fiatalok százai véreztek el. A kialakult kényszerhelyzet miatt a korábbihoz képest még többen Magyarországon folytatják tanulmányaikat.

Ez az áldatlan állapot hosszú távon veszélybe sodorhatja a magyar oktatási intézményi hálózatot. A Kárpátaljai Megyei Oktatási Főosztály eddig megismert, magyar osztályokba történő beiskolázási adatai főben és százalékban kifejezve súlyos aggodalomra adnak okot: az ezek 1997/98-ban 2203 (100%), 2007/08-ban 1446 (66%), 2008/09-ben 1321 (60%). A feltartóztathatatlan átrendeződés miatt nagy múltú magyar középiskolák minősülnek át általános iskolává és elemi iskolák fognak megszűnni.

A 2009. február 26-i állapot szerint az alábbi településeken működik 46 középiskola. **Felső-Tisza-vidék:** Rahó 1. sz., Kőrösmező 1. sz., Aknaszlattina, Técső, Visk. **Nagyszőlősi járás:** Feketeardó, Nagypalád, Nevetlenfalu, Péterfalva, Nagyszőlős 3. sz., Salánk, Tiszaújlak 2. sz., Verbóc, Csepe. **Beregszászi járás:** Bátyú, Beregszász 3. sz., Beregszász 4. sz., Beregszász 10. sz., Gát, Vári, Jánosi, Mezőkaszony, Nagyberég, Nagymuzsaly, Csoma, Beregszászi Szakosított Középiskola. **Munkácsi járás:** Barkaszó, Dercen, Munkácsi 3. sz. **Ungvári járás:** Csap 2. sz., Eszeny, Koncháza, Nagydobrony, Sislóc, Szürte, Ungvár 10. sz., Kisdobrony, Kisgejőc.

Líceumok, gimnáziumok

A kárpátaljai magyar tannyelvű líceumokat és gimnáziumokat elitképző intézményeknek könyvelik el.

A Técsőn beindult, kezdeti nevén *Antall József Líceum* állami alapítású és fenntartású, ettől függetlenül a református egyház sajátjaként támogatja. A kárpátaljai református egyház összesen négy líceumot tart fenn: *Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum*, *Péterfalvai Református Líceum*, *Nagyberegzi Református Líceum*, *Nagydobronyi Református Líceum*.

A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház működteti a *Munkácsi Szent István Római Katolikus Líceumot*. A kárpátaljai magyar ajkú görögkatolikusok létrehozták a *Karácshalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus Líceumot*. Az egyházak tanintézményei az államtól alaptámogatást kapnak az állam által előírt kötelező tantárgyak tanítására. Az intézményeket az állami követelmények betartása érdekében tízévente szakmailag teljes körű ellenőrzéssel vizsgálják, akkreditálják.

Kárpátalján két állami magyar tannyelvű nyolcosztályos gimnázium működik, az egyik Beregszászban, a másik Ungváron. A *Beregszászi Bethlen Gábor Gimnázium* (igazgató: Szabó Árpád) 1999-ben indult, az Ungvári Drugeth Gimnázium (igazgató: Kovács Péter) 2000-ben. A magyar közalapítványok jelentős összeggel járultak hozzá a két gimnázium fenntartásához.

Szakoktatás

Kárpátalján önálló magyar tannyelvű szakiskolák nem működnek, ezért oktatási rendszerünk „leggyengébb láncszeme” a szakképzés.

A rendszerváltás után a civilszervezetek kérelmére és a jelentkező diákok igénye alapján indultak magyar csoportok, illetve magyar tannyelvű szakoktatás a *Jánosi Mezőgazdasági Líceumban és a Beregszászi 11. sz. Szakközépiskolában stb.* Legutóbb jött létre a *Beregszászi Szolgáltatóipari Szaklíceum*, amelynek 2014-ben 370 diákja volt.

A korszerű szakképzési programok kidolgozása, a hallgatók magyarországi szakmai gyakorlata csakis Magyarország támogatása révén valósulhat meg.

A szórványmagyarság oktatása

A szabadabb légkörnek köszönhetően a magyar civilszervezetek és a történelmi egyházak közös szervezőmunkája folytán az 1980-as évek végén előrelépés történt a kárpátaljai szórványmagyarság anyanyelvi oktatásában. 1990-től lehetőség nyílt egyes ukrán iskolákban a magyar nyelv fakultatív oktatásának bevezetésére.

Több hegyvidéki településen szerveztek magyar csoportokat, így az 1998/99-es tanévben Kőrösmezőn 74, Tiszabogdányban 36, Rahón 111,

Terebesféhérpatakon 25, Gyertyánligeten 35, Nagybocksón 28, Szolyván 78, azaz összesen 387 volt a beiratkozott tanulók száma.

Felértékelődött a magyar nyelv szerepe Kárpátalja-szerte. Több ukrán és orosz tannyelvű iskolában magyar fakultatív órákat tartanak. Az 1998/99-es tanévben fakultatív magyar oktatásban 2940 tanuló részesült a megye 28 iskolájában.

Felsőoktatás

Azokat a felsőoktatási intézményeket tekinthetjük a határon túli magyar felsőoktatás részének, amelyekben a magyar nyelvű képzés eredményeként kapott oklevelet, diplomát az adott országban hivatalos felsőfokú végzettségnek ismerik el, illetve a képzés állami elismertetése (akkreditálása) folyamatban van.

Kárpátalján több felsőoktatási intézményben működik magyar nyelvű oktatás: az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán (Magyar Filológiai Tanszékből, Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszékből és Fizika és Matematika Tanszékből áll), a Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Főiskoláján, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, valamint a Kijevi Szlavisztikai Egyetem kárpátaljai kihelyezett tagozatán.

Kárpátalján a kultúrával összefüggésben taglalt Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetten kívül magyar tudományos élet a felsorolt főiskolák és egyetemek műhelyeiben, intézményeiben és társaságaiban folyik.

Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar

Az *Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara* (Uzshorodszkij Nacionalnij Unyiverszitet, Humanitarno-Prirodnicsij Fakultet z Uhorszkoju Movoju Navcsanyja) 2008 szeptemberében nyílt meg államközi egyezmény alapján, amelyet az ukrán–magyar kisebbségi vegyes bizottság ülésén fogadtak el. A kar dékánja: **Spenik Sándor** docens, helyettesei **Zubánics László** és **Sztojka Miroszlav** adjunktusok.

A karon három tanszék működik: a *Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék* (tanszékvezető **Zékány Krisztina**), a *Magyar Történelem és Eurointegráció Tanszék* (tanszékvezető **Kiss Éva** professzor) és a *Fizika–Matematika Tanszék* (tanszékvezető **Spenik Sándor** docens).

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Kárpátalja egyik legmagasabb fokozattal rendelkező és legpatinásabb felsőoktatási tanintézete. Az ukrainai egyetemek rangsorolásában az előkelő tizedik helyen áll. A 2009/2010-

es tanévben 642 magyar ajkú diák tanult a tanintézet 18 fakultásának 42 szakán, ebből 283-an a magyar karon.

A kar 283 hallgatójából

- 143-an tanulnak a Magyar Filológiai Tanszéken,
- 100-an a Magyar Történelem és Eurointegráció Tanszéken,
- 40-en a Fizika–Matematika Tanszéken.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Zákárpátszkij Uhorszkij Insztitút imenyi Ferencá Rákóci II) alapítványi fenntartású kárpátaljai (Beregszász) székhelyű, államilag elismert III. akkreditációs fokozatú ukrainai felsőoktatási intézmény.

A főiskola jelenlegi rektora: **dr. Orosz Ildikó**, aki egyben a KMPSZ elnöke. Alapítói a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség*, a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség*, a *Kárpátaljai Református Egyház és Beregszász Város Önkormányzata* voltak.

A Főiskola alapítója és fenntartója a *Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány (KMFA)*, elnöke **dr. Brenzovics László**. Szakmai ellenőrző szerve *Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma*. Az intézmény fenntartásához szükséges anyagi támogatás jelentős hányadát a KMFA anyaországi forrásokból kapja, illetve pályázati úton egészíti ki.

A Főiskola egységei: **Tanszékek:** *Történelem és Társadalomtudományi Tanszék, Pedagógia és Pszichológia Tanszék, Filológiai Tanszék a Magyar Tanszéki Csoporttal, az Ukrán Tanszéki Csoporttal és az Angol Tanszéki Csoporttal, Matematikai Tanszék, Biológiai Tanszék.*

Kutatóműhelyek: *Lehoczky Tivadar Intézet, Hodinka Antal Intézet, Fodor István Természettudományi Kutatóintézet. Információs központ: Puskás Tivadar Informatikai Központ, Apáczai Csere János Könyvtár. Kulturális Központok: Révész Imre Kiállítóterem, Gross Arnold Kiállítóterem, Polónyi Katalin Textilmúzeum, Filmklub, Karrier Centrum, Fodó Sándor Kulturális Központ.*

Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézete

A felsőoktatási létesítmény Ungváron a Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézeteként (Kijivszkij Szlaviszticsnij Unyiverszitet Zákárpátszka Filija) működik. A multifunkciós oktatási intézmény 2000-ben jött létre. Választható szakok a filológia (magyar–angol, magyar–német, szlovák–angol), a könyvvitel és számvitel, a vámügyintéző, a menedzsment és marketing, az idegenforgalom, a pszichológia, a nemzetközi kapcsolatok és a jogtudomány.

Munkácsi Állami Egyetem Humán–pedagógiai Koledzs magyar tagozata (Munkácsi Tanítóképző)

Az 1914-ben alapított Munkácsi Tanítóképző 2003 óta főiskolaként működik. Jelenlegi hivatalos elnevezése: *Munkácsi Állami Egyetem Humán–pedagógiai Koledzse* (Humanyitarno–Pedáhohicsnij Koledzs Mukácsivszkoho Derzsávnoho Unyiverszitetu). A főiskolán mintegy 1000 diák tanul, közülük 120-150 magyar nemzetiségű, arányuk tehát jóval meghaladja a 10%-ot. A Munkácsi Humán–pedagógiai Főiskola Magyar Tagozata 2004-ben a Zrínyi Ilona Magyar Tagozat nevet vette fel (a tagozat megbízott vezetője: **Kótun Jolán**, magyar szakos tanár). A magyar diákok három – óvodai, tanítói és zenepedagógiai – szak közül választhatnak.

Ungvári Közművelődési és Művészeti Koledzs

Az Ungvári Közművelődési és Művészeti Kolledzsnek (Kolledzs Kulyturi i Misztectvá) 1990 óta van magyar tagozata, ahol népművelőket képeznek az ének-karmester, koreográfus, népzene, fúvószena, rendezői, könyvtáros szakokon. A tanintézetnek I–II. fokozatú felsőoktatási intézményi minősítése van. A 2010/2011-es tanévben a számuk a négy évfolyamon 46 fő. A tantárgyak 90 százalékát jól felkészült oktatók segítségével, magyar nyelven hallgathatják. A tanulmányi idő általános iskola után 3 év és 10 hónap. Az intézményben **Petrusevszkij Mihály** vezetésével működik a diákokból verbuvált „félprofi” táncsoport, a megyei folklór együttesek közül pedig a legszínvonalasabb a *Napraforgó* magyar néptáncegyüttes és zenekar, amelynek koreográfusa **Sütő Mihály**.

Beregszászi Egészségügyi Kolledzs

A *Beregszászi Egészségügyi Kolledzs* (Berehivszkij Medicsnéj Kolledzs, Beregszász/Berehovo) 1945 óta működik a városban. Kárpátalja öt egészségügyi szakképzőjének egyike, ahol a magyar tagozaton felcserképzés folyik. Az intézményben csak a közismereti tárgyakat oktatják magyarul. A magyar tagozatot 1993-ban indították.

Minőségi fokozata I–II. akkreditációs. Választható szakjai a szülésznői, az ápolónői, a felcseri, a gyógyszerész és a fogtechnikus.

Munkácsi Mezőgazdasági Technikum

A tanintézmény új neve: *Ukrán Nemzeti Biotechnológiai és Természettudományi Egyetem Kihelyezett Részlege, Munkácsi Agráripari Kolledzs*

(Vidokreslenij Pidrozgyil Nacionalynoho Unyiverszitetu Bioeszursziv i Prirodokoresztvanyja Ukrajini, Mukacsivszkij Ahrarnij Kolledzs). A tanintézet I–II. fokozatú felsőoktatási intézményi minősítéssel rendelkezik. 2009-ben már csak az állategészségügyi szak rendelkezik magyar nyelvű csoporttal. Diákjai közül tizenhatan végeztek el a számítógépes alapismeretek tanfolyamot **Skirta László** informatikatanár vezetésével.

Diák-elvándorlás a továbbtanulási lehetőségek tükrében

1990-től lehetővé vált a kárpátaljai fiatalok magyarországi továbbtanulása. A magyarországi egyetemekre egyre többen jelentkeznek, köztük az ELTE kiemelkedően a legnépszerűbb. Utána a Debreceni Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem és a Miskolci Tudományegyetem következik.

Fontos megjegyezni, hogy a Magyarországon tanulók 75%-a nem tér haza a diploma megszerzése után, mert tendencia lett a magyarországi áttelepülés és munkavállalás szándéka.

Történelmi egyházak

Vallási megoszlás. A kárpátaljai magyarok a református, a római katolikus és a görögkatolikus egyházak keretein belül gyakorolják hitüket. Ezeknek az intézményeknek a becslése szerint Kárpátalján kb. 77-90 ezer református (magyar, ukrán, cigány), 40-65 ezer római katolikus (magyar, német, szlovák, ukrán, cigány) és 15 ezer görög katolikus vallású magyar, illetve cigány él.

Egyéb egyházak, kisegyházak, szekták

A pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház híveinek száma 700 000-re tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy 200 fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járásban található Tiszabökényben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház – Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Jehova Tanúi, az adventista és más újprotestáns egyházhoz, szektacsoportosuláshoz. Az ateisták és felekezet nélküli magyarok száma elenyésző, ha vannak is ilyenek, a városokban élnek.

A Nagyberegi Református Líceum rövid bemutatása

A Nagyberegi Református Líceumot 1993-ban hozta létre az Úr akaratára és a Kárpátaljai Református Egyházkerület. A Kárpátalján elsőként indult bentlakásos intézmény célja, hogy minőségi oktatást és hitbéli nevelést nyújtson a kárpátaljai magyar fiataloknak. A nagyberegi líceum megnyitását követően rövidesen még három református líceum indítására került sor: Péterfálván, Nagydobronyban, majd Técsőn, így az egykori Bereg, Ugocsa és Ung megye, valamint a Felső-Tisza-vidék egy-egy elérhető távolságra lévő református iskolaközponttal rendelkezik.

Nagybereg a magyar érában is egyfajta oktatási központnak számított. A líceumnak jelenleg is otthont adó épület eredetileg is iskolának épült. Az impériumváltásoknak köszönhetően a szovjet érában ideológiai központként, pártszékházként, kórházként is működött, majd állapota elhanyagolttá vált.

Az induláskor a szomszédos Nagyberegi Középiskola adta az infrastrukturális bázist, annak kísérleti, gimnáziumi osztályaként indult 1993 szeptemberében. Az induló intézmény nem rendelkezett kollégiummal, szaktantermekkel, sőt, saját osztályteremmel sem, nem beszélve a konyháról, étkezdéről.

Az indulásról Pándy-Szekeres Anna, iskolánk első igazgatója a következőképpen emlékszik vissza: *„A régi iskolaépületben, a mai liceumban kialakított kollégiumi szállás elkészültéig a faluban, családoknál laktunk, az állami iskolában tanultunk, és ott is étkeztünk naponta háromszor. Mindennapos áramszünet nehezítette az esti utcai közlekedést, majd a késő estébe nyúló tanulást gyertyafénynél, lámpás mellett.”*

Istennek hála, lassan elkészültek az osztálytermek, a középiskolába saját tornaterem hiányából adódóan már csak a tornaórákra kellett átjárni. Sikerült a szomszédságban lakóépületeket vásárolni, átalakítani, ami kollégiumként, konyhaként üzemelhetett.

Az Úr gondoskodását továbbra is megtapasztalhattuk, annak ellenére, hogy az ukrán állam 2009-ben teljesen megvonta az intézménytől a támogatást. Az angol és holland, valamint a magyarországi támogatásoknak köszönhetően 2010-ben egy új épületkomplexum alapköveté-
lére került sor. 2014-ben Balog Zoltán miniszter úr adta át azt az épületkomplexumot, amelyben tágas és korszerű fiú és lánykollégium, konyha, étkeзде és tornaterem kapott otthont.

A líceum fenntartója a Károli Gáspár Református Egyetem Jótékonyági Alapítványa, illetve Magyarország Kormánya, aki azért, hogy a nemzeti jelentőségű intézmények sorába iskolánkat is felvette, intézményünket rendszeres támogatásban részesíti.

Beszédemben többször elhangzott a líceum kifejezés, mely a különböző országokban eltérő jelentéssel bír. A szakirodalom szerint lényegében a magyarországi gimnáziumnak felel meg. Erdélyben az elméleti képzést adó középiskolát nevezik így. Kárpátalján a líceum egyfajta átmenetet képez a középiskolai és gimnáziumi oktatás között. Míg a középiskola 2 éves, a gimnázium 8 éves, addig a líceum 3 éves intézményként indult kötelező bentlakással. A diákok az általános iskola utolsó évét, a 9. osztályt követően, felvételi útján kerülhettek be az intézménybe, ahol 3 évet töltöttek. Az állami előírástól eltérően, a 2 év anyagát 3 éven keresztül a 10., 11. és 12. osztályban sajátították el, emelt óraszámban. Az utolsó év az egyetemi előkészítéssel, a versenyekre való felkészüléssel telt. 2011-ben az ukrán állam módosítást hajtott végre a közoktatásban. Kötelezővé tette a 11. osztály utáni érettségit, ami a gimnáziumokra és líceumokra is vonatkozott. Ily módon nem engedélyezte tovább a 12. osztályt. Az utolsó 12. osztályunk 2012-ben ballagott el, az akkori 11. osztályosokkal együtt. Ily módon mindössze két évünk maradt arra, hogy a hozzánk felvételizőkkel foglalkozzunk, ami kevésnek bizonyult. Ennek okán a Fenntartóval arra az elhatározásra jutottunk, hogy a lentebb járó, általános iskolai osztályok tanulói számára is elérhetővé tesszük intézményünket. Így az általános iskola utolsó két osztályába, a 8. és 9. osztályba járóknak is felvételt hirdetünk, aminek köszönhetően intézményünk 4 évfolyamossá vált. A 2016/2017-es tanévben a négy évfolyamon 6 osztályban, Isten kegyelméből 124 tanulóval dolgozunk univerzális, humán és reál szakiránynak megfelelően, emelt óraszámban. Ennek értelmében, a középiskolai osztályokban a diákok irányultságuknak megfelelően választhatnak fakultációs órákat, amelyek felkészülést nyújtanak az ukrán és magyarországi érettségi vizsgákra.

Az iskolában folyó oktatómunkának, illetve a bentlakó tanárok és a tudást szomjazó szorgalmas diákok áldozatos munkájának köszönhetően évről évre előkelő helyen végzünk a járási, megyei, országos és a nemzetközi szaktantárgyi vetélkedőkön, szavalóversenyeken, műveltségi vetélkedőkön, tornákon, ezzel is öregbítve jó hírünket.

Az oktatáson kívül intézményünkben különféle missziós munkák is folynak. A diakóniai misszió az öregek látogatásában, a cigánymisszióban, korábban kórházmiszióban is megnyilvánult. A nevelők és diákok bennmaradás hétvégekkor kiszállásokon vesznek részt, azaz ellátogat-

nak a kárpátaljai református gyülekezetekbe, ahol bizonyágtételükkel köszönik meg az iskolának nyújtott természetbeli és anyagi támogatásukat, és verses énekes összeállítással köszöntik a gyülekezeti tagokat. A bennmaradós hétvégeken kerül sor a különböző hitmélyítő alkalmakra, csendes hétvégékre, tematikus szaktantárgyi hétvégékre, előadásokra, megemlékezésekre.

A 2016/2017-es tanévben az intézményben elindítottuk a művészeti oktatást, aminek köszönhetően diákjainknak fakultatív módon lehetőségük van népzenei, énekkari és néptánc foglalkozásokon részt venni.

Eltelt 23 év. Elballagott 21 évfolyamon 24 osztály, 603 diák szerzett érettségit. Végzőseink több mint 95%-a a felsőoktatásban folytatta tovább tanulmányait, itthon és Magyarországon. Diplomásaink között vannak lelkészek, jogászok, orvosok, mérnökök, tanárok, de büszkék vagyunk azokra is, akik valamilyen szakiskolában folytatták tovább tanulmányaikat. Külön öröm és megtiszteltetés számunkra a tanítványaink büszkesége arra, hogy intézményünkben szerezhettek érettségit, örömmel gondolnak ránk és tesznek annak további fennmaradásáért, működéséért.

Mindenért Istené a dicsőség!

A nemzeti identitás megőrzésének közösségi módszerei

Petőfi Sándor-ösztöndíjasként Kárpátalján

Bevezető

A határon túli magyar közösségek anyanyelvi és kulturális területen történő megsegítése céljából a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága 2015 tavaszán létrehozta a Petőfi Sándor Programot. A segítő program Románia, Ukrajna, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Szlovákia, Csehország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Lengyelország szóránymagarságát érinti. A kiküldött ösztöndíjasok feladata a magyarság identitásának megerősítése és a helyi közösségek segítése. E program keretében töltöttem 2018 szeptemberétől kilenc hónapot ösztöndíjasként Kárpátalján. Szolgálati területem a Nagyszőlősi járásban volt, ahol öt kisebb községben tevékenykedtem: Csepe, Feketeardó, Tekeháza, Gödényháza és Királyháza falvakban. A települések bár nem estek távol egymástól, megközelítésük a helyi útviszonyok miatt nehézségesnek bizonyult, ugyanakkor mindegyik település lakói más-más problémákkal küzdöttek, másként kellett közelíteni hozzájuk.

A helyiek között töltött időszak meghatározó élmény volt a számomra, hiszen nemcsak a jelenlétemmel és a szolgálattal történtek meghatározó változások a településeken és az ott élők életében, hanem bennem is rengeteg változást hozott. A kisebbségi lét mindennapi problémáit és megpróbáltatásait már ezelőtt is ismertem – magam is határon túli magyar vagyok a Székelyföldről – valamint hivatásszerűen is bele-nőttem a magyar nemzeti kisebbség problémáinak tudományos igényű feltárásába, ebben nagymértékben inspirált és támogatott az egyetemi élet. Tanulmányaim során ezer szállal kötődtem a határon túli magyar kisebbségekhez, rengeteg interjút, fókuszcsoportos interjút készítettem a szóránymagarság körében, sok mindent láttam, tapasztaltam, s mindezt próbáltam abban a kilenc hónapban „aprópénzre” váltani, a gyakorlatban is alkalmazni. Ehhez kínált kiváló lehetőséget a Petőfi Sándor Program, amely lehetőséget nyújt a nyelvhasználat erősítésével a kárpátaljai magyarság identitásának megőrzésére, az ukrán kulturális közeg mellett a magyar kulturális sajátosságok felfedezésére, a nemzeti ünnepeink és a közös történelmünk felidézésére. A kreatív foglalkozásokon pedig testközelbe kerülnek a nemzeti jelképeink, a szabadságharcos hőseink is – 2018-ban Mátyás király, 2019-ben II. Rá-

kóczi Ferenc fejedelem –, így ez a kultúrán és a történelmen keresztül segít megtartani magyarságunkat.

Az ösztöndíjas programban egyik fő feladatomként a médiatudatoság erősítését vállaltam, megpróbáltam a fiatalokat rávezetni arra, hogy a médiában – rádió, tévé, sajtó, internet – megjelenő tartalmak nem automatikusan a valóságot tükrözik, hanem minden esetben valamilyen érdeket képviselnek. Ez lehet kereskedelmi, kulturális, politika, vallási stb., ami nem is baj, de ismerjék fel és mérlegeljék. Emellett igyekeztem mindig tenni valamit, ami hitem szerint előre vitte a Petőfi Programot: foglalkozás- és műsorterveket készítettem, filmklubot szerveztem, székelyföldi és magyarországi ismerősöket, jó szándékú embereket kerestem meg, hogyan tudnának segíteni, közreműködni egy-egy probléma megoldásában. Hiszem, hogy a petőfisek munkálkodása egy folyamat. Előttem is volt, utánam is lesz, aki meggyőződésből – keresztényi és nemzeti indíttatásból – törődni fog az itteniekkel. Én abban bízom, hogy a kárpátaljai magyarság megőrizheti nyelvét, kultúráját, vallási sokszínűségét és örökbe hagyhatja gyermekeinek.

Az ösztöndíjas időszak alatt a fogadószervezetem a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség volt, amelynek központi szervezetével nem volt szorosabb kapcsolat, annál inkább a csepei, feketeadói és tekeházi tagintézményeivel. A Csepei Oktatási-Nevelési Központot és a fogadószervezetet Grigorják Natália igazgatónő képviseli, akivel kiváló munkakapcsolatot alakítottunk ki, megtaláltuk a gyerekeknek legmegfelelőbb foglalkozási formát, időpontot és helyet. A fogadószervezet nyitott volt arra, hogy erőforrásait a Petőfi Program érdekében használjam, én a magam szerény lehetőségeivel segítettem az ő tevékenységüket: munkafüzetekkel, kézműves foglalkozásokkal, saját projektorral, és időnként az általam fontos apróságok (hurkapálca, ragasztó stb.) biztosításával. A feketeadói iskola igazgatóhelyettese, Fudella Angelika és az ottani magyar szakos tanárnő, Nagy Alexandra volt segítségemre: számos programot, óratervet közösen beszélünk át, és igyekeztünk minél színesebb és minél nemzetibb foglalkozásokat szervezni a diákoknak. A tekeházi iskola esetében két település (Tekeháza és Gödényháza) diákjai is a gondjaimra voltak bízva heti két alkalommal, akkor tömbösített órák keretében tartottam rendhagyó magyar- és történelem-órákat, ünnepekhez kapcsolódó kézműves foglalkozásokat és vetélkedőket. A fogadtatás itt is kedves volt, az igazgatónő minden szükséges eszközt a rendelkezésemre bocsátott, valamint az iskola magyartanárnője is segített a „beilleszkedésben”. Fontos megjegyezni, hogy Tekeházán inkább a vasárnapi iskolák keretein belül folyik az intenzívebb magyaroctatás, amelyben meghatározó szerepet játszik a református

egyház. Emellett a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség feketeadói és csepei szervezetével alakítottam ki munkakapcsolatot: a feketeadói református parókia lelkészével, Peleskei Bélával (aki egyben a tekeházi híveket is szolgálja), a csepei római katolikus plébánia papjával, Ámosz atyával (aki többek között a feketeadói híveket is szolgálja).

A helyi magyarságról

A helyi magyarságról először a vendégszeretet melegsége, a törődés jut eszembe. Hihetetlenül gyorsan, napok alatt fogadott be a közösség, és szinte kézről kézre, házról házra adtak, hogy tudnak-e segíteni valamilyen, hogy beszéljünk, kávézzunk egyet. Nagyon megkönnyítették ezzel a beilleszkedésemet, egyből a szolgálatra tudtam koncentrálni. A gyerekek szemében csillogást láttam, és bevallom, elérzékenyültem, amikor azzal a krétafelirattal fogadtak, hogy „Szeretünk, Hanga néni!”

Amikor az elválásra került a sor, hasonló felirattal búcsúztattak, a sok ölelés és mosolygós arc mindig az emlékeimben marad, és hiszem, hogy a gyerekekkel foglalkozni mindig kötelességünk, hiszen ők a jövő nemzedékei, ismerniük kell nemzetüket, hiszen rájuk építhetjük a nemzetünk megmaradását. A programban résztvevő ösztöndíjasnak úgy gondolom, hogy az *iskolákban való aktív jelenlét* a legmeghatározóbb és a legfontosabb.

Erről tanúskodik az is, hogy a magyar ajkú közösség – ideértve a egyes házasságban született gyerekeket is – az iskola körül összpontosul. A magyarságon kívül magyar és ukrán nyelvű cigányság és ukrán anyanyelvű lakosság is van a településeken, de jellemzően magyar anyanyelvű a többség. Nyelvhasználatukban előfordulnak szláv jövevényszavak, illetve már-már helyi sajátosságként, tájszólásszerűen, beépülve a magyar nyelvbe – ragozást, mondatszerkesztést, jelentést tekintve – orosz és ukrán szavak is. Ezeket külön meg kell tanulni, ahogy a cirill betűk sajátos írásmódját is el kell sajátítani. A magyarsághoz és a valláshoz kapcsolódó ünnepeket gondos odaadással ápolják, egy-egy megemlékezésen vagy szoboravatón százak vesznek részt. A kulturális élet középpontja is az iskola. A pedagógusok általában kétnyelvűek, ugyanakkor vannak egynyelvű és vegyes osztályok is. A napközis foglalkozások kétnyelvűek, mert a napközis tanulócsoporthoz is vegyesek. Az iskola aktív a pályázatokban és a lehetőség keresésben, munkájuk gyümölcsét az elnyert pályázatok és támogatások mutatják. Minden esetben erejükön felül a maximumot próbálják meg kihozni a lehetőségekből, rengeteg önkéntes munkával is megtámogatva a cél elérését.

A hétköznapi élet nehézségei őket sem kerülik el, nagyon sokan külföldön dolgoznak – Csehországban, Németországban, Ausztriában, Angliában és Magyarországon –, ilyenkor a gyerekeket a nagyszülők nevelik és kísérik iskolába. Számukra különösen fontos a gyermekeknek adni, még ha a felnőttek nélkülöznek is értük. A gyermekeknek adni, az iskolákra áldozni, a hitet és a nyelvet megtartani, ez az, amire szerintük is szükség van.

Feladatokról és eredményekről

Az ösztöndíjas időszak alatt számtalan program valósult meg, amelyek a helyi magyarság oktatási, kulturális és egyházi területeinek a megerősítése céljából jöttek létre. A teljesség igénye nélkül álljon itt egy kis összefoglaló.

MÁTYÁS KIRÁLY EMLÉKÉV. A magyar népmese napja alkalmából kicsik és nagyok ismerkedhettek meg a nemzetünk nagy királyáról szóló mesékkel. Az események alkalmával Mátyás király volt a főszerepben. A magyar népmese napja és a 2018-as Mátyás király emlékév alkalmából filmvetítésre és rajzversenyre került sor Csepén és Feketeardón. A csepei iskola 1–

4. osztályos tanulói október 1-jén három, Mátyás királyról szóló népmesét nézhetek meg, a filmvetítés után pedig rajzversenyre került sor, amely során a gyerekek a mesékből a számukra legkedvesebb jeleneteket rajzolták le. A rajzokat egy háromtagú zsűri, Grigorják Natália igazgatónő, Peleskei Ágnes tanítónő és András Hanga értékelt. Az eredmények a következőképpen alakultak: az 1–2. osztályban is 3 díjazott, valamint a 3–4. osztályban is 3 díjazott lett, ugyanakkor minden résztvevő kapott egy kis ösztönző ajándékot: füzetet és csokoládét. Az ajándékosomagokat, amelyek gyerekkönyveket, tanszereket, és fejlesztő játékokat egyaránt tartalmaztak, a gödöllői *Szót Kérünk a Közjóért Egyesület*, valamint a csepei görögkatolikus parókia biztosították. Hasonlóképpen október 3-án Feketeardóban is rajzverseny követte a filmvetítést, és összesen 6 díjazott alkotás született. Az ajándékosomagok mellett a legjobbak oklevélben is részesültek. A csepei óvodások szintén élvezhették a bölcs és igazságos Mátyás király történeteit: október 4-én délelőtt filmvetítésen vettek részt, ahol végigizgulhatták az *Egyszer volt Budán*

kutyavásár, A kolozsvári bíró és A nekeresdi bíró történetét. A mesék és a hozzájuk kapcsolódó rendezvények kiválóan alkalmasnak bizonyultak az iskolai oktatáson túlmutató tanulásra. A gyerekek szeretettel és izgalommal készültek a rajzversenyre is, és napokkal a rendezvények után is Mátyás királyról lehetett hallani az iskolai folyosókon.

OKTÓBERI FORRADALMI ESEMÉNYEK. A feketeadói iskola diákjai számára rendhagyó történelemórát szerveztünk, amelyen megismerkedtek a magyar történelem októberi eseményeivel, október 6-a és október 23-a történéseivel. A terem zsúfolásig megtelt, a diákok mellett két tanár – Polyák Natália és Nagy Alexandra –, valamint az iskola igazgatóhelyettese, Fudella Angelika is részt vett a rendhagyó történelemórán. Kicsik és nagyok egyaránt nagy figyelmet fordítottak az interaktív foglalkozásra, amelynek első felében az 1848–49-es dicső szabadságharc ismertetése után annak leverését, és az azt követő megtorlás szomorú következményeit ismerhették meg. A diákok megismerkedtek mindegyik vértanú sorsával, tudták kötni őket arcokhoz, nevekhez, és tudatosodott bennük, hogy bár nem volt mindegyik honvédtiszt magyar nemzetiségű, de életüket áldozták a magyar hazáért, a szabadságért. Fontosnak tartom, hogy minden határon túli magyar gyermek is megismerje a hősök áldozatát, s évről évre tisztelettel emlékezzen meg vértanúságukról.

A rendhagyó történelemóra második felében az 1956-os forradalom és szabadságharc mozzanatait ismerhették meg a diákok, azt a történelmi pillanatot, amikor a zsarnokságot megelégtelve a tizenéves pesti srácok az utcákra vonulva, életüket is feláldozva küzdöttek a szabadságunkért. Archív felvételek vetítésével kicsit ők is a budapesti utcákon érezhették magukat. Ezek után átbeszéltük, hogy mit jelent számukra a szabadság fogalma, és milyen értékkel bír az, ha az ember szabadon élhet szülőföldjén. Dalokat hallgattunk, amelyek az 1956-os események feldolgozása kapcsán születtek, és megbeszéltük, hogy milyen üzenete lehetett akkor ezeknek a daloknak és verseknek, és mit jelenthetnek napjainkban. A legmeghatározóbb mondat, ami a diákok fejében megmaradt az „azt ne hidd, hogy megváltoztunk vezényszóra”. A megemlékezést követő kézműves foglalkozáson a diákok közepén lyukas nemzeti trikolórt készítettek. A magyar történelem ismerete kiemelkedően fontos a határon túli magyar fiatalok számára, látva nemzetünk megpróbáltatásait, küzdelmeit, bátorságát, erőt ad számukra a mindennapok megélésében, és tanúbí+zonyságát fejezi ki annak, hogy országhatárok ellenére a nemzet szíve e megemlékező dátumokon képes még együtt dobbanni.

Csepén október 6-án egy rövid, 15 perces műsorral készültünk, és az iskola koncerttermében emlékeztünk meg az aradi vértanúkról. A terem zsúfolásig megtelt diákokkal és tanárokkal egyaránt, ez volt az első

„bemutató” műsor, amit én szerveztem, mindenki kíváncsi volt a forgatókönyvemre. A rendezvény elején köszöntöttem az egybegyűlteket, és emlékeztettem őket a múlt szomorú és kegyetlen eseményére. Ezt követően Kolonics Valentina, Majzák Regina és Jakab Alexandra, az iskola nyolcadikos tanuló elszavalták Tóth Kálmán *Mikor az akasztófákat faragták* című versét, amelyet Wass Albert *Lövés* című verse követett. Az iskola ötödik és hatodik osztályos tanuló Bücs Olga

rendezvényszervező segítségével mécseseket gyűjtöttek és helyeztek el a színpadon a vértanúk emlékére, miközben a hangszórókon a Kormorán együttes *Ki szívét osztja szét* című dala szólt. A gyertyák lobogó lángja bevilágította a termet, melegség és együttlét töltötte el a közönséget. Végezetül a gyertyák fényében Majzák Regina imaként elmondta a Kormorán együttes *A forrás felé* című dalának szövegét. A megemlékezés zárásaként az egybegyűltek egyperces néma csenddel tisztelgtek az aradi vértanúk előtt.

Október 21-én, vasárnap a csepei görögkatolikus templomban emlékeztek a hívek az 1956-os forradalom és szabadságharc áldozataira, hőseire. Az Országgyűlés 1991-ben nyilvánította hivatalos nemzeti ünneppé október 23-át, amit a 2012-es Alaptörvény is megerősített. A Szent Liturgia után a csepei középiskola diákjai, kicsik és nagyok egyaránt megható műsorral emlékeztek azokra a magyar hősökre és áldozatokra, akik 1956-ban fegyverrel léptek fel demokratikus jogaikért, a nemzeti függetlenség kivívásáért. A megemlékezést több napos felkészülés előzte meg, amelynek során a gyerekek verseket és dalokat tanultak, gyakoroltak, továbbá átbeszéltük a történelmi esemény legtöbb mozzanatát, hogy értsék, átérezzék mindazt, amire készülnek, hiszen a határon túli magyar fiatalok számára még mindig távoliak az 1956-os forradalom pillanatai. Napjaink megpróbáltatásai Kárpátalján nehéz helyzetbe hozzák az itt élő magyarokat, ezért fontos tudniuk, hogy ők is bátrak és összetartók voltak a nehéz időkben is, és ez az, ami nekik is erőt ad. A műsor előtt köszöntöttem a jelenlévőket, és hangsúlyoztam számukra a megemlékezés jelentőségét. Ezt követően két hatodik osztályos tanuló műsorvezetőként vette végig a forradalom és szabadságharc történéseinek sorát, amelyet egy-egy vers vagy ének tett emlékezetessé. A műsor zárásaként Ábrány Krisztián görögkatolikus parókus megköszönte a gyerekeknek és a felkészítőeknek a megható műsort, valamint kiemelte, fontos, hogy ezekben az időkben is, függetlenül nemzetiségi mivoltunktól, legyünk büszkéek elődeinkre, és legyünk összetartók a mindennapokban. A megemlékezés hosszú idő óta most először került megrendezésre, a hívek örömmel fogadták a műsort, és mindannyian kicsit büszkébbek lettünk eleinkre. Ahogyan Vörösmarty Mihály *Szózatában* is elhangzik: „És annyi balszerencse közt / Oly sok viszály után, / Megfogyva bár, de törve nem, / Él nemzet e hazán.”

VERSVÁNDOR. Gyerekeknek és felnőtteknek tartott rendezvény irodalomórát Tóth Péter Lóránt Radnóti- és Latinovits-díjas versmondó 2018. november 16–17-én a Nagyszőlősi járásban. Előadásait az érdeklődők a Csepei Oktatási Nevelési Központban, a tiszagyulai iskolában, a fekteardói és a tiszabökényi református parókián hallgathatták meg. Látoga-

tásának előkészítésében és megvalósításában vettem részt. A Versvándor szereplése elhozta a magyar múltat, és ezzel a jövőt építette a magyar anyanyelvű közösségben, amiről így beszélt: *„Ezek a gyerekek olyanok, mint amit kapnak, amit látnak, amit hallanak. Nincs más teendő, mint megmutatni ezeknek a gyerekeknek az irodalmat. Azt gondolom, hogy az egyszerű puszta szónál, az egyszerű őszinte beszédnél nincs fontosabb. Hiszen bár a világ felgyorsult, de az emberi lélek nem változik ilyen gyorsan. A szónak az ereje, a szónak a hatalma és varázsa az emberiséggel egyidejű, ahogy József Attila is mondja, a szónak varázsa van. (...) Kárpátalja nekem olyan, mint a legkisebb testvér, akit a legtöbbször kell átölelni, és leginkább oda kell felé fordulni. Én mindig nagy örömmel és várakozással jövök ide, szinte zavarba ejtő az a szeretet, az az odafigyelés, amit az emberek itt felém nyújtanak. Ez egy olyan tisztelet, amit én nem győzők meghálálni ezekkel az előadásokkal.”*

PÁLYÁZAT. Az iskolák mellett igyekeztem az egyházközségek munkáját is segíteni, ennek apropóján a csepei görögkatolikus egyházközség számára állítottam össze egy pályázatot, ami „A szomszédos országokban működő civil-, nonprofit és egyházi szervezetek, továbbá vállalkozások, családok segítő tevékenységének támogatása” címmel jelent meg. A pályázat elsődleges célja, hogy a kárpátaljai magyar diaszpóra iskoláskorú gyermekeivel megismertesse a Trianon előtti Magyarország történelmileg kiemelt nemzeti (emlék)helyeit, különös tekintettel Budapestre, a nemzet fővárosára, illetve a korabeli Magyar Királyság székelyföldi történelmi helyszíneire. A Magyarországon már *jó gyakorlatként* elterjedt, nagy szakértelemmel és sikerrel végzett, a nemzeti identitás és öntudat fejlesztését előtérbe helyezett programokat kívánunk meghonosítani Kárpátalján, amelyek elősegítik és rögzítik a magyar anyanyelvű kisdíákokban a magyar nemzethez való tartozás érzését. A projekt azokat a területeket érinti, amelyeket az ukrán oktatási rendszer nem, vagy csak erősen korlátozottan enged be az iskolák falai közé: a magyar történelem legfontosabb eseményeit, azok földrajzi, irodalmi, vallási és kulturális sajátosságait. Ezért a tervezett programok mind pedagógiai, mind kulturális szerepüket tekintve *rejtett tantervnek* minősülnek, amely az élményalapú oktatásban kulcsszerepet játszik. Ez a megközelítés – tapasztalataink szerint – a frontális osztálymunka napi rutinját oly módon egészíti ki, hogy a kívánt oktatási-nevelési célt a 6–14 éves korosztályban igen hatékonyan és kényszermentesen éri el.

A Csepei Oktatási-Nevelési Központ 2018 tavaszán elnyert egy komoly pályázatot a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. jóvoltából, és e pályázat felhasználásában, elszámolásában igen hangsúlyos, aktív szerepet vállaltam, hiszen be kellett látnom, az intézményben senki sem ért oly módon a pályázatíráshoz és elszámoláshoz, hogy az eredményesnek bi-

zonyuljon. A pályázatírásban erős tapasztalatom van, és a helyieknek is tudtam vele segíteni. A megnyert pályázat megvalósítása során a támogatásnak köszönhetően felújítások és eszközbeszerzések történtek, amelyek eredményeképpen több mint százötven gyermek ülhetett új padokba, és tanulhat korszerű, kombinált, ötszárnyú, kinyitható iskolatáblák segítségével. Felújításra került az iskola előadóterme – új padlóval és színpaddal, kényelmes székekkel gazdagodott a terem –, ahol a diákok az állami és oktatási ünnepek, események során előadásokat tarthatnak, illetve láthatnak. A pályázaton elnyert összegből a tanítást is a laptopok, nyomtatók, projektorok és interaktív táblák beszerzésével tették korszerűbbé, továbbá az intézmény egy új informatika teremmel is bővült. A tehetséges diákok zenei oktatását is kiemelten fontosnak tartó intézmény zeneterme egy új szintetizátorral gazdagodott. Az adminisztrációt segítően új szekrényeket és íróasztalokat is beszereztek.

Mindez olyan kulturális és pedagógiai értéket képvisel, amely nélkülözhetetlen a 21. századi, korszerű oktatásban. Az intézmény nevelési központként több település gyermekeit is oktatja, ezért a támogatás szélesebb körben is elérte a diákokat. A korszerű eszközök hosszú távra biztosítják az intézményben a szakszerű munkavégzést. Szolgálati időm alatt több pályázatot is benyújtottunk, valamint a testvértelepülés – Kunszentmiklós – által nyújtott támogatások elszámolásában is aktív szerepet vállaltam, úgy szakmai, mint pénzügyi téren. Májusban iskola-bejárással egybekötött kulturális műsorral köszöntük meg a támogatóknak a kapott segítségeket, ennek során mind az iskola bemutatásának, mind a műsor forgatókönyvének elkészítését, valamint a próbák lebonyolítását jómagam végeztem. A rendezvényen olyan prominens személyek vettek részt, mint Szilágyi Mátyás beregszászi főkonzul, Rezes Károly megyei képviselő, valamint Kunszentmiklós alpolgármestere.

RÁKÓCZI SZÖVETSÉG. 2018. december 1-jén Hajdúszoboszlón rendezésre került a Rákóczi Szövetség által szervezett Vezetőtanár képző, amelyen két oktató vehetett részt. Peleskei Ágnes tanárnővel közösen ott voltunk a kétnapos rendezvényen, amelynek elsődleges célja a Szövetség munkájának megismerése és az alapszervezetek tevékenységeinek felmérése volt. Lehetőségünk nyílt a Vezetőtanár képzőn bemutatkozni és egyeztetni az alakuló ülés teendőiről.

A képzés eredményes volt, és 2019. február 22-én megalakult a Rákóczi Szövetség Csepei Oktatási-Nevelési Központ Ifjúsági alapszerve-

zete 15 taggal. Az alakuló ülésen részt vett a Rákóczi Szövetség részéről Gáspárdy László és Aradi Márk.

MÉDIATUDATOSSÁG. Fontosnak tartottam, hogy a rám bízott iskoláskorú gyermekek médiatudatosságra, a médiában való jártasságra tegyenek szert, különös tekintettel az internetes közegre, illetve a televíziós tartalmakra. Megkeresésemre 2018 szeptemberében a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) kommunikációs igazgatója, Takách-Batta Zsuzsanna médiatudatosságra nevelő munkafüzeteket ajánlott fel a kárpátaljai magyar gyerekek számára (150 db). A munkafüzetek mellett a

tanárok számára készült kézikönyvek is a csomag részét képezték. A gyerekek örömmel fogadták a színes munkafüzeteket, amelyeket az irányított feladatok mellett önállóan is használtak.

MIKULÁS ÉS KARÁCSONY. A program céljainak megfelelően a hagyományörző események mellett egyházi ünnepek megszervezése is a feladatomból volt. A Mikulásnak és segédjének a kisdíákok magyar verseket mondtak, és éneket is énekeltek. Erről videófelvétel készült, amely a Petőfi Program honlapján és YouTube csatornáján is megtalálható. Mind Mikulásra, mind karácsonyra kézműves foglalkozást szerveztem a gyerekeknek, ahol képeslapokat készítenek, s amelyeken magyarul írt feliratok kaptak helyet.

GYERMEKMATINÉ. A csepei görögkatolikus parókián minden hétfőn délután gyermekmatinéra került sor, ahol a gyerekek rajzfilmeket, animációs filmeket tekinthettek meg, s minden film után közösen levontuk a történetek következtetéseit. Minden második héten pedig a csepei óvodában volt szintén gyermekmatiné, ahol a magyar népmesék világával ismerkedtek meg az óvodások.

MAGYAR KULTÚRA NAPJA. Az ösztöndíjas időszak egyik legjobban sikerült rendezvényére került sor 2019. január 24-én a Csepei Oktatási-Nevelési Központ koncerttermében, amikor hosszú évek hallgatása után

újra megrendezésre került a Magyar Kultúra Napja, amelyen közreműködtek az iskola diákjai és az erre az alkalomra létrejött csepei asszonykórus. A Magyar Kultúra Napja alkalmából megkerestem pár csepei asszonyt, hogy lenne-e kedvük összeállni egy asszonykórusba, és énekelni, példát mutatni a gyerekek számára. Meglepetésemre pillanatok alatt összeállt egy 9 főből álló kórus, akik január 24-én egyházi és népi énekeket is énekeltek. Fellépésük hatalmas siker volt, az egész műsor meghívást kapott a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) Csepei Alapszervezet fennállásá-

nak 30. évfordulója alkalmából szervezett gyűlésre, amelyet a mi iskolai műsorunk nyitott meg. Barta József, a KMKSZ Nagyszőlősi járási elnöke köszönetét fejezte ki a műsorért. Úgy gondolom, ennyi idő kellett ahhoz, hogy megismerjem a diákok képességeit és teljesítményét, elfogadtassam magam, és a program céljait a felnőttekkel és mindenki számára érthető, elfogadható és „rá szabott” műsort állítsak össze. Mindez a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. pályázatából felújított iskolai koncertterem egyik első magyar műsora volt, ennek apropóján felkértük Ábrány Krisztián görögkatolikus parókus urat, hogy az ünnepi köszöntőjének megtartása mellett szentelje fel a termet. A műsorról videofelvétel is készült, amely megtekinthető a Petőfi Program honlapján és Youtube csatornáján. A műsor után műveltségi vetélkedőre került sor, ahol több iskola 5–8. osztályos tanulói mutathatták be a magyar kultúrával kapcsolatos ismereteiket.

HÓEMBERÉPÍTÉS. Januárban a rendkívüli időjárási viszonyok és a hóhelyzet következtében pár napra bezártak a környező iskolák, hiszen nem tudtak se autók, se autóbuszok közlekedni a kátyús, jeges, havas utakon. Errefelé nem tisztítják az utakat, de ahogy a helyiek mondják: számukra a fehér aszfalt a mennyország, mert betömni azokat a kátyúkat, amelyek már-már katonai árokként terülnek el az utakon. De a „mennyország” is csak addig tart, amíg nem jön egy fagy, vagy el nem kezd olvadni a hó, és a kásás utakon az autók bele nem ragadnak a gödrökbe. Mindenképp szeretnénk volna megmozgatni a gyerekeket, ezért

kitaláltuk, hogy építsünk közösen az iskola udvarán egy nagy hóembert. A lelkes kicsi csapat – a hideg idő és a fagyos hó miatt – már-már hófagóvá vált, ásóval szelték és formálták, kis kezeikkel tapasztották a havat, hogy megszülessen a nagy hóember. Építés közben spontán hócsatába is kezdtünk, önfeledt kacagás töltötte be az iskola udvarát. Az akció oly sikeres volt, hogy az iskolával szemben levő óvodában is felépült egy hóember, egy hónyuszi, sőt még egy kis iglú is, olyan, ami-

lyenben az eszkimók is élnek. Az építést az óvónók vállalták, örömet szerezve ezzel az intézményükbe járó kisgyermekeknek.

VALENTIN-NAPI VETÉLKEDŐ. 2019. február 15-én kisiskolások gyűltek össze megünnepelni a jeles alkalmat, amelynek apropóján Valentin-napi vetélkedőt szerveztünk, ahol a fiatalok vicces és kreatív feladatokban vehettek részt. A vetélkedő kezdetén a 18 gyerek 4 csapatba szerveződött, első feladatként pedig Valentin-napi lufikat kellett minél gyorsabban és minél nagyobbra felfújniuk. Ezzel nemcsak a vetélkedő vette kezdetét, hanem a terem díszítésére is szolgáltak a lufik. A második feladat újságpapíron való táncolás volt, ahol a pároknak egyre kisebbre hajtogatott papíron kellett tánc tudásukat bemutatniuk, mindezt úgy, hogy nem léphettek le az újságról. A „vizsgálóbizottság” tagjai Bücs Olga, az intézmény rendezvényszervezője, Geletei Ildikó, az egyik kisfiú édesanyja és én voltam. Az ügyes lábak egy idő után mégis leléptek a papírról, de a legügyesebb páros piros szívet ábrázoló ajándékot kapott. Természetesen minden feladat után valamilyen Valentin-napi ajándék (kismackó, papírszív, csoki stb.) lelt gazdára. A következő feladat során megadott szavakból kellett szerelmes verset írniuk a csapatoknak, amelyet a végén egy-egy gyerek felolvasott. A verseket zenei felismerő játék követte, a lelkes csapatok nemcsak felismerték a felcsendülő muzsikát, hanem táncra is perdültek. A csapatok számára a következő kihívás a lufipukkasztás volt, ami újabb önfeledt nevetésekre adott lehetőséget. Az ügyességi játék után újra a kreativitásé volt a főszerep. A csapattagoknak Valentin-napi üdvözlőlapot kellett készíteniük a rendelkezésükre álló alapanyagokból. A rendezvény zárásaként karaoke versenyre került sor, ahol a csapattagok mindannyian besegítettek a feladatot vállaló gyerekeknek, hasonlóképpen Olgica néni és Ildikó néni is. Nemcsak fényképek és emlékek őrzik a vetélkedő örömét, hanem minden résztvevő kapott egy erre az alkalomra készített névre szóló színes emléklapot is.

IRODALMI DÉLUTÁN. 2019. február 20-án a Csepei Oktatási-Nevelési Központ Könyvtárában Szent Bálnitra emlékezve első alkalommal irodalmi felolvasó délutánra került sor. Nyáry Krisztián *Így szerettek ők* című könyve adta az esemény megrendezésének alapötletét, és a délután folyamán ezekből az írásokból adtam elő. Az érdeklődők az általam is többnyire ismert magyar íróink és költőink szerelmi életének apró részleteivel ismerkedtek meg, olyanokkal, amelyeket a tankönyvekből nem tudhattak meg. Úgy tűnik, a szerelem még mindig az asszonyok számára izgalmas téma, a kis könyvtárban ugyanis csak ők jelentek meg, és kíváncsian, csillogó szemmel figyelték az előadást. A felolvasást időnként kiegészítette egy-egy szerelmes dal a Dés László szerze-

ményeiből összeállított, Férfi és nő című koncerten elhangzott dalokból válogatva, valamint kiváló magyar színészek előadásában elhangzott versek. A délután folyamán az érdeklődők megismerkedhettek többek között Molnár Ferenc és Fedák Sári kalandos kapcsolatával (a hely szellemét megidézve, hiszen Fedák Sári Beregszász szülötte), Ady Endre, Diósiné Brüll Adél és Diósi Ödön éveken át tartó fura viszonyával, Ady Endrének az Elbocsátó, szép üzenet megírása után megismert Dénes Zsófiával meg nem valósult házasságával. Azon túl Szabó Lőrinc, Mikes Klára és Korzáti Erzsébet szerelmi küzdelmeivel, Móricz Zsigmond és Litkei Erzsébet (Csibe) kapcsolatával, azzal a kapcsolattal, amelynek az Árvácska című rendkívüli művet köszönhetjük, valamint Kölcsény Ferenc titokzatos szerelmi vívódásaival, amelyek következményeként a személyes boldogságát feláldozva megkaphatta a magyar nemzet a Himnuszt. A rendezvény sikerességét jelzi, hogy az előadás után a résztvevők érdeklődéssel beszéltek a hallottakról, és kifejezték abbéli szándékukat, hogy ha van még ilyen „történet”, szívesen meghallgatnák, ha lehet, minél előbb.

INFORMATIKAÓRÁK TANÁROKNAK. Szerdánként délután a tanárok számára informatikaórát tartottam, ahol a Microsoft Office programmal ismerkedtek meg az pedagógusok. Februárban a Dunaújvárosi Egyetem oktatója, Szakács István tartott egy kétnapos kurzust a tanárok számára, ahol a járás több iskolájának oktatói is részt vettek, akik az intézményekben fellelhető interaktív táblák használatáról, valamint az interaktív tananyagok összeállításáról hallhattak. A kurzus harmadik napját én tartottam, amikor az előző két nap elméleti oktatását gyakorlati órán próbálhatták ki a résztvevők.

FARSANGI VETÉLKEDŐ ÉS BATYUS BÁL. A február a farsangi mulatságok időszaka is, így a parókiákon, plébániákon minden egyház szerve-

zett vetélkedőt a gyerekeknek. Ez alkalommal jómagam a római katolikus plébánián szervezett farsangon vettem részt, és segítettem Pirók Kabrin Enikő hitoktatónak. A gyerekek farsangja mellett fontosnak tartottam egy batyus bált szervezni a felnőttek számára is, így felvettem a kapcsolatot Molnár Lenkével, a KMKSZ Csepei Alapszervezetének elnökével, hogy társszervezésben valósítsunk meg egy farsangi bált. Pozitív visszhangja volt a kezdeményezésnek, így nagy lendülettel kezdtük szervezni. Kézműves foglalkozással egybekötött táncházat rendeztünk, ahol a talpalá-

valót a Viski Bicskások biztosították, a tánc lépéseket és népdalokat is tanítva a jelenlevőknek. Hosszú éveken keresztül nem volt ilyen rendezvény a faluban, ezért ezt a munkát folytatni szükséges, és akkor talán még több táncoló talpat lehet látni majd a táncházakban.

MÁRCIUS 15. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc eseményeire emlékeztünk a járásban. Feketeardóban és Csepében ünnepi műsorral, Tekeházán pedig rendhagyó történelemórával készültünk. Az eseményre besegített a csepei római katolikus hittancsoport is, fűrge kezek készítették a kokárdákat és a zászlókat. A gyerekek versekkel, énekekkel, táncokkal tisztelegtek a forradalom hősei előtt, Csepében színdarabbal is készültünk, valamint az asszonykórus ismét megmutatta tehetségét, példát adott a gyerekeknek. Csodálatos érzés volt látni, hogy

a termek megteltek piros-fehér-zöld színekkel, és a fellépők mellett a vendégek is kokárdákkal a ruhájukon jelentek meg a rendezvényeken.

MAGYAR KÖLTÉSZET NAPJA. Április 11-én, József Attila születésnapján ünnepeljük a Magyar Költészet Napját. E jeles alkalomból ünnepi műsorra és vetélkedőre került sor azokban az iskolákban, ahol szolgálatot teljesítettem. Peleskei Ágnes tanítónővel és három tehetséges gyerekekkel ellátogattunk Beregszászba, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Pro Cultura Subcarpathica által szervezett Vers a téren rendezvényre, ahol immár ötödik alkalommal szerveztek szabad-téri versmondást. Az általunk kísért gyerekek magabiztosan vették birtokba a szabad-téri mikrofonokat, és szavalták el költőóriásaink verseit. A feketeardói és csepei iskolákban vidám és lírai epizódokat is tartalmazó irodalmi délutánt szerveztünk, ahol a gyerekek élvezték a legjobban az általuk előadott műsort. Szerintem a legfontosabb, amikor a gy-

rek nem kényszerből, hanem örömmel vesz részt valamiben. Tekeházán költészet napi vetélkedőt szerveztünk, a gyerekek öt különböző feladatot kaptak, amit csapatban tudtak megoldani. Önfelelt kacagások kísérték a munkát, öröm volt velük lenni.

CSÍKSOMLYÓI PÁPALÁTOGATÁS. 2019. június 1-jén Ferenc pápa Csíksomlyóra látogatott, ahol szentmisét is tartott. Ezen jeles alkalomból egy 47 fős társaságot – zömében idősebbek – kísértem el Csíkszeredába. Helyi születésű lévén, fontosnak tartottam megmutatni nekik a környék látnivalóit, ezért kirándulást is szerveztem a Gyilkos-tóhoz és a Békás-szoroshoz. Komoly erőfeszítéssel járt ez a pár nap, mert a 47 fő mellett még a kisdíjakról is gondoskodnom kellett, akik a szatmárnémeti testvériskola diákjaival közös projekt keretében, szintén a pápalátogatásra érkeztek. Mindenki számára felemelő érzés volt, sikeresen zártuk a Petőfi Program utolsó nagyszabású szervezését is.

Zárszó

Még számos rendezvényről, programról, kirándulásról, szakmai tapasztalatról lehetne beszámolnom, de úgy gondolom, hogy az összefoglalóm láttatja a Program szükségességét, az ösztöndíjas kintartó és felelősségteljes munkáját, és talán azt a személyes munkát is, amit én végeztem hittel és szeretettel a szolgálati helyemen. Hiszen ez nem egy napi 8 órás munka volt, ami után az ember hazamegy, és maga mögött hagyja a munkát, hanem napi 24 órában ott kellett lennem. Ez nem egy kirándulás volt, hanem az ott élő emberek életének szerves részévé kellett válnom, beilleszkednem, és minden tudásommal segítenem őket. Tapasztalataim azt mutatják, hogy a magyarság, de a más ajkú, de magyarul is tudók is pozitívan, érdeklődve álltak hozzá a programokhoz. Az ukrán anyanyelvű lakossággal is jól megértettem magam, látták az erőfeszítéseimet, és hasonlóképpen igyekeztek ők is az én anyanyelvemen beszélni. Egyik pedagóguskollégám jegyezte meg, hogy amióta itt vagyok, egyre több a magyar beszéd az iskolákban is. Az iskola az egyik kulturális centrum, ahol mind a magyar és roma, mind az ukrán gyerekek egyaránt részt vettek az általam tartott foglalkozásokon. Mindenki – nemzetiségétől függetlenül – megkapta az élményeket, adott esetben ajándékokat és / vagy nyereményeket (lásd rajzverseny), senki sem volt kizárva a lehetőségekből. Így az ukrán gyerekek is tanulják a magyar nyelvet, kultúrát, nemzeti ünnepeket, amely majd felnőtt korukban nyitottabbá teheti őket. Különösen fontos ez a nyitottság a vegyes házasságban született gyermekeknél.

Feketeadó olyan szórványtelepülés, ahol az iskoláztatás komoly gondot okoz a felnőttek számára, ugyanis számos roma gyerek jár abba

az iskolába, ők alkotják a magyar nyelvű osztályokat. A magyar szülők azonban nem akarják gyerekeiket velük egy osztályba íratni, így „kénytelenek” a magyar anyanyelvű gyerekeket ukrán osztályba járatni, vagy elküldik őket más iskolába, pl. a Csepei Oktatási-Nevelési Központba. Tekeházán bár az iskola vezetősége támogatja a magyar oktatást, valami oknál fogva a nagyobb terheket mégis a vasárnapi iskolák és a hozzájuk kapcsolódó egyházak viselik. Az iskola is számos hiányossággal küzd, pl. nincs tornaterme és étkezdéje sem, a gyerekeket minden nap busszal kell egy másik településre vinni, hogy ebédelni tudjanak. Nehézségek természetesen előfordulnak, és észrevételeim között csak a legfontosabbak szerepelnek, illetve azok, amelyeket én a legégetőbbnek tartok: ilyen probléma az ukrán állami fenntartású iskolák magyarországi támogatása kapcsán a pályázati pénzek kezelése, mert ezek az iskolák közvetlenül csak nehezen tudják – leginkább egyházi vagy alapítványi segítséggel – megvalósítani céljaikat. A segítség leginkább jogi / szakértői segítség lenne, hogy miként lehet létrehozni olyan alapítványokat, egyesületeket, amelyek magyarországi bankszámlával is rendelkeznek, hogy elkerüljék a pénzkezelésből adódó veszteségeket (amivel persze el is kell számolniuk).

A korábban leírt programok szervezése kapcsán észleltem egy igen fontos gondot, miszerint a kárpátaljai magyar hátrányos helyzetű gyerekeknek nincs lehetőségük és jövedelmük arra, hogy útlevelet készíttessenek, így, ha lenne is lehetőség táborba vinni a gyerekeket, sokan nem tudnak elmenni. Fontosnak tartanám egy olyan program kidolgozását, amely segítséget nyújtana ezeknek a családoknak arra, hogy magyar útlevelet készíttessenek gyermekeiknek. Lehetővé kellene tennünk nekik is azt, hogy megismerkedjenek a világgal, a Kárpát-medencével, a hazájukkal. Érezniük kell nekik is, hogy nincsenek egyedül a nagyvilágban a magyarságukkal, s valóban milyen felemelő érzés magyarnak lenni. Hiszen tudjuk, hogy a tapasztalat sokkal jobb tanítómester, eléjük tehetjük a kultúránkat, a nyelvünket, de mégis a katarzis csak helyben érezhető.

Nick Ferenc

Lovagok harca a nyelvhatáron

(A lét a tét)

A Falvak Kultúrájáért Alapítvány a magyar kultúra és nyelvhatár védelme érdekében 1997-ben indította el programját, amely sok és értékes tapasztalattal gazdagította állami feladatokat is végrehajtó, nemzetközi szervezetünk működését.

Megköszönöm a konferencia szervezőinek, hogy szólhatok húsz éve megfogalmazott egyik célunk megvalósításának a helyzetéről, összefoglalhatom a két évtized lényeges történéseit és értékteremtéseit, bemutathatom a tevékenységünk folyamatait.

Bevezetőként meg kívánom jegyezni, hogy lovagtársaim gyakran figyelmeztetnek arra, hogy az anyaország döntéshozói nem szeretik a hiányosságok említését. Én nem kívánok kritikát megfogalmazni, csak megtapasztalt tényeket rögzíteni. Attól, hogy azok pozitívak-e vagy negatívak-e: attól még tények. Lehet azonban az is, hogy ami nekem hiányosság, az másnak előremutató koncepció. Megfelelő szándékkal a jók erősíthetők, a negatívak megváltoztathatók, de a „szőnyeg alá söpörtek” továbbra is szennyezők maradnak.

Tény, hogy a Tisza forrásvidékén szórványban élő magyarság eltűnőben van. A magas kiáramlást a gazdasági nehézségek mellett a „háború árnyéka” is gyorsítja. A vegyes házasságban született gyermekek nagy része már csak az ukrán nyelvet tanulja meg. Az alacsony tanulólétszám miatt veszélyben vannak már működő magyar iskolák is, miközben a vasárnapi iskolákban egyre többen – még a felnőttek is – igyekeznek elsajátítani szüleik, nagyszüleik nyelvét. Szinte minden településen más a helyzet. Van azonban néhány jellemző, amely az egész járást vagy települések jelentős részét érinti.

A programunk kezdetén tudomásul kellett vennünk, hogy addig, amíg igen erős ukrán és román nemzetiségű kulturális közösségek vannak a térségben, nincs magyar nyelvű kulturális csoport, és a térséget befolyásoló magyar kultúraszervező. Függetlenül attól, hogy a megyéni Kárpátalján két felsőfokú intézetben is képeznek a tanárokat, a Tisza-forrásvidékén igen komoly tanárhány van, de nem biztosított a magyar ének- és dalkincs, de még a magyar nyelv iskolai körülmények közötti megismerése sem.

A Kultúra Lovagrendje évkönyvében „Lovagok harca a nyelvhatáron” című írásomban évente foglaltam össze a helyzetet, a látható és

láthatatlan értékteremtésünket, megállapítva, hogy Ungvártól Csetfalván és Terebesfejratakon át Kőrösmezőig maximum 40-50 kilométerenként látható a jelenlétünk. Természetesen vannak látványosabb és csendben meghúzódó értékteremtéseink. Ugyan ki figyel fel a szolyvai emlékhely kopjafájára, a csetfalvai templom címeres zászlajára vagy a szvidoveci megmentett katonai tömegsír emlékoszlopára?

Küldetésünk

Az Alapítvány küldetése a hátrányos helyzetben élők életminőségének fejlesztése és a nemzetrészeink kulturális újraegyesítése. Az alapítvány komplex gondolkodása és organikus szervezeti és programépítkezése a küldetést működési célokra, azokat hosszútávú programokra bontja, amelyhez megfelelő szervezeti elemeket hoz létre, és teljességre törekvő, színvonalas elismerési rendszert működtet. Előadásom tartalmával kapcsolatban példaként említhető, hogy az elismeréseink közül kiemelkedik a magyar állam 1000. születésnapjára 1998-ban alapított *Kultúra Lovagja* cím, és ennek következményeként a 2003-ban – a Doni áttörés 60. évfordulóján – zászlót bontott Kultúra Lovagrendje. A kultúra lovagjai segítségével „a haza éltető figyelmével” kísérjük távoli földrészek magyarsága közösségeinek az életét, valamint folyamatosan fejlesztjük kapcsolatunkat a Kárpát-medence nyelvhatárán és szigetekben élő magyarságával. A lovagrend jelenleg öt földrész 26 országában 28 nemzet kultúrájának önzetlen ápolóiból áll, amely a 2014. július 10-én létrehozott Alkotmányában az egyik küldetéseként fogalmazta meg a magyar kultúra és nyelvhatár védelmét, különös tekintettel a *Rahói járás* magyar közösségeinek a támogatására.

A honfoglalás millicentenáriuma méltó megünneplése után a kapcsolatok szélesítésével indult program a nyelvhatáron élő, a kultúra iránti érdeklődők, valamint a határon átívelő együttműködés lehetőségeinek a felkutatásával vette kezdetét. Már az első évben megjelentek a fő kapcsolattartók: a művészek és a térséghez családi-baráti kapcsolatokkal kötődők, valamint a hegyek és a vizek szerelmesei. Megszerveztük az induló közösségi látogatásokat, és létrejötték a kezdeti értékteremtéseink, ezek közül is elsőként a munkácsi várban Petőfi Sándor emléktáblájának a felavatása.

A magyar államalapítás 1000. évfordulójához kapcsolódó együttműködések és értékteremtések újabb lendületet adtak programunknak. Azonban az alapítvány és a Tisza-forrásvidéke dinamikus kapcsolata a rahói *Erik Alkotóház* létesítésével, és az *Ukrán–Magyar Kulturális Együttműködési Társaság* alapításával, valamint a nyelvoktatáshoz kapcsolható sürgető feladatok meghatározásával vette kezdetét.

Az alapítvány kezdeményezésére 2005 júniusában létrejött a Rahó Járási Ukrán–Magyar Kulturális Együtműködési Társaság, amely szervezetté tette a járás magyarságáért és a térség anyaországi kapcsolatai gazdagításáért folyó munkánkat. Alapítványunk és a Társaság együttműködésének beindulásával megszűnt a magyarországi pályázatokból való teljes kimaradás alapvető oka, nevezetesen a pályázatról szóló információ és a nyelvtudás hiánya.

A két szervezet tevékenysége újabb kulturális közösségeket, értékeket és hagyományos eseményeket, valamint széles kapcsolatrendszert eredményezett. Ennek fő eseménye a Magyar Kultúra Napjához kapcsolódó országos hagyomány, a *Magyar Kultúra Napja Gála*, amelynek megalapítása óta társrendezője az Ukrán–Magyar Kulturális Együtműködési Társaság. A gálán már két alkalommal díszvendégként mutatkozott be a Tisza-forrásvidék. 2007-ben még a tradicionális hucul kultúra, de 2016-ban már az alapítvány által Örökség serleggel elismert Rózsa Népdalcsoport, valamint a közösen létrehozott és szintén Örökség serleggel elismert Havasi Gyopár Néptáncscsoport adhatta a programot. A gála központjában a Kultúra Lovagja címek adományozás áll, amelyet – átfogva a Kárpátalja művelődésének legfontosabb területeit: az oktatást, a művészeteket, a civilközösségeket, az anyanyelvápolást és az értékmentést – már tíz kárpátaljai személyiség is átvehetett.

A civilek kézfogása eredményeként a magyar kultúra megjelent olyan településeken is, ahol a korábbi évtizedekben nem volt. Mindezek alapján az Alapítvány és a Társaság egymást erősítve részévé vált a térség művelődésének, népszerűsítésének, programjainak. Komoly és hiteles kapcsolatokat alakítottak ki a magyar közösségek mellett a járás településeinek önkormányzataival, valamint jelentősebb intézményeivel és vállalkozásaival.

Anyanyelvápolás

A Tisza forrásvidéke magyar közösségeinek legégetőbb problémája a nyelvtudás szűkülése, ezen belül a nyelvtanulás nehézségei, így a nyelvoktatás hatékony támogatásának első lépéseként meghatároztuk kiemelt működési területünket a Rahói járásban.

Hat településen (Kőrösmezőn, Szvidovecen, Rahón, Terebesfejrpatakon, Nagybocksón és Gyertyánligeten) az ezredfordulótól működő vasárnapi iskolák virtuális közösségeként létrehoztuk a *Tisza-forrásvidéke Vasárnapi Iskolahálózatot*. A hálózat sajátossága, hogy tanáraik (nevelőik) alapvetően nem pénzért oktatnak. Mindösszesen kettőszáz fiatal tanulta a magyar nyelvet vasárnapi iskolákban. Ezen kívül a járás területén két

„magyar iskola” működik, illetve egy településen négyévente van magyar osztály.

A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma támogatásával 2006. december 2-án avathattuk az *Ukrán–Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központunkat* a járási székhelyen, Rahón. A létrehozott intézményünknek köszön-

hetően már 2007-ben 1.350.000 Ft támogatást tudtunk a Rahói járásban szórványban élő gyermekek magyarnyelv-tanításának a segítésére biztosítani. A sikerhez hozzájárult az Apáczai Közalapítvány támogatásával 2006-ban szervezett pályázati tanfolyam, valamint az internet-hozzáférés, amely által gyorsan elérhetővé váltak a pályázati forrásokkal kapcsolatos információk. Ebben az időben még a pályázat kifejezés sem volt ismeretes. (Ma sem igazán az!)

Korábban a magyarországi lehetőségekről semmilyen formában nem értesülhetett a térség, így az első pályázat lebonyolítása a benyújtástól a végrehajtáson át az elszámolásig

következetes segítséget igényelt. A kevelei iskola 540.000 Ft támogatásban részesült a Szülőföld Alapból. Az összeget a magyar nyelv oktatását segítő eszközök (számítógép, multifunkciós irodagép, irodaszerek, taneszközök, magyar nyelvű mesefilmek) vásárlására fordítottuk.

„*Misszió a magyar nyelv fennmaradásáért*” megnevezéssel

2008-ban szerveztünk „bevetést” a kultúra lovagjai számára, amely ugyancsak a Szülőföld Alap támogatásnak köszönhetően valósulhatott meg. A projekt keretében három héten keresztül Magyarországról érkezett pedagógusok segítették a vasárnapi iskolákban folyó magyar nyelv-oktatást. A kezdő program legnagyobb értékteremtése, hogy már a „24. óra után” a Fehér-Tisza melletti Tiszabogdányban újraindulhatott a magyar nyelv tanítása.

Az alapítvány „történelmi emlékek” programjában is határtalanul cselekedett. Ezek közül emelkedett ki a Kazinczy Emlékév (Magyar Nyelv Éve 2009.). A táborlakók közel négytizede a Tisza forrásvidéké-

ről érkezett. A fiatalok hozzáállását is minősíti, hogy a *Kazinczy Ferenc és kora történelmi vetélkedő*n a nagybocskói vasárnapi iskola csapata a 2. helyezést érte el. A vetélkedő eredményeként Kazinczy Ferenc emlékhely létesült Nagybocskón, Gyertyánligeten és Rahón.

Az Ukrán–Magyar Kulturális Oktatási és Információs Központban 2009. március 13-án megnyílt a Kézfogó Vasárnapi Óvoda, amely nagyban hozzájárult a rahói állandó óvoda létesítéséhez.

A Szülőföld Alap támogatásával gazdagon felszerelt helyiségünk várta a legkisebbeket. Tettük ezt azért, mert azt gondoltuk, hogy minél korábban kezdjük a magyar nyelvvel való ismerkedést, annál könnyebb lesz az oktatás a vasárnapi iskolában.

2010. december 3-án a Magyar Köztársaság kijevi nagykövete látogatást tett központunkban, előtte pedig megnyitotta a római katolikus egyház szervezésében a magyar iskola földszintjén kialakított magyar óvodát.

Közművelődési munkánk

A vasárnapi iskolahálózat pedagógusainak bevonásával helytörténeti kutatómunkát folytattunk, amelynek célja a magyar nyelvhatár közművelődési és oktatási helyzetének megállapítása, a közös jövőkép kialakítása, valamint a járás népszerűsítése. A munka eredményeként jelent meg a „*Források őrzői az Úristen zsámolyán*” című kötetünk, amelynek már bővített kiadása is van. A forrásvidéket is érintően az alapítvány megalapította a „*Kézfogás Kárpát-medencében*” kiskönyvtár-sorozatát.

A nyelvgyakorlás vonzó eseményét jelentik a közművelődési programok, amelyek közül figyelmet érdemel a *Rahó Járási Magyar Nap* eseményének hagyományteremtő megrendezése. Az egyközpontú kulturális találkozó mellett fejlődésnek indult a valamennyi településen megjelenő Magyar Nyelv Hete rendezvénysorozat, amelyen első alka-

lommal jelentek meg magyarországi falvakból a fiatalok és az iskolaigazgatók, valamint az első fővárosi kultúrcsoportként a Primavera Kórus adott koncertet. Ezeket az eseményeket is kihasználtuk oktatást segítő beszerzések ajándékozására.

Az esélyegyenlőség biztosítása is motiválta az Alapítványt és a Társaságot, ezért nyaranta azon gyermekek számára, akik az útiokmányok hiánya miatt nem tudtak Magyarországra utazni, *furulya- és a néptánc-tábor*t, valamint a Kárpátaljai Magyar Könyvtárakért Alapítvány támogatásával *olvasótábor*t szerveztünk. Megjegyzem, hogy a közelmúltban a támogatottság hiánya, illetve alacsony szintje miatt – szükségéből – kellett hasonló táborokat szerveznünk Rahón.

Önkormányzati kapcsolatok építése

Alapítványunk sokszínű és eredményes ifjúsági, tanári és civilkapcsolatok felvétele után elérkezettnek látta az időt az önkormányzati kapcsolatok kezdeményezésére. Ennek jegyében a Szülőföld Alap támogatásával hajtotta végre „*Hármashatármenti önkormányzati együttműködés*” elnevezésű programját. A nyílt, a közvetlen megtapasztalásra és példamutatására törekvő, informatív szakmai utat szervezett, ahol az általa létrehozott alkotóház-lánc egyes elemeinek felhasználásával átfogóan bemutatta Magyarországon a beregi és a szabolcsi, Szlovákiában a bodrogi, Ukrajnában a Tisza forrásvidékén található települések helyzetét, valamint működtetésének nehézségeit és jövőjét befolyásoló jellemzőket.

Az önkormányzati szakmai út hivatalos záró programjaként az Ukrán–Magyar Kulturális Központban mutattuk be „A források őrzői az Úristen zsámolyán” könyvet, majd Nagybocksó Önkormányzata és a Túrkevéért Alapítvány, valamint Terebesfejrpaták és Petőmihályfa Önkormányzatai írtak alá együttműködési szándéknyilatkozatot.

A találkozó alkalmat adott a Központot működtető szervezeteknek, hogy az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásával megvalósult nyári táborokon tanultak alapján, és a KMKSZ pályázatán elnyert összegből elkészített ruhákban bemutatkozhatott a Havasi Gyopár Néptáncgyűttes.

Napjainkban a magyar mellett román, ukrán és hucul táncokat bemutató együttes a járás szinte valamennyi rendezvényén megjelenik.

Az önkormányzati vezetők találkozójának utóhatásaiként a Tisza forrásvidéke tanárait az Alapítvány elvitte Túrkevére, ahol megismerkedhettek a település nevezetességeivel. Az önkormányzati vezetők találkozója is hozzájárult ahhoz, hogy az Alapítvány a 200. jubileumi évét ünneplő Rahói Római Katolikus Egyházközségnek a „Meg nem

született gyermekekért” szobrot, valamint az évfordulóhoz kapcsolódóan saját készítésű Szent István mellékoltárképet adományozott.

Kisugárzásunk

A magyar nyelv tanulásának fontos motivációs tényezője, hogy van-e mód a megtanultak hasznosítására. A hosszútávú gondolkodás meghozta ennek az eredményeit is. Anyaországi társadalmi szervezetek és kultúrcsoportok jelentek meg a forrásvidéken. A térség híre eljutott Szlovéniába is, így a Mura mentéről és Mariborból „Európa kulturális fővárosából” (2012) is érkezett kulturális közösség a rahói központunkba. Mi pedig örömmel fogadtuk a forrásvidék küldöttségeit az anyaországban, együtt viszonztuk más szervezetek látogatásait. Nagy megtiszteltetés ért bennünket, amikor munkánk elismeréseként vettük át a világ legöregebb szőlőjének vesszőjét Maribor városától. A rahói kultúrcsoportok egyre gyakrabban jelentek meg a Falvak Kultúrájáért Civilhálózat és az együttműködő önkormányzatok magyarországi rendezvényein, ezen belül a püspökladányi „Kárpát-medencei citerás, néptánc és dalos találkozó”.

A civilszervezeteknek – főleg a bizonytalan pályázati támogatás mellett – alulról jövő építkezéssel nagyon nehéz eredményt elérniük, de kellő következetességgel, türelemmel és kreativitással ez nem lehetetlen. Ezt példázza „A magyar kultúra szekere a Tisza-forrásvidéken” programunk, amely által anyaországi kultúrcsoportok mutatkozhattak be a nyelvhatáron. Ez adott első alkalommal lehetőséget arra, hogy a nyelvet tanuló gyermekek mellett a szüleikkel is létrejöjjön a kapcsolat. A közművelődést, a turizmust és az oktatást is szolgálja, de fontos motivációs tényezőként is alapítottuk az „Ifjú idegenvezető” elismerést.

A kisugárzott aktivitás példaértékű eredményeket hozott, amelyek közül kiemelkedő, hogy 2010 szeptemberétől Vidricskán tanórarendben, mint választható tantárgy megjelent a magyar nyelv, és egy év múlva a fiatalok hegedűkkel kísért magyar dalokat adtak elő az önálló településsé válásuk 3. évfordulóján, így nem véletlen, hogy a település polgármesterét és iskolaigazgatóját is köszönthettük a Magyar Kultúra Napja Gálán. A nyelvhatár képviselői aktívan kapcsolódtak be a Falvak Kultúrájáért Civilhálózat által szervezett Európai Kultúra Napja eseménysorozatba, ezen belül a Kulturális Önkéntesek Napja eseményébe.

„Az önkéntesség európai évében” (2011) szerény, de fontos előrelépésnek tekintettük az önkéntességen belül a kulturális önkéntesség központba állítását, a magyar kultúra és nyelv ápolására és jövőjére vonatkozó elképzelések tételes megbeszélését. Bemutattuk a tolerancia napi gyakorlatát, a két- vagy többnyelvű civilközösségek – mint az Európai

Nőegylet – megalapítását, a nyelvi különbözőségek ellenére a „munkaalapú bizalom” megteremtését és fenntartását. Rávilágítottunk a magyar kultúra más kultúrák általi pozitív megítélését elősegítő kedvező működési környezet kialakítására, és a nemzetközi együttműködést elősegítő, hosszútávú programépítkezésünk előtérbe helyezésére, mint például a Tisza menti szervezetek együttműködése a környezetvédelem területén. Megszerzett tapasztalatokat, információkat „*Lét a tét*” címmel szórványkonferencián összegeztük. A nyelvhatáron végzett munka hatékonyságát a kapcsolatrendszer szélesítésével kívántuk fokozni, így az alapítvány kezdeményezésére létrejött az *Adrianus Kárpát-medencei Magyar Iskolahálózat*.

Sajnos a háború igen komoly hatást gyakorolt programunkra. A félelem miatt sorra mondták le az előzetesen bejelentett programjaikat, magára hagyva ezzel a szórványt. Mi azonban maradtunk.

Továbblépés, mostoha helyzetünk ellenére is

Alapítványunknak a térségben folytatott 2012. évi tevékenysége megismételhetetlen. A kiváló együttműködés, gazdag és egyenrangú kapcsolatrendszer, valamint a „*Magyarország bemutatkozik Európa geográfiai középpontjában*” öthetes, összművészeti program, a szám szerint tizenkét értékkeremtés minden tekintetben megfelelő alapot teremtett a sikeres folytatásra. Közülük ki kell emelni az „Európai összefogás kapuja”, valamint az öt ország együttműködését szimbolizáló „Összefogás a Kárpátok természetének védelméért” köztéri alkotások elkészítését Európa geográfiai középpontjában. Tevékenységünket az egyik támogató kollégiumi tagja a novemberi nyíregyházi konferencián még „példaként” említette, azonban munkánk nem volt elégséges a fővárosi döntéshozóknak, így a 2013. évi programunkat már nem támogatták.

2013 januárjában megvalósult több mint tíz éve dédelgetett álmunk, amikor létrejött a *Bogdány nevű települések első találkozója*. Megtiszteltetésnek tartottuk, hogy Dunabogdány, Nyírbogdány, és Tiszabogdány küldöttségét Budapesten fogadhattuk, és köszönthettük a XVII. Magyar Kultúra Napja Gálán. A III. Magyar Világtalálkozó első magyarországi eseményén kárpátaljai barátainkkal együtt avathattuk fel a „Határtalan összefogás” kapuját Aranyosapátiban. Alapítványunknak a Dunai Nemzetközi Alkotóköre – benne Kárpát-medence hét országának alkotói – értékkeremtő nemzetközi összefogását a világtalálkozó a „Világ Magyarágáért” elismeréssel köszönte meg. „Munkácsi Mihály festőtábor” elnevezéssel, értékkeremtő és kapcsolatbővítő, hagyományteremtő programot szerveztünk rahói központtal a Kárpátok Művészeti

és Kulturális Egyesület kérésére, a Révész Imre Társasággal együttműködve. Az új kárpátaljai civilszervezetként létrejött ArtTisza Művészeti Egyesülettel együttműködési szerződést kötöttünk, amely közösség elsősorban Gyertánligeten talált otthonra. A megállapodás gazdagítja a település közművelődését és magyarországi kapcsolatait. A gazdasági kapcsolataink is beindultak. Ezen belül elsőként a Fehér Tisza Vadásztársaság tagjait fogadtuk, és közösen mutatkoztunk be a Füzérradványi Vadásztalálkozón.

Az év során új partnerként kapcsolódott a nyelvhatármegerősítő programba a Böszörményi László Alapítvány, amelynek szervezésében a Reménysugár Nyugdíjas Klub tagjai érkeztek Rahóra, majd a técsői „Aranyósz” fesztiválra.

Támogatottság hiányában változtatnunk kellett, így 2013–2015 az építkezés évei voltak. A lehetetlennek látszó feladatok végrehajtása mellett energiánk csak a kapcsolatok minimális fenntartására volt elegendő. Számunkra fontos cél volt az, hogy az építkezésünk eredményeként létrehozott „nemzet otthonát” legyen majd kivel megosztanunk. Létrehoztuk Aranyosapátiban a *Böszörményi László Faluházat*, amelynek 2013. szeptemberi avatásán bemutatkoztak rahói kultúracsoporthajaink, és megjelentek együttműködő partnereink is. 2015 májusában az V. Magyar Világtalálkozó avatta fel az *Aranyoszigeti Gyermekek és Ifjúsági Tábor*t, „a nemzet otthonát”.

Ezekben az években a komoly anyagi nehézségeink ellenére sikerült gazdagítani kapcsolatainkat a szlavóniai, vajdasági, gömörországi, partiumi és az Ung-vidéki magyar közösségekkel. A 2013-at követő 2016. évi újabb „fővárosi NEA pofon” után a programunk célkeresztjét bővítettük, a Tisza forrásvidéke helyett a Kárpát-medence északkeleti tájjaival való együttműködést helyeztük a tevékenységünk középpontjába.

Szélesítettük kapcsolatainkat partiumi, a máramarosi és az érmelléki, valamint a Kassa megyei és a felső-bodrogközi magyar közösségekkel. Jól példázta ezt, hogy a 2015-ben első alkalommal adományozott Felső Tisza Völgye Minőségi Védjegyet a határokon átívelő „Középkori templomok útja” programnak adományoztunk, majd a Vasárnapi Iskola Alapítványnak Aranyosapátitól – a Tatár-hágóig bemutattuk a forrásvidék életét, amelyről a Kossuth Rádió öt riportműsorban számolt be.

Az évek során számos példamutató személyiséggel volt alkalmunk együttműködni. Lehetőségeinket ugyan a külső tényezők jelentősen korlátozták, de a közvetlen környezetünk többségében számunkra kedvezően változott. A vidricskai igazgatónő magyar nyelvtanulást segítő, magyar kultúrát ápoló programját a település vezetői is támogatják, akiket több alkalommal köszönthettünk rendezvényeinken. Programépítke-

zésünk ugyan megakadt Nagybocskón, de az elmúlt évben ez a település is új vezetőt választott. Jelenlegi polgármestere (Joszip Bozsuk) az az évekkel korábban megismert barátunk lett, aki számtalan alkalommal bizonyította a magyar kultúra támogatása iránti elkötelezettségét. Napjainkban is rendszeresen megjelenik magyarországi rendezvényeinken, és fogadja küldöttségeinket. Lényeges szerepe volt a Nagybocskó–Túrkeve testvérvárosi kapcsolatok felvételében. Nagy öröm számunkra, hogy a Balogh János-díjat kurátorunkat, Nejszmák Emmát követően ő vehette át. Támogatottságunk hiányában a tiszabogdányi nyelvoktatás is megszűnt, majd ukrán ajkú, de magyarbarát görögkatolikus parókus barátunk közösségi helyiségére korlátozódva újraéledt. A település vezetését évtizedes aktív partnerünk vette át, amely kapcsolat jelenleg kihasználatlan. A szvidoveci vasárnapi iskola vezetője igazgatóhelyetessé lépett elő.

Egy kiemelkedő „lámpásunk”

Külön szeretnék szólni a Rahói járás magyar kultúrájának motorjáról, *Nejszmák Emmáról*, aki civilszervezet vezetőjeként és Alapítványunk kurátoraként is igen hasznos munkát végez. A szórványban élő magyar nemzettársaink kiemelkedő személyisége. 1982-ben megalapította a Rahói Női Egyletet. 1989-ben a rahói Petőfi Sándor Anyanyelvi Klub alelnöke, majd 2016-tól elnöke lett.

Felismerve, hogy a többségi ukrán környezet és a vegyes házasságok következtében veszélybe került a magyar nyelv fennmaradása, már 1995-ben hozzáfogott a magyar nyelv tanításához. 2004-ben a KMKSZ rahói alapszervezetének elnökévé választották. 2005-ben megalapította

a Rahói Járási Ukrán–Magyar Kulturális Együttműködési Társaságot, amellyel a szórványban élő magyarság fennmaradását szeretné elősegíteni.

Az általa szervezett vasárnapi iskolában jelenleg is 85 gyermek és felnőtt tanulja a magyar nyelvet. Kitartásá-

nak eredményeképpen az elmúlt évben a vidráspataki iskolában 26 hatodik osztályos tanuló részvételével hivatalosan bevezették a magyar nyelv oktatását második idegen nyelvként. Sajnos rajta kívül álló ok – a tanárhiány – miatt újabb felső tagozatos osztály nem indulhatott.

Bizonytalan jövőkép

Örvendetes tény, hogy a Beregszászi Konzulátus munkatársa kezdeményezésére 2011-ben elindult a Felső-Tisza-vidék jeles közművelődési eseménye, a „FELTISZA”. A kezdeményező szándéka volt a magyar közösségeket közelebb hozni egymáshoz, valamint a magyar nyelv gyakorlásának elősegítése. Az előzetes elgondolás szerint a szervezők egy oktatással foglalkozó konferenciát és egy vidám, színes fesztivált képzeltek el. Célként fogalmazták meg, hogy a helyi magyarok megismerjék egymást, magyarul beszéljenek egymás között, ösztönözzük a szülőket gyermekeik magyar iskolába íratására. Így megismertetik egymással a települések sajátosságait: ízeit, népművészetét, kézműves alkotásait. Az anyagi fedezetet minden évben a Bethlen Gábor Alap biztosította. Az első eseményt Rahón rendezték, amelyben központunk sokoldalúan kivette részét.

2016-ban anyaországi támogatás ügyében igen jelentős előrelépést történt, de a szeptemberi konferencia időszakában még nem lehet ismerni annak elsődleges eredményét sem. A pályázatról csak annyi tudható, hogy kreáltak ukrán nyelven egy „majdnem pályázat” kifejezést. Több helyről kapott információ megerősítette, hogy ezen lehet nagyot kaszálni, mert sokan „bennfentes pályázatírókkal,” fizetés ellenében nyújtották be kérelmüket. Mivel előadásom írásbeli véglegesítése hónapokkal később történt, így megjegyezhetem, hogy decemberben sürgős segítséget és a teljesítési határidők azonnali módosítását kértük a Miniszterelnökségtől. Szerencsére sikerrel jártunk.

Az olvasó ugyan nehezen hiszi el, hogy ennyi pozitív esemény és tett után hogyan lehetséges negatív jelenségekről beszélni, de amennyiben arra figyelmeztetem, hogy „magyarok vagyunk”, akkor talán már sejti: nem a munkánkat irigylik, hanem a sikert. Amennyiben a magyar szörvány végzetes elvesztésének fő okát meg kellene határoznom, akkor azt mondanám: a PÉNZ, a SOK PÉNZ!

A bevezetőben megfogalmazott gondolat alapján az alábbiakban kizárólag a nyers tényeket teszem közzé. Mindenképpen szólnom kell a negatív jelekről, amelyek egyaránt érkeznek Ukrajnából, a térségből, de az anyaországból is. Úgy gondolom, nem kell a káros hatását indokolni a csak ukrán nyelven elfogadható érettséginek, az úgynevezett

magyar iskolák oktatási rendjének, amelyekben gyakorlatilag csak a magyar nyelvet tanítják magyarul! Megállt a tömbben élők és a szórvány közötti kapcsolatépítés. Az emberek nehezen ugyan, de lassan beletörődnek abba, hogy a római katolikus templom vasárnapi magyar miséjén (egy óra múlva ukrán is van) a magyar énekek mellett ukrán nyelven szól hozzájuk az Ige.

„A lét a tét” – írtam alcímnek, és ez a valóság. 2011-ben az egyik korábbi támogató szerv illetékes szervezeti egysége így írt: *„A Nemzetpolitikai Államtitkárság nagyra értékeli a Falvak Kultúrájáért Alapítvány aktív tevékenységet a szórványban élő magyarok megmaradása érdekében, hiszen több értékes programot szervezett Kárpátalján, a Felső-Tisza-vidéken. Egyben arról is szeretném tájékoztatni, hogy a határon túli civil-szervezetek működésének és az általuk, különösen a szórvány oktatás terén végzett feladatok összehangolása céljából a közeljövőben egy szakmai egyeztetésre kerül sor Felső-Tisza-vidéken az érintett kárpátaljai szakmai, illetve egyházi szervezetekkel, annak érdekében, hogy a jövőben elkerüljük a párhuzamokat és egy egységes, az új nemzetstratégiával összhangban kialakított program keretén belül részesüljenek az érintett szervezetek anyaországi támogatásban.”* Ezt sikerült megvalósítani! A szakmai és az egyházi szervezetek (civilek nem kellene!) áldott munkája eredményként – hiába ad hazánk összességében több pénzt Kárpátaljának – megítélésünk szerint 1944-től nem volt ilyen rossz helyzetben a Tisza forrásvidéke magyar kultúrája, mint napjainkban.

Rahói Ukrán–Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központunk működtetéséhez az átadás óta – kértünk és pályáztunk is – egyetlen forint támogatást nem kaptunk. A központtól alig 200 méterre, a kápolna telkén magyar támogatással felépült egy ház, amelyben egyetlen programként a gyermekek hitoktatását szervezik, igaz, ukrán nyelven (!). Előrevetítvén ezzel már az első áldozás előtt a jövő nemzedékének identitás-váltását.

A térségnek van miniszteri biztosa, és van képviselője a Petőfi Sándor Programnak is, de 2016 szeptemberétől nincs öt gyermek a 17 ezres városban ahhoz, hogy a működő magyar iskolában elindulhatott volna az első osztály...

Az alapítvány nagy gondot fordít a Kárpát-medencei szórványmagyarság és az anyaország kapcsolatának következetes fejlesztésére. Ez az egyetlen lehetőségünk maradt annak érdekében, hogy a forrásvidéken működő pártok vagy pártszerűen működő szervezetek, és más tekintélyelvű közösségek mellett képes legyen újat, mást, eredményt felmutatni. Az alapítvány legnagyobb veszélynek a „szovjet” visszarendeződésre utaló jelenségeket tekinti, amelyet erősít a tömb és szórvány

együttműködésének beszűkülése. A nehézséget, a szórvány kiszolgáltatottságát, bizonytalanságérzetét fokozza az anyaország és a határon túli szervezetek egysíkú, egy forrásból táplálkozni szándékozó gyakorlata, egyfajta másodrendűség (alárendeltség) sugalmazása, amelynek elvi alapja nem a végzett munka, nem a megmentett érték, hanem a választási eredmény.

A térség egykor széles összefogással létrehozott két magyar iskolájában a magyar nyelv használata (nem tévedés!) szinte csak a magyarórákra korlátozódott. Központunk magyar kultúrát népszerűsítő csoportjai mellett csak Kőrösmezőn jött létre táncsoport, amely a FELTISZÁ-n mutatkozott be. Sajnálatosan sem a Pedagógus Szövetség, sem az Államtitkárság nem ismeri el a civilszervezetek erőfeszítéseit. A térséggel foglalkozó, magas rangú anyaországi hivatalnok még helyszíni látogatásakor sem volt kíváncsi a civilek véleményére. Az alapítvány törekszik a szórvánnyal élő kapcsolat fenntartására, ennek érdekében pályázatok benyújtására. Kívülállóként ugyan, de felvetette a többen élő magyarok erkölcsi felelősségét is a nyelvhatáron élő szórványfoszlány megmaradása érdekében. *Rendre hangsúlyozzuk, hogy a nyelvhatár nem áll meg.* A ma még Kőrösmezőnél, holnap talán Aknaszlatinánál húzódó, holnapután már Técsőt ölelheti körül. Alapítványunk nyilvánosan szolt arról, hogy méltatlan és igen veszélyes a szórványban élők „számítási vagy választási hatékonyság” szempontú alul támogatottsága.

A nyelvhatáron kialakult helyzetet kuratóriumülésen összegeztük, amelyről beszámoltunk az illetékes államtitkárságnak. Bízva a helyzet megváltozásában, ismertetem a Kuratórium összegzését a „három csapásról”: *A szórvány helyzetét nehezíti, egyben rontja a kettős állampolgárság lehetőségének rendkívüli pozitív hatását a civilek együttműködésére mért „három csapás”. Mit nevezünk „három csapás”-nak? Első csapásként arra hívom fel a figyelmet, hogy jelentősen csökkent a civilszervezetek nemzetegységesítő összefogására szánt támogatás. Jó lenne pontosan érteni, hogy a civilek nem megélni akarnak az állami támogatásból, hanem hozzáadott értéket teremtenek. Magyarságukért élnek és nem magyarságukból! Második csapásként említem meg azt a követelményt, hogy egy határon túli szervezet csak egy hazaival köthet együttműködési megállapodást, amely önmagában is „íróasztal mellett született nemzetrontó ötlet”. A mi esetünkben Rahón térségi központot működtetünk, komoly kapacitással. Miért ne fogadhatnánk más anyaországi civilszervezetet? Harmadik csapásként kell hogy rögzítsük a támogatásra szánt pénzek – „racionalizálása és az átfedések megszüntetése végett” – határon túli „nagyoknak” való átadását, amelynek felhasználá-*

lasi hatékonysága nemzetpolitikai és kultúragazdasági szempontjából is egyaránt erősen vitatható. Az viszont tény, hogy negatív hatása igen jelentős csapást mért a határon túli szervezetek és az anyaország kapcsolatára.

A kuratórium álláspontjában rögzített „három csapás” nem más, mint a nyelvhatáron a magyar kultúra végleges elmúlását erősítő tényező, amelynek következtében még ideig-óráig néhányan fenn tudjuk tartani a térségben a „segítés látszatát”, de amennyiben nem vagy nem időben lesz, következik be pozitív változás, akkor nem tehetünk mást: TÉTLENÜL KELL NÉZNÜNK A MAGYAR KULTÚRA ELMŰLÁSÁT A NYELVHATÁTON.

Úgy érzékeljük, hogy a „rosszhír-hozót” illik meg nem érteni, sőt bármily okból (jellemzően szakmai féltékenységből) gyakran büntetik is, de azt is tudni kell minden érdekeltnek és az illetékeseknek, hogy amennyiben nem történik lényeges változás, akkor a kilencvenes évek első felében, majd a millenniumot követő második megújítási hullám – napjainkra is erősen lecsökkent – ereje elhal a Máramarosi havasokban. Nem kell nagy előrelátás ahhoz, hogy megállapítsuk: 15 év múlva a Rahói járás jelenleg háromezres magyarságának legfeljebb alig 15-20%-a érti majd nyelvünket. Figyelmeztessen bennünket a Tisza forrásvidékét is jól ismerő gróf Széchenyi István örökös lovagtársunk szállóigévé vált kifejezése, a „nyelvében él a nemzet”. (Tudom, hogy mi mindent hajlamosak vagyunk másképpen magyarázni. Miért lenne másképpen ezzel a gondolattal?) A Fehér- és a Fekete-Tisza mentén ma még a nagyszülőktől lehet magyar nyelvet tanulni, így arra kérem a Teremtőt, adjon a nagyszülőknek hosszú, boldog életet, mert feladat az van bőven. Jelen gondolataim csak a helyzet általános bemutatására alkalmasak, a pontos tájékozódáshoz személyesen kell ellátogatni a hegyekbe.

A nyelvhatáron végzett munkánkhoz értékes tapasztalatokat kapunk hazánkban, ahol minden rendelkezésünkre álló lehetőséggel támogatjuk a hazai kisebbségek nemzetiségi identitásának erősítését, amelynek szép példáit rendszeresen megjelentetjük évkönyvünkben. A helyzetről, a lehetőségeinkről és nehézségeinkről beszámoltunk a magyar kormány felelős államtitkárának. Segítségkéréseink egyelőre nem értek célba. Úgy gondolom, hogy amennyiben a szavakon túl nincs szükség a civilekre, az önkéntességre, nincs szükség a Tisza forrásvidéke magyar kultúrájának támogatására, akkor mi, akik nem pénzért szolgáljuk nemzetünket, már csak *Pósa Lajos* „*Magyar vagyok*” versében nyerhetünk vigasztalást, és köszönhetjük meg mindazok segítségét, akik nem a magyarságukból, hanem a magyarságukért élnek:

MAGYAR VAGYOK

*Magyar vagyok, magyar; magyarnak születtem,
Magyar nótát dalolt a dajka felettem,
Magyarul tanított imádkozni anyám
És szeretni téged, gyönyörű szép hazám!
Lerajzolta képed szívem közepébe;
Beírta nevedet a lelkem mélyébe,
Áldja meg az Isten a keze vonását!
Áldja meg, áldja meg magyarok hazáját!
Széles e világnak fénye, gazdagsága
El nem csábít innen idegen országba.
Aki magyar, nem tud sehol boldog lenni!
Szép Magyarországot nem pótolja semmi!
Magyarnak születtem, magyar is maradok,
A hazáért élek, ha kell meg is halok!
Ringó bölcsőm fáját magyar föld termette,
Koporsóm fáját is magyar föld növelje!*

A rahói Ukrán–Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központ 5. évfordulójának ünneplése. A 10. évfordulóról való megemlékezés még most, a 12. évben is bizonytalan

Megtörő kegyelem

avagy a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és oktatására

A Kárpátaljai Református Egyház, kb. 92.000 tagot számlál. A második világháború után szerveződött meg külön egyházkerületbe, mikor a szovjet megszállás miatt leválasztották magyarországi, ill. a felvidéki református egyháztestekről. A kommunista rendszerben folyamatos nyomás alatt állt a Református Egyházunk. Megjelenési formái a deportálás (kb. 400.000 férfi, akiknek jelentős része református magyar volt, sosem jött vissza), a lelkészek elhurcolása és az itthon maradottak folytonos meghurcolása, az Egyház beolvasztási kísérlete a baptistákhoz, a hitoktatás teljes és szigorúan következetes felszámolása (a titokban végzett hitoktatásért több lelkész büntetett), a lelkészutánpótlás több évtizedig teljes felszámolása, majd a nyolcvanas években a helyi lelkészképzés korlátozott engedélyezése. Mindennek ellenére, Isten óvó és gondoskodó kegyelméből, a Kárpátaljai Református Egyházunk megmaradt, és a legnehezebb évtizedekben is a magyar nemzetrészünk összetartó és megtartó erejét alkotta.

A rendszerváltás kezdetétől, 1989-től, a Kárpátaljai Református Egyház erőteljes ébredést mutatott, melynek következtében kézzel fogható program és intézményi hálózat alakult ki: rendszeresen szerveződtek és szerveződnek többeszes összejövetelek, folyamatosak a templom- és parókiaépítések, renoválások, nyaranta ezres nagyságú ifjúsági táborok üzemelnek, megindult és a korosztályokban teljesen elterjedt a hitoktatás és konfirmandus-oktatás, magas és igényes színvonalon működő négy református gimnázium és több református diakóniai intézmény nyitotta meg kapuit (ingyenkönyhák, két gyerekotthon, öregek otthona, diakóniai központ), a Református Egyház a beregszászi magyar főiskola egyik fő alapítója stb. A Kárpátaljai Református Egyház igyekszik minden tagjának kibontakozási életteret biztosítani.

A továbbiakban, ennek a meginduló újjászerveződésnek a múltbeli és az Egyházunk jelenének a kihívásait, irányait kívánom társadalmi és szociális összefüggéseiben felvázolni (a teljesség igénye nélkül).

1990–1996

A Kárpátaljai Református Egyházkerület, a Szovjetunió összeomlásának és a politikai rendszerváltásnak az időszakában, már elkezdte szer-

vezni és újjászervezni az adminisztratív rendszereit. Az egyházi újjáéledést, három tényező befolyásolta az egyházi struktúrák szervezésben (melyek legnagyobb részben nem tudatos, hanem ösztönös módon alakultak ki):

1. Hatékonyság (a jövő szempontja: a kialakuló új társadalmi berendezkedésre tekintettel). Cél: az új távlatokban, az Egyház meghatározó társadalmi pozíciójának és hatékonyságának kialakítása és gyakorlása. A hatékonyság érdekében, a három első társadalmi terület, melyen az Egyház rögtön elkezdte a bizonytalan viszonyok között a helyi tevékenységét: az egészségügy, az oktatás és a területi tagolódás. (Megjegyzés: minden rendszerváltás – pl. a kormányváltásoknál – legelőször e három területet szervezi a maga ideológiája szerint, mert ezeken a területeken tudja leginkább kifejteni hatását.) Ui.: az egészségügyet felkeresők, a betegek, a maguk gyengeségét és ezért kiszolgáltatottságát átélve, kapaszkodnak a feléjük nyújtott segítségbe; az oktatásban részt vevő fiatal korosztály, az életkori sajátosságok miatt a legbefolyásolhatóbb; a területi felelősség és feladatmegosztás következtében, az érintettekhez kerül a döntéshozatal, mely a helyi ismeret és az érdekeltség miatt hatékonyságot eredményez. E három területen való egyházi tevékenység, a főleg a kárpátaljai református népesség tömbjét jelentő jelen Beregi Egyházmegye keretében indult meg. Néhány kezdeti példa:

- A beregszászi kórház, Református Egyházunk által (főleg Forgon Pál püspök és Tóth Mihály parlamenti képviselő a magyar kormánytól történt együttes közbenjárása nyomán) bővült ki és újult meg;

- A Beregi Református Gimnázium, mint a rendszerváltást követő első református oktatási intézmény nyitotta meg a kapuit, melynek kimondott célja, a helyi elitképzés és társadalmi elit megalkotása. A helyi elitképzés célkitűzését továbbfejlesztve, a már kialakulást mutató gimnáziumi oktatásra alapulva, szerveződött meg a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, melynek egyik alapítója és egyben „otthonadója” a Kárpátaljai Református Egyház (a Főiskola, az Egyháznak, az államtól visszakapott beregszászi épületében működött éveken keresztül; s a nevezett ingatlan visszaszolgáltatási folyamatában jelentős részt Nagy Béla, Egyházunk jelen főgondnoka vállalt). Majd a Beregi Gimnáziumot követően és az alapideológiát (elitképzés) kibővítve alakult meg még három református gimnázium (a helyi földrajzi megközelíthetőséget szem előtt tartva): Nagydobronyban, Tivadarfalván és Técsón.

- A Beregi Egyházmegye adminisztrációja mutatta a leghatékonyabb formát, mely nagy részben köszönhető a Kárpátaljai Református

Egyház központi egyre kiterjedőbb adminisztrációja sodró hatásának (Beregszászban, ugyanazon épületben volt a Püspöki Hivatal és az Esperesi Hivatal, amely strukturális előnyt biztosított a Beregi Egyházmegye megszervezésében). Majd ennek a megszervezésnek a példáján alakult ki az Ungi és a Máramaros-Ugocsai egyházmegye adminisztrációja.

Ezen területeknek (egészségügy, oktatás, adminisztráció) az Egyház kereteiben való felkarolásával, a Kárpátaljai Református Egyház, a zavaros társadalmi viszonyokra tekintettel fogalmazta meg addigi érték-megőrző szerepéből kilépve, értékmegvalósító válaszát.

2. Egyházstrukturális minták (a múlt szempontja: a 19–20. századforduló). A rendszerváltást követő egyházi újjászervezés első számú megvalósítandó mintája, a két világháború közötti egyházkép. A cél: a Református Egyház széles helyi társadalmi kiterjedése. E mintaválasztás és követés okai: az Egyház, a századforduló időszakában rendelkezett a legjelentősebb társadalmi és gazdasági súllyal; az (akkor) élő emlékezet által némileg még befogható; a nosztalgia miatt bizonyonnan jelentősen megszépített a kor. Az Egyházkerületünk, azt a kiterjedt pozíciót akarta rekonstruálni: a hitoktatás és az egyháztagság általánosoként való kezelésével; az oktatási, egészségügyi és gazdasági bázisaink részbeni újjászervezésével; az egyházmegyék adminisztrációjának az ismételt kiépítésével. Kárpátalja területi és nemzeti lehetőségei között, a Beregi egyházmegye számszerű és társadalmi kiterjedésének volt a legnagyobb lehetősége, ui. ez területileg a legnagyobb és nemzetileg a leghomogénebb, a másik két egyház-megyéhez képest.

- Szembenállási pozíció (a jelen szempontja a szovjetrendszerből eredeztethető). Az Egyházat és a magyar nemzetet ellenségként kezelő, szovjetrendszerben, a Kárpátaljai Református Egyház jelentette az nemzet azon szervezett formáját, mely a magyarsággal sorsközösségben dacolt az elnyomás és a megsemmisítés ellen. S így, a Kárpátaljai Református Egyház, régmúltból hozott, a mindenkori aktuális politikai rendszerrel szembeni protestáló református identitása, a pusztulását akaró s rendszert is túlélve, sőt utána tapasztalhatóan dinamikusan megújulni kész állapotokat létrehozva, hatalmas sikerélményt élt meg és ezért megerősödött. Ennek a szovjetrendszer is túlélte, protestáló identitásnak a megerősödésében, a századfordulós és a két világháború közötti motivációs minták emlékezetében, a rendszerváltás zavarosan kialakulatlan és kiszámíthatatlan politikai és hatalmi helyzetében, a Kárpátaljai Református Egyház területszerkezeti kialakítását, egy megoldási lehetőségként felmutatott nemzeti hitvallás mozgatta: a Kárpátaljai Református Egyház megyéinek kialakításában, a királyi Magyarország

vármegyerendszerét (mint az Egyházunk által legitimnek tekintett hatalmi formát) kell az Egyház keretei között rekonstruálni. E nemzeti hitvallás ma is élő adminisztratív megnyilvánulása az, hogy az egyházmegyék neve és határa, nem egyezik meg a hasonló közigazgatási besorolásba tartozó állami járás határokkal és nevekkel, hanem az Egyházkerület területi lehetőségei szerint, az egyházmegyehatárok a királyi Magyarország vármegyéinek a határait követik és az Egyházmegyék nevei, a területileg aktuális vármegyék nevei lettek. Pl.: nincs az állami közigazgatásban Beregi, Ungi, Máramaros-Ugocsai járás, de területünkön megvoltak ezek a vármegyenevek, és most ezek az egyházmegyénk nevei; s a Beregszászi járáshoz sem tartozik Munkács és Szolyva, de hajdan a Bereg-vármegyéhez tartoztak és jelenleg, a két nevezett helyen, a református gyülekezet, a Beregi-egyházmegye része. Ezzel a lehetőség szerinti rekonstrukcióval, a Kárpátaljai Református Egyház, a továbbiakban is felvállalta a protest szerepét (és ki tudja meddig, azt konzerválta is).

A Kárpátaljai Református Egyház rendszerváltásra reagáló, revitalizációs struktúraépítő folyamatában, mind a három adminisztratív fejlődési motivációs tényezőnél (a jövő szempontjából: hatékonyság; a múlt szempontjából: egyház-strukturális minták; a jelen szempontjából: protest álláspont), az egyházmegyék kialakítása kulcsszerepet játszott. Az egyházmegyék szervezésének motivációi és azok hatásai pedig – a területi kiterjedés és a nemzeti homogenitás miatt – a Beregi-egyházmegyében koncentráálódtak leginkább. S így a Beregi-egyházmegye, a megyei szerveződés mintájául szolgált.

1996-tól napjainkig

A KRE eddigi létének pusztá ténye, az Isten történelmi törvényszerűségek felett álló hatalmáról és óvó szeretetének a kegyelméről való hitvallás. De amennyiben a kibontakozó körülmények között a további évtizedekben is megmarad és fejlődik a KRE, az mindennél világosabban fog tanúságot tenni Isten minden emberi elképzelést felülmúló hatalmáról és kegyelme gazdagságáról.

Néhány tapasztalható statisztikai jelenség a KRE jelen társadalmi helyzetéről (csak vázlatosan és címszavakban):

1. Az utolsó alkotó generáció. Egyértelműen érzékelhető, hogy az állami munkakörben 35 év alatti magyar személy nem tölt be meghatározóan döntéshozó pozíciót, s csak 35 (inkább 40) felett lehet ilyen magyar személyeket találni (ukrán nemzetiségűek között viszont vannak 35 alattiak meghatározó területeken). A 35 év alatti magyar munkavál-

lálók, az állami szférában maximum végrehajtó pozícióig jutnak el. S a karrierépítési kilátások vallási és nemzeti identitással való összeegyeztethetlensége miatt, a jelenleg közép- és az alatti szintű oktatási intézményekben tanuló magyar nemzetiségűek itthon maradva, legfeljebb kiszolgáló pozíciót foglalhatnak el.

2. Az alacsony születésszám. A társadalomstatisztikában létezik a „point of no return” („a pont, ahonnan nincs visszaút”) fogalma. Ez azt mutatja, hogy ha egy önazonossággal rendelkező közösség öt egymást követő évben kétszer annyi tagot veszít, mint amennyivel gyarapszik (pl.: abba csatlakozik, vagy születik), akkor az a közösség menthetetlenül elvész. A KRE kb. három-négy éve lépte át a „point of no return” fogalmát. Az ok az alacsony születésszám és a kivándorlás. Emberi lehetőségeink, csak a „kármentésben” lehetnek.

3. A nép és a nemzet fogalmának felcserélődése. A második világháborút követően mesterségesen összemósódott, a nemzet és a nép fogalma: az ország, az állam, a nép, a szülőföld identitását hordozó társadalmi egység felcserélődött. Tehát a nemzet helyett a nép lett az önazonosság megtestesítője, a gyakorlatban pedig a társadalmi hitelesítő tényező melyre lehet hivatkozni és melynek a neve legalizáló erő. A klasszikus, érték-, felelősség- és teljesítményalapú nemzet fogalmának képviselőiből üldözöttek lettek; a felhasználható és irányítható nép fogalmának képviselői, soha nem tapasztalt kibontakozási területet kaptak (az irányíthatóság érdekében). A nemzet és a nép tartalmi felcserélődése jelentette a kommunizmus igazi társadalmi fordulatát és társadalom erkölcsi és fizikai pusztulást végbevivő káoszát.

4. A megváltozott településszerkezet és az öfenntartás feladása. A falvaink közötti három-négy kilométer, egy modern városban mindössze három-négy buszmegállót jelent. Tehát a jelenlegi társadalmi folyamatoknak kibontakozási életteret biztosítani akaró településszervezés tendenciózus valóságának szempontjából, teljesen értelmetlen az önálló települések ily sűrű hálózata. Ugyanakkor ez a településszerkezet jelentette évszázadokon keresztül a Református Egyházunk kereteit, túlélési és fennmaradási lehetőségeit, sajátságos arculatát. Ui. a Kárpát-medence szerte kialakuló településszerkezetek legfontosabb szempontja: az embertől független identitással rendelkező külső rendszerekkel való szerződés. E szerződésben, az önjáróvá vált külső rendszerek (állam, cégek, munkahelyek, szolgáltatások stb.), a rendszer identitásának erősségétől függően rendelkezésre álló specializálódást kérnek az embertől, amelynek betöltése esetén vállalják a rendelkezésre bocsátott (a „ki által” kérdésre adott válasz, egyre homályosabb) személynek (esetleg jog- és hatáskörével együtt) a szerződés horizontális és vertiká-

lis kiterjedésétől, ill. a szerződő rendszer értékrendjétől és lehetőségeitől függő fenntartását. A társadalmunk egyre növekvő hányada, egy fenn- / eltartási szerződést köt egy külső rendszerrel, amelyben vállalja a rendszernek való kiszolgáltatottságát és cserébe a rendszertől gyámságot kér önmaga felé. A szerződés fő feltétele és mozgatója: a materializmus (a létet adó és a lényegét hordozó Lélek és lélek nélküli anyagiasság). Ennek következtében: a) a végességben és a végességgel szemben, a lelki lényeghez igazodó lét terhelt identitásharcát okafogyottá, ezért feladhatóvá lehet nyilvánítani; b) a teremtésbeli rendet jelentő küldetési területtel és a közösségeinkkel való kapcsolat megszakad; c) a szerződő ember lemond az emberi és a környezeti kapcsolatok kihívására adott évezredekig sikeres és sajátos válaszadási módszereiről, így saját hangjáról, az önfenntartásáról és a függetlenségéről.

A biztonságot jelentő otthon fogalma átalakul: a korábbi stabil helyett, mobilissá válik. Az otthon ezután nem a megélhetési területtel azonos, hanem csak szállássá degradálódik, ahol a megélhetést jelentő rendszer regenerációs időt biztosít, hogy újult erővel lehessen az önfeladó szerződést teljesíteni. Ha pedig a megélhetési forrásként megjelenő rendszer átalakul, vagy átköltözik, akkor a szerződő egyén, a maga hatáskörével (pl.: család, otthon, barátok), együtt vele alakul, vagy költözik. Amennyiben a személy számára, lehetetlen a követés és a szerződés fenntartása, egy másik eltartást biztosító rendszerrel köt önfeladó szerződést (mert a jelen helyzetben és a kívánt szinten maradása érdekében már csak szerződéseket képes kötni, ui. képtelen az önfenntartásra). A vázolt mobillá és függővé változott otthonokat, a falvakkal szemben, csak a koncentrált urbánus létben célszerű kialakítani. Ezért az önfenntartás fogalmának eltűnésével, eltűnik a hagyományos település-szerkezeteinket kialakító és fenntartó évezredes elv. Így, az általános önfenntartás feladásának következtében, ezer éve nem látott település-jelleg-átalakulásnak vagyunk már most is a tanúi: felbomlanak a hagyományosan önfenntartó faluközösségek és a centralizált urbanizáció kizárólagossá válik. (Megjegyzés: nem a városi panel, hanem a kertváros a cél, ezért a megmutatkozó, stratégiaileg jól elhelyezkedő vidéki városok fejlődése várható). Pl.: a) Az önfenntartás tudásának alkalmazása következtében, az otthonot teremteni akaró ember választhatta ki az otthon teremtésének helyét (nem volt nagy rangbeli különbség a hasonló mezőgazdasági adottságokkal rendelkező falvak között), míg az önfenntartás feladásával, a fenntartó rendszer szempontjai szerint (a munkahely jó megközelíthetősége) érdemes kiválasztani az otthon területét (mintegy a legintimebb családi területre beengedve a rendszert). b) Az elkövetkező három évtizedben, a települések nagy része visszaminősül

(faluból tanya lesz). Mezőgazdasággal csak nagyon kevesen és csak a sajtóságos finomságokat rejtő részleteket kiírtó intenzivitásban (nagy területeken és gépesítve), de nem általánosan (mindenki a maga kiskertjében) fognak foglalkozni a hajdani falvak helyén és környékén (a legtöbben, a legegyszerűbb zöldségért sem a kertbe, hanem a boltba fognak menni). Csak azok a településeink maradnak (ha átalakítottan is), amelyeket a rendszereknek megéri működtetni (mert logisztikailag jó az elhelyezkedése, természeti kincsei, ill. helyhez kötött termelő egységei vannak, a hagyományosan rendszerbarát lakosság szállás-, szórakozó-, nyugdíjas helye lehet, stb.).

Megoldási javaslatok (irányvonalak vázlatosan)

Az Egyháznak, a társadalommal szemben kettős feladata van: érték-megőrzés és érték-megvalósítás. A feladatok közötti aktuális hangsúlyt, a társadalom érték-megvalósító mivolta határozza meg: ha a társadalmi egységekben (oktatás, egészségügy, gazdaság stb.) nem valósulnak meg az örök isteni értékek (szeretet, öröm, békesség, hűség, szívesség, jó-ság, becsület, kitartás stb. – Galatákhöz írt levél 5,22), akkor az Egyház feladata, hogy az értékeket megtestesítve, a társadalom előtt álló mintaként valósítsa meg a társadalmi egységeket; ha egy társadalom megvalósítja a jelzett értékeket, akkor az Egyház szerepe, az értéktárolás (értékbázis). A kárpátjai társadalmi valóságban az Egyházunk társadalommal szembeni szerepe: az érték-megvalósítás. Társadalmi mintát kell felépítenünk.

1. Népesedés (fulladás helyett, élettér). A nemzetpolitika emberi sarkpontja: a népességpolitika. Az irányító nemzetpolitika minden erejével a magyar népesség növekedését kell szorgalmaznia. Módja: az utódvállalást és utódnevelést biztató, egészséges körülmények lehetőség szerinti megteremtése, tehát a kiszámítható, biztonságos és tiszta család fogalmának lelki és anyagi erősítése. Családcentrikus politikára, oktatásra, gazdaságra, kultúrára, gondolkodásra, médiára, munkakörülményre van szükség. Konkrétum: a) Lakásépítési program („fészekrakó program”). Rendszeresen (eleinte minden harmadik, majd minden évben) egy modern építésű, magyar és helyi termékekből készült házat átadni egy fiatal, három vagy több gyereket vállaló magyar református és munkálkodni kívánó család számára (lásd a Horthy-rendszer ON-CSA programját, amelyben 24 év alatt több mint két millióval növekedett a lakosság száma a csonkaországon belül). b) Munkahely-teremtési program. Magyarországi vállalatok, magyarlakta településeken hoznak létre munkahelyeket, melyek itt tartják a családtagokat. A reális forrá-

sok kialakításánál figyelembe kell venni a helyi adottságainkat és előnyeinket: olcsó munkaerő és nyersanyag, kelet és nyugat határa. Ezen tényezők figyelembevételével, három gazdasági területen lehet vállalkozásokat megvalósítani: energiaipar, építőipar, mezőgazdaság. Ezekben a területeken akkor van valós esélyünk, ha újszerű, de már keleten és nyugaton meglévő, ill. jelenben már alakuló piaccal rendelkező termékekkel jelentkezünk a következő területeken: alternatív energiahordozók előállítására; építőanyag-gyártás; élelmiszer-feldolgozás. Munkaterület-átváltás ösztönzése szükséges, olyan helyeken, ahol még helyben szeretnének maradni, de a hagyományos tevékenységgel nem tudják a jelen igényeket kielégíteni (pl.: mezőgazdaságról, építőiparra). c) Az ukrán államtól független befektetési alap és hitelszövetkezet. Működő magyarországi biztonságos rendszerhez kapcsolódjon.

2. Függetlenség (globalizáció helyett, lokalizáció). A nemzetünk jelenlegi útja a globalizáció mellett és helyett (de annak eszközeit és lehetőségeit is felhasználva), a sajátos, Istentől kapott magyar küldetés-tudattal rendelkező Egyházból kiinduló lokalizáció megvalósítása lehet. Vissza kell térnünk, az Istentől kapott teremtési küldetésünk megvalósításához (a folyamatos teremtési parancsot, a Teremtőnkől kapott teremtési erővel, minden külső hatástól függetlenül végrehajtani), hogy a kezünkbe véve a teremtést, ismét teljes értékű emberi életet tudjunk élni. A rendszertől függő végveszélyt jelentő viszonyunkat fel kell ismerni és meg kell tanulni az önfenntartást és öngondoskodást (gazdasági és demográfiai értelemben). Ismét fel kell fedezni, hogy a legjobb öngondoskodó módszer: a) Istennel kapcsolatba kerülni és Őt az életünk központjára tenni („Királlyá Jézust koronázzátok”); b) az Isteni törvények, így a teremtési parancsunk betartása; c) a sok és Isteni értékrend szerint felnevelt gyerek (és nem a szociális biztosítások). Úgy a jelenben, mint a jövőben is.

Az isteni teremtési rend és parancs kivitelezése a gyakorlatban a „beélhető”, tehát optimális identitáskörzetekben lehetséges. Itt az optimális, a közösséget alkotó személy pontosan eltalált és körbehatárolt mentális térkiterjedési aránya. Nem több és nem kevesebb, mint amit a közösség és annak minden tagja, minden porcikájában áldozathozatalra méltóan is a saját otthonának ismerhet el. Mert ha az identitáskeret nagyra nő (az közidentitás által nem követhető birodalom), az már nem beélhető és nem érzi a polgár annak minden szegletét a magáénak és azt otthonának; ha túl kicsi, akkor klausztrófiát és frusztráltságot él át. Az optimális identitáskörzet, mint az önazonossággal rendelkező egyén és közösség tovább-teremtési küldetésének területe, mindig vagy helyi, vagy partnerségi (ilyen pl. a kereskedelem) erőforrásokkal rendelkezik.

E terület akkor sem lesz nagyobb, vagy kisebb, ha a túlnépesedés következtében a belső, vagy a többletlakosság számára a külső erőforrásai elfogynak. Akkor ideális esetben, a népesség egy része más erőforrások után terjeszkedve másik identitáskörzetet hoz létre, amely hasonlóságokat ugyan hordozó módon, de mégis különbözik az előzőtől, ezért önálló. Ha azonban az adott közösség – lakossága, kultúrája, ideológiája vagy más miatt – a növekvő igényeinek megfelelő új erőforrások után kutatva, a beélhető identitásterülete határát kitolja és nem osztódva, új otthonként elfogadható identitáskörzetet hoz létre, akkor a folyamatos növekedés kényszerébe lépve (szükségszerű és folytonos katonaság- és bürokráciafejllesztés), elveszíti önazonosságát és az ideológiával szemben, az identitáskrizist és az idegenséget megtestesítő társadalmi cinizmusba fullad (lásd: Róma, Szovjetunió). Ahol beélhető és saját, ill. partnerségi erőforrásokra alapult identitásterületek szerveződtek meg, ott sikeres civilizációk alakultak ki. Pl.: A görög városállamok, a középkori európai városhálózatok (pl.: Hansa-városok), önálló identitással rendelkeztek, s a helyzettől függően hol szövetségben, hol szemben álltak egymással s máig élő hatásuk határozza meg Európa gondolkodását és szerkezetét.

A KRE fejlődő szerveződése, belátható és felvállalható kistérségekben lehetséges. Kiválasztva azokat a körzeti identitáskoncentrátumot hordozó kistérségi központokat, amelyekre támaszkodhat a térség.

3. Új nemesség (öntudatlanság helyett, öntudat). Az Egyház, mivel a mindenkori örök isteni értékek bázisa, a társadalom kizárólagos és egyetlen értelmes társadalomszervező tényezője. Amikor a társadalomban az aktuális hatalmat birtokló elit, nem az értékek kibontakozását, hanem a teremtési ajándékok önző elnyomását jelenti, az Egyháznak az ember, társadalmi egyenlősége mellett kell síkra szállnia. Ellentétben a jelen helyzetünkkel, ahol az Egyház, a maga kizárólagos társadalomszervező funkcióját úgy teljesítheti, ha az Isten teremtési rendjét megtestesítő társadalmi berendezkedésben, az emberek helyzetének a különbözőségét és egyéni feladatát hirdeti (társadalmi diverzifikáció). Az emberiség történelmének modern korként meghatározott elmúlt kétszáz éve, a nemesség formájában az isteni értékek szerint szerveződni törekvő rendet borította fel, a nemzeti hatalmat a tömeg hatalmává téve. Kelet-közép-európai társadalmunk fejlődése és fennmaradása számára az egyetlen lehetőség, ha új, értékek alapján kialakuló és a hatalmat gyakorló nemzeti nemesség jön létre. Mert a nemzeti nemesség sajátossága a minden egyén számára otthon, kiszámíthatóságot és tartást biztosító társadalom elengedhetetlen három feltétele: a) A közösségi felelősségtudat. Amikor az önazonosságát a személy, az adott közösség részese-

ként határozza meg és a térség és a társadalom felelősségteljes tulajdonosaként tekint magára. b) A társadalmi egyezségek készsége és lehetősége. Egy kézzelfogható példa a sok közül: Az adó, nem csak elméletben, de gyakorlatban is, a kereső egyén és a regnáló rendszer között a társadalmi szerződés önkéntes alapja. Az ideális gyakorlatban, az egyén olyannyira magáénak érzi az adott rendszert és megbízik benne, hogy önként beadja az adóját, ezért viszonzásul egy mai uralkodó elit az egyén számára jó orvosi ellátást, oktatást, infrastruktúrát, közbiztonságot, létbiztonságot stb. biztosít. Amennyiben a szerződésben foglaltak nem kerülnek teljesítésre, tehát az egyén becsapottnak érzi magát, mert az adójáért nem kapott jó egészségügyet, sima utakat, vezető oktatási rendszert, családi segítséget, kibontakozási lehetőségeket, akkor az adózás, mint a szerződés tárgya megszűnik. Tehát az egyén az önkéntes adózási rendszerével, a rendszer kritikájának jogát fenntartja. (Csak így zárójelben: Ehhez az önkéntes adózáshoz, a közösségért tanúsított felelősségteljes öntudat kell, mely a nemzeti elit kiinduló sajátja. Ezért az adózók az elitet jelentik, akik a vagyonukat és a hatalmukat így ismét a társadalom javára fordítják vissza. Tehát itt az elit, nem a politikailag, vagy gazdaságilag, esetleg szellemileg elnyelni akaró külső és talán divatos hatalom kollaboráns csoportja, hanem a közösségnek a féltő és felelős öntudata. Ezért az adózókhoz tartozni, kiváltságot, elithez tartozást jelent.). c) A társadalmi igények legmesszebbmenőkig való megfogalmazási képessége és megfogalmazása alapján, a minden külső és belső tényezőt és erőfolyamatot figyelembe vevő közösségi fejlődési stratégia megfogalmazási képessége és megfogalmazása és következetes betartási és betartatási képessége és betartása és betartatása.

4. Kapcsolatok (elfelejtés helyett, felfedezés). A KRE számára létfontosságúak a külső és a belső kapcsolatok. Uí. a) az elismert európai kapcsolataink által lehet a társadalmi súlyunk jelentősebb, ami egy nem mindig barátságos társadalomban a működésünk feltétele; b) a lelkigondozói közösségeink kialakítása által tudunk otthont és megoldásokat teremteni (a jövő Egyháza, problémamegoldó Egyház lehet).

Isten kegyelmét sokszor megtapasztaltuk. Ameddig ezzel a kegyelemmel élő kapcsolatunk van, van reményünk, minden viszontagság ellenére is. Az imádság által reménységben megmaradó egyházunk, az egész magyar nemzetnek lehet egy megújuló bázisa.

Minden kegyelem

*A kárpátaljai magyar katolikusokról,
különös tekintettel a ferencesek küldetésére*

Mester, hol laksz?” (vö. Jn 1;38) – ezzel a kérdéssel kezdődik János apostol Krisztust követő útja. A szeretett tanítvány nem pusztán kíváncsiságból, hanem benső indítástól vezérelve, teszi fel ezt a kérdést, mert szeretné jobban és mélyebben megismerni azt, aki az „*Isten Báránya*” (vö. Jn 1;35), az élet forrása és szerzője. Mi is hasonlóképpen vagyunk Jézussal és követőivel. Szeretnénk megismerni az élet forrását, a tanítványait, akikben szentsége él, akik által ma is munkálkodik, valamint azokat, akik világméretű dolgokat visznek végbe, Isten üdvözítő szándéka szerint.

Assisi Szent Ferenc, rendünk alapítója is, ilyen Istentől megragadott emberként vágyott tenni Jézussal, Jézusért és vitt végbe nagy dolgokat nem csak közvetlen környezetében, hanem világra szólóan. Áldott legyen az Isten, aki ma is hív testvéreket követésére, hogy szentsége és üdvözítő szándéka megvalósuljon minden egyes ember életében. A következőkben Isten csodás kegyelmének működéséről lesz szó, a világban és itt Kárpátalján, ahogy a múltban, közelmúltban úgy a jelenben is.

„Isten embere, Ferenc testvér, hol laksz?”

Assisi Szent Ferencről és kegyelmi ajándékairól, melyet Isten adott neki, valamint általa a ferences testvéreknek és az egész emberiségnek

Ferenc 1181-ben született egy gazdag posztókereskedő fiaként, eredetileg *Giovanni di Pietro Bernardone* néven. Édesanyja Giovanna Pica Bourlemont, francia származású lévén, fiát *Francesconak*, azaz *kis Franciának* szólította. Édesapja Pietro di Bernardone, Assisi városában élő gazdag kelmekereskedő, aki fiát korán bevonta a posztókereskedés szakmai rejtelmeibe és ezzel együtt az üzlet, a pénz világába. Ferenc azonban, ha jövőjét tervezte, inkább katonai dicsőségről álmodozott, mintsem kereskedésről. Isten végül megvalósította Ferenc álmait, de nem egészen úgy, ahogyan ő azt egykor elképzelte. Nem valami földi uralkodó katonája válik belőle, hanem Isten katonája, Krisztus követője és követe. Felszólítás hangzik el számára a Szent Domiano-i kápolna feszületéről: „*Ferenc, menj és építsd fel egyházamat, látod,*

roskadozik!” Bár kezdetben szó szerint saját kezével és a testvérek segítségével építi fel Isten házát a romjaiban lévő templomot, mégis időbe telik, míg megérti, hogy Krisztus az élő kövekből épült, roskadozó egyházhoz küldi őt, hogy azt erősítse meg kegyelmével.

Ferenc a XIII. század egyházának olyan fáklyaként világító kegyelmi embere volt, aki életvitelét és hitét tekintve visszatért az evangéliumhoz, mint tiszta, élő forráshoz. Krisztus követőjeként szakított korának feudális rendszerével, az egyház urainak és a szent háborúknak világával és az értünk szegénnyé lett megváltó Krisztust, a testvériséget és a béke evangéliumát hirdette. Isten embereként felfedezte Krisztus valódi arcát, és szomorúan látta, hogy a korabeli egyház arculatában Krisztus arca nehezen fedezhető fel. Ez kihívást jelentett Ferenc számára, lángolva olvasta, hirdette és az emberek elé élte az evangéliumot a maga egyszerűségében. Kezdetben az igehirdetést jellemzően még nem a prédikálás jelentette, hanem a kegyelmi spontaneitás. Ilyen volt példaképpen, amikor Ferenc a mezőn dolgozó emberekhez szegődött és bizalmas beszélgetéseket folytatott velük, hogy így hintse el az Ige magvait. (Azt gondolom, és úgy tapasztalom, hogy ma is ez a célravezetőbb, a személyesség). Igyekezett az embereket a saját környezetükben felkeresni és megszólítani, a földműveseket a földjükön, a leprásokat a lepratelepen, a pápát a palotájában, a szultánt pedig a hadserege táborában. Mindenkinek szabadon és szelíden hirdette az evangélium örömhírét, amit azért is tudott olyan hatékonyan tenni, mert maga is élte azt, amit hirdetett. Eggyé vált Krisztussal olyan mértékig, hogy élete utolsó éveiben megjelentek rajta Krisztus szent sebei. A kereszténység történetében Assisi Szent Ferenc evangéliumi igehirdetése és élete nem egyszerű történelmi epizód volt, hanem a XIII. század egyházának ébredése és megújulása. Ferenc az „eljövendő század embere” – így nevezte őt életrajzában Celanói Tamás.

Ferenc korában Gubbio városában élt egy rettenetes fenevad, egy farkas, amely nemcsak az állatokat, hanem az embereket is felfalta, így akkoriban minden emberfia nagy félelemben élt azon a környéken. A legenda szerint Szent Ferenc megszelídítette ezt a farkast úgy, hogy megszólította az állatot, és csodás körülmények között rávette, hogy ne támadjon meg ezen túl se embert, sem állatot, a városbeliek pedig ennek fejében megígérték, hogy mindig etetni fogják. Szent Ferenc mindezek után többször is „farkas testvéremnek” szólítja a megszelídült állatot.

Minden történelmi korszaknak megvan a maga „fenevadja”, amely félelemben és rettegésben tartja az embereket. Ez a fajta „fenevad” nem erdőkben lakik, hanem ideológiákban, az emberek között, sőt az embe-

rekben... Azon emberekben és embercsoportokban, amelyek képesek felfalni és elpusztítani egymást, ha az érdekeik és a meggyőződéseik úgy diktálják. Ami csak az elmúlt és jelen évszázad emberiségét illeti, amely megélt és ma is megél háborúkat, haláltáborokat, terrortámadásokat és elmondhatatlanul sok félelmet, néha kételkedik egy elkövetkező évszázad létezésében. Tapasztalhatóan a félelem lassan erőt vesz rajtunk.

A Gubbióban történtek üzenete tehát, hangosabban kiált, mint valaha! Amikor kiáltunk Istenhez és az ő embereihez: „Ki szabadít meg minket e fenevadtól?”; a válasz nyilvánvaló: Jézus Krisztus! Ahogy a múltban, úgy ma is csendesesen, de megállíthatatlanul működik Krisztus megmentő, gyógyító és szabadító kegyelme.

Kárpátalja a csodák földje, azaz a ferencesek újra Kárpátalján

Sok szempontból Kárpátalja a csodák földje és itt nem csak a környező tájak szépségére utalok, amelyek valóban lélekemelően pazar látványt nyújtanak az ideérkezők számára, hanem az isteni kegyelem működésére is, amely itt kézzelfoghatóvá vált a történelem folyamán az egész Egyház életében. Az elmúlt évszázadok történelmi viharai azonban, nyomot hagytak Kárpátalján. Bár a területet hol ehhez, hol ahhoz a környező országhoz csatoló politikai helyzetek megtépázták a mindenkori lakosságot és időről időre átrajzolták a határokat, mégis ennek is köszönhető a ma Kárpátalján fellelhető etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sokszínűség.

Bár a három évtizeddel ezelőtt történt eseménysorozat várva várt történés volt, mégis szokatlan gyorsasággal változtatta meg, ahogy az akkori Szovjetunióban, úgy egész Kelet-Európában a politikai és egyházpolitikai körülményeket. Ez a nagymértékű fordulat az isteni gondviselésnek, sok ezer keresztény ember imájának és áldozatos törekvéseiknek tulajdonítható, és nem utolsó sorban Szent II. János Pál pápának.

1988-ban a Kijevi Rusz megkeresztelkedésének ezeréves évfordulója alkalmából jelentős egyházi események és politikai rendezvények sora vette kezdetét. Az ünnepségre számos delegáció érkezett, egyházi és politikai vezetők nemcsak a Vatikánból, hanem a világ különböző pontjairól. Az akkori pápa, II. János Pál az európai küldöttség tagjai közé választotta Paskai László bíborost. Az ünnepséget követően, Paskai Lászlót 1989. május 9-én Esztergomban felkereste Alekszandr Jakovlev, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára. A találkozást követő napokban a rádió közölte, hogy Paskai László meghívást kapott Kárpátaljára. A látogatás, amely 1989. május 20-

25. között zajlott, a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében sorsfordító és új kegyelmi idő kezdte lett. Megjegyzendő, hogy a látogatás egyszerre egyházi és magyar kérdés volt, ma ez egészen nyilvánvaló.

A kárpátaljai látogatás alkalmával Paskai László bíborost, Csáti József akkori vikárius fogadta. Ő szervezte meg a bíboros és küldöttség számára az egyházközségek látogatását, melynek célja, hogy a bíboros teljes és valós képet kapjon helyzetükről. Mindenütt tömegek és örömtől könnyes szemek fogadták, mert bezárt templomok ajtóit nyíltak meg, melyek most már reményt sugároztak és új dolgok kezdetét hirdették. A bíboros látogatásának fontos állomása volt Nagyszőlős, ahol, azóta is, immár 30 éve működik a Kárpátaljai Ferences Misszió. Az eredmény látogatást sok örömteli találkozás, reménynyújtás gesztusai, továbbá megbeszélések jellemezték, továbbá megegyezés született a hatóságokkal arról, hogy elkezdődhet egy széleskörű lelkipásztori szolgálat, amelyhez a Magyar Katolikus Egyház lelkipásztorokat biztosít.

Már 1989-ben öt szerzetes érkezett Kárpátaljára. *Bohán Béla SJ, Dióssi Kornél OP* és három ferences testvér: *Majnek Antal, Radics Dávid*, valamint *Zatykó László*. A ferences testvérek Nagyszőlősön telepedtek le, azon a településen, ahol már a XV. századtól (!) éltek és szolgáltak ferences testvérek. Hajdan a Perényi bárók hívták meg őket Nagyszőlősre, Ugocsa-vármegyébe. Az ötszáz év során, hol elüldözték a ferences barátokat Kárpátaljáról, hol újra visszatérhettek, hogy építsék az Egyházat. „*Ferenc, menj és építsd fel egyházamat, látod, roskadozik!*” – évszázadok során újra és újra hangzik a felszólítás, immár a ferences testvérek felé, hogy menjenek és munkálkodjanak az Egyház újjáépítésén.

1989-ben a háromfős ferences közösség élete szerény körülmények között egy egymásba nyíló szobákból álló kis házban és egy külön épületben lévő kis konyhával vette kezdetét. Megkezdődött a szolgálat, az igehirdetés, a magvetés, amelyet Jézus kegyelme és e föld teremté szentek hősiélete és imája újra elindított. Még ezen év októberében megnyílt a templom Nagyszőlősön, ami vasárnapról vasárnapra megtelt hívekkel. Gyakran előfordult, hogy az első testvérek hajnalig gyóntattak, mert akkora volt a lelki igény. Ezen a ponton meg kell állnunk, hogy megemlékezzünk a Szovjetunió idején szolgált hősi papokról, valamint családapákról, családanyákról és minden kárpátaljai hívő bátorságáról, imájáról és áldozatos munkájáról, amit a hit megőrzéséért tettek. A „szántó föld”, azaz a hívő közösségek, amelyek már sok megpróbáltatást megélték az elmúlt évtizedekben, készen álltak a magvetésre. Mivel nagy volt a szegénység, egyik napról a másikra megkezdődött az egymásról való gondoskodás. Az első testvérek felmérték, hogy kik

azok, akinek nincs mit ennie, miben szenvednek hiányt és kértek azoktól, akinek volt. Kezdetben így szerveződött a rászorulóknak segítése, később pedig ebből a szolgálatból nőtt ki magát a mai karitatív központ. Idővel a kis rendházat is sikerült jobb állapotba hozni, és a mindenkori rendtagok és vendégeik otthonává vált. Mai szemmel a kezdetet értékelve Zatykó László atya így fogalmazott: „Könnyű dolgunk volt, mert kezdetben a kis eredmény is nagynak tűnt. *A neheze az utódoké, a fenntartás, a folytatás már az ő feladatuk.*”

Az újjáépítés művéhez rövid idő alatt sokan csatlakoztak, ahogy a ferences testvérek, úgy világi hívők is, mert nemcsak hitoktatásra és egyházépítésre volt nagy szükség akkortájt, hanem a magyar nyelv oktatására is. Kezdetben 1993-ban *Papp Tihamér* atya az óvodásoknak még a temetőkápolnában tartotta meg a hittanórákat. Később visszaadták a most meglévő plébánia épületét és szépen fokozatosan minden változott. A nagyszőlősi hívek visszakapták a templomot és helyreállították az épület állagát, de a városi könyvtárból is ismét plébánia lett. Egy villaépületben katolikus óvoda és rehabilitációs központ nyílt.

A huszti járásban, Huszt városában és a környező falvakban is hasonló missziós munka vette kezdetét. A huszti és tiszaujlaki magyar iskola megkezdte működését, és Csetfalván új templom nyitotta meg kapuit. Óvodák és karitászi központok egymás után nyíltak meg, és ezzel együtt sok lelkipásztori teendő várta a szolgáló testvéreket a hívek körében. Sajnálatos módon, időközben két árvíz is sújtotta a térséget és ebben az inséges helyzetben, Isten áldásaként működtek a karitászi központok és a ferences misszió.

Közben a vallási és egyházszerkezeti szempontból elárvult Kárpátalja területén előbb apostoli adminisztratúra, majd teljes jogú egyházmegye jött létre. II. János Pál pápa 1995. december 9-én a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság segédpüspökévé nevezte ki *Majnek Antalt*, a nagyszőlősi ferences misszió vezetőjét. *Hudra Lajos* atya halála után, 1995. december 17-én, ő lett az általános helynök. Az ünnepélyes püspökszentelés Rómában 1996. január 6-án történt, a szertartást II. János Pál pápa végezte. Másfél évvel később, 1997. október 7-én a pápa *Majnek Antalt* nevezte ki a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság ordináriusává. Az itt szolgáló papok és hívők Isten kegyemének esztendeit felismerve lassan, de biztosan építették Krisztus Egyházát. A Munkácsi Egyházmegye és ezen belül a Kárpátaljai Ferences Misszió munkája ma is folytatódik Jézus Krisztus és Szent Ferenc atyánk küldetésében.

Boldog Romzsa Tódor görögkatolikus vértanú püspököt, Kárpátalja szülöttjét idézem, akinek szavai ma is aktuálisak: „Az emberek félnek, akik megtehetik, azok külföldre menekülnek, sokan elhagyják a temp-

lomot és az egyházat, de vannak, akik maradnak és kitartanak. Kedves barátom! Úgy látom, hogy most az a feladatom, hogy az itt maradtakat megerősítem és megőrizzem”. A püspök ezt a Szovjetunió megalakulásának kezdetén írta egy Rómában élő barátjának, de ahogyan azt olvashatjuk ma is érvényesek szavai.

Sokan elhagyták szülőföldjüket, hogy külföldön dolgozzanak. A könnyebb megélhetés, magasabb életszínvonal reményében költöztek idegen országba, meggyengítve ezzel a családi, rokoni szálakat, amelyek időnként el is szakadnak sok keserőséget okozva ezzel egymásnak. A liberalizmus szelleme, a káros ideológiák (pl. a gender) és a virtuális világ kapcsolatokat, közösségeket romboló hatása itt is jelen van és feltartóztathatatlanul terjeszkedik a pénz mammona. Mindezek mellett – a szociálisan hátrányos helyzete miatt – széles rétegeket érint a pénztelenség. A kihívások tehát nagyok, de vannak, akik maradnak, akik képesek szembe szállni a „fenevaddal” és kitartani a krisztusi hitben. Ma a misszió feladatát tehát abban látom, hogy segítsük, erősítsük, támogassuk, bátorítsuk minden rendelkezésünkre álló eszközzel, kegyelemmel azokat, akik maradnak s hűek szülőföldjükhöz, Kárpátaljához és a krisztusi egyházhoz.

Isten erősítsen meg minket és áldása legyen minden jóakarató emberrel!

Ünnepek és kalácsok

„A kalács hat évszázada óta a magyar konyha legrangosabb ünnepi tésztaétele” – sűriti egybe a Magyar Néprajzi Lexikon a lényegét. Az ünnepekről, az ünnepi étkezésről, a kalácsokról nem táplálkozástudományi előadást akarok tartani (jóllehet, az is a néprajz fontos része). Szeretném az ünnep megtartásának gazdag hagyományát, ebben az asszonyi feladatokat, a családi együttlétet, az átörökítést, a hagyomány és az új jelenségek kapcsolatát, a hagyomány továbbvihetőségének összefüggéseit megvizsgálni. Nézőpontnak a Kárpátalja – Alföld, Békés megye – Délvidék vonalát ajánlom, dunántúli és felvidéki kitekintéssel. Kárpátaljáról gazdag anyagot ismerünk; szülőfalumban, Endrődön, de lehet mondani, szerte a Kárpát-medencében az ünnepiség egyik hordozója: a kalács. „Ünnepen nem maradhatott el” – mondja Kovács Pálné Kovács Gizella, édesanyám. „Nálunk a kalács süteményszámba ment. Egyszerű emberek az endrődi népek, jobban örültek egy szép piros kalácsnak, mint bármi másnak. Az ünnep kezdete volt maga a sütés is.” Véha Imréné Kovács Irén, keresztanyám így látott neki a dagasztásnak: „Uram, Jézus, segíts!” Ez a fohász is jelzi, hogy égi segítségkéréssel kezdődött az ünnepi rákészülés a régieknél Endrődön.

Kárpátalján a húsvéti kalács, az aludttej-es húsvéti pászka gazdag hagyományvilágáról kétféle vélekedést is találtam: „A mai fiatalok már pászkat sem készítenek, hanem megsüttetik a pékségben”. (Homoki Jolán 72 éves, Salánk). Örültem, hogy fiatalos lendületről, elszántságról tanúskodó vallomást is találtam az interneten: „A húsvétban az egyik legjobb dolog a kalács... Nem kell hozzá PhD, komolyabb felszerelés sem, csak egy kis idő.” Bízom benne, hogy a gondolat kárpátaljai megfogalmazója megsüti ünnepre családjának a kalácsot.

„Ahol még van, sütéskor húsvétkor befűtik a kemencét. Az ünnephez hozzátartozik a terített asztal. Húsvétkor az ételek alapja a sonka, fontos a rétes és a kalács. De ez is változik, az újabb fajta ételek és krémes sütemények elmaradhatatlanok ma már.” (Varga Sándor néprajzkutató, Nagydobrony)

A hagyományokhoz való visszatérésnek szép példái vannak Kárpátalján is. „Úgy vettem észre, hogy itt Munkácson egyre többen térnek vissza az ételszentelés tradíciójához, hiszen ez azt jelenti, hogy erősödik az emberek hite” (Gáti Irén, 69 éves, Munkács).

Ünneppé varázslás

A múlt–jelen párhuzamait nézve, a kalácssütés is ahhoz az alapvető kérdéshez kapcsolódik, hogy ünnep-e az ünnep, rákészülünk-e, meg tudjuk-e tartani, meg tudjuk-e érteni és adni azt a szakralitást megillető tiszteletet, amely az ünnep sajátja kell legyen.

A régiek *egységben látták* az embert és természetet, az éves ünnepköröket és határozottan megkülönböztették a hétköznapot és az ünnepnapot. Gondoljunk az *ünneplő ruha – kapkodó ruha* megnevezésre, a dologtöltő napokra, a csak karácsonykor és még vetéskor elővehető *karácsonyi abroszra*, a *karácsonyi és húsvéti kalácsra*.

Igaz, a hétköznapok is szentségben teltek, a kenyér aljára is rajzoltak keresztet megszegéskor, nemcsak a kalácsra. Megköszönték Istennek, hogy az étel megadatott a családnak. Egy egységes világkép alapján a napi táplálék Istennel, az egész világegyetemmel került összefüggésbe. Erdélyi Zsuzsanna, az ősi népi imáink megtalálója, gyűjtője, kutatója is mindig hangsúlyozta, hogy akár a tyúkól közepén elmondott fohással a mindennapokat is átható szakralitásban éltek a régiek. Hát még az ünnepeken! Az ételek szentséghez tartozását a húsvéti ételszentelés egyértelműen mutatja. Karácsonykor az égiekkel egységben élők megszentelték az asztalt, így a rajta levő ételek, a kalács is szentelménnyé vált. Legtöbb helyen a gazdaasszony/gazda végezte szentelt vízzel. Pál István, a néhai, híres tereskei juhász és dudás visszaemlékezéséből tudjuk, az édesapja pálinkával szentelte meg az asztalt.

Egybehangzás és különbségtétel jellemzi a kalácssütés hagyományát. Hétköznap is készült kelt tészta, kenyér hetente egyszer (Endrődön leginkább szerdán, Hosszúhetényben pénteken), de az ünnepi kelt tészta kicsit más – más formájú, más díszítésű volt. Micsoda gazdag formavilágúak a kárpátaljai kalácsok a keresztel díszítettektől a leveles–virágos–rózsás díszítésűekig! Az alföldi ünnepi kalács legtöbb helyen fonott és kerek, ott a fonásban tesz különbséget az asszony nép, pl. a *békésszentandrási rostélyos kalács* esetében. Délvidéken – ahol jellemző a figurális díszítés – magát a kisült kalácsot is feldíszítették, pl. rózsafüzérrel körbekerítették, alma-dió a közepében. Ma is tesznek a békésiek, endrődiek karácsonykor a fonott kerek kalács közepébe diót, almát. Ha összehasonlítjuk Békés, Délvidék és Kárpátalja kalácssütését, sok párhuzamot felfedezhetünk, és sok egyedi, helyi változatot találunk.

Megállapítható, hogy Endrődön, Zentán és kárpátaljai településeken egyaránt fontos a kalács szerepe ünnepekor. Mindhárom területen a megformázás sajátosságai teszik igazán ünnepivé a kalácsokat. Kárpátalján különösen jellemző a figurális díszítés, Délvidéken is sokhelyütt,

Békésben is előfordul. Azt látjuk, hogy a békési, vajdasági, kárpátaljai kalácsok *rokoni, szinte unokatestvéri kapcsolatban* vannak egymással. Tudjuk, hogy a magyar népi kultúra alapvetően egységes és a helyi változatok adják a tájegységek, néprajzi csoportok sajátosságait. Témánk is ezt a néprajzi törvényszerűséget mutatja, erősíti.

Endrődön 3-4-6 ágú fonott kalácsokat sütöttek és sütnek, a gyerekeknek madár alakú kiskalács készül. Vajdaságban különleges figurákat is alkottak: kalácstésztaból. Kárpátalján azt tartom egyenesen csodálatra méltónak, hogy az ünnepi kalács, pászka díszítményeit másfajta tésztaból is készítették, mint az alapkalácsot.

Látnunk kell, hogy az ünnepivé varázslás a hétköznapi éték, a kelt tészta ünnepivé tétele. Művészei a parasztság szonyok. A „semmiből” is tudtak alkotni! Tehát nem a különleges alapanyagok adják a csodát! Az asszonyi tudás, lelemény, odaszánt idő és szeretet.

Endrődön karácsonyra édesebbet, húsvétra sósabbat készítettek. Természetes ez az ízesítés: karácsonykor inkább süteményszerűen fogyasztjuk a kalácsot vajjal, mézzel, almával, dióval, húsvétkor a sonkatojás mellé jobban illik a sós.

Maga a kelt tészta a paraszti társadalom leleménye: hogyan lehet lisztből, tejből, tojásból, zsiradékból, kovászból/élesztőből – minden otthon megtalálható volt! – olyan ételneműt készíteni, ami a 10-12 asztalt körülülőt jól tudja tartani. „Tarsd jól ökö!” – hallom Keresztanyám hangját, amint arra buzdít engem, hogy fiaimat, családomat bőségesen lássam el.

Gondoljuk meg: *hat évszázada* étke a kalács a magyar embernek. Mindig is fontos volt a kelt tészta. Mit is adhattak volna a 8-10 lurkó kezébe, ha nem kelnek hajnalban az asszonyok és nem dagasztják a tésztát?! De felkeltek és dagasztották. A vendvidéki kalácsfajta, a *kukori* arra utal, hogy a kakaskukorékolás a gazdasszonyt már a dagasztóteknő mellett találta. Bánhegyi Ferencné (Ócsa, 1919-2012), Marika néni elmondta, hogy reggelente, amikor gyerekkorában a tanyáról elindult testvéreivel iskolába – 10 testvére volt –, a több kilométeres gyalogúton az a kis cipó melengette a kezüket, amit édesanyjuk kora reggel, friss melegen adott minden gyermeke kezébe. Van miért csodálni a régieket.

A kalács legfontosabb hozzávalói: *otthoni alapanyagok és lelki hozzávalók*: szeretet, odaadás, és rászánt/odaszánt idő. A meglévők jó arányával jól összedolgozva, kellő időt ráfordítva ma is süthetünk fényes, mosolygó kalácsokat. „*Jól bedagasztjuk*” – mondják nálunk Békésben, Endrődön, Hunyán, Békésszentandráson. „*A kalácsnak az a mindene, hogy jól legyen kidolgozva és jól keljen*” – vallja egy hosszúhetényi

asszony; „szükség van a kéz melegére” (Velem); „Mindent beleadunk, ami csak létezik” (Dunaegyháza); „Nekiállunk dagasztani. A négy ujjunkat behajlítjuk. Kívülről befele, alulról fölfele” (Kardos Jánosné, Porrogszentkirály); „Sima, ruganyos, középkeménységű tésztát kapjunk, váljon el a táltól és a kezüinktől” (Magyar Sándorné, Mosdós); „*Akkor a legjobb a tészta, ha hólyagosodik* (Endrőd). Óvatosan kell a tésztával bánni, mint a hímes tojással” – ezt többfelé hallottam. „Titka a kelt tésztának, hogy jól keljen. Legalább egy órát, aztán pihen, átgúrom és még 20 percig kel.” – foglalja össze a tápióbecskei asszony, Hosszúhetényben „szendelány szégyellőségűre” (= pirosra) sütik ki pl. a keltgombócot; „Tejjel megkenem a tetejét, hogy piros legyen, ne legyen hóka” (Dunaegyháza). Szépet, pirost akartak és akarnak az asszonyok az asztalra adni. Rákészülés (az alapanyagokat előző este kikészítik, hogy minden azonos hőmérsékletű legyen), hozzáértés, tapasztalat, szeretet, nem sajnált erő, munka és idő – íme, az igazi kalács...!

A kalácsfajtáknak se szeri, se száma. Lehetetlen mindet felsorolni, akár csak a nevét is megemlíteni. Gyűjtéseimből, gyűjteményeimből csak néhányat emelek ki. De feltétlen szeretném megemlíteni a *kárpát-aljai húsvéti kalácsot*, az *endrődi ünnepi kalácsot*, a *dunaegyházi paprikás kalácsot*, az *érsekcsanádi borsos kalácsot*, a már említett szép nevű *porrogszentlászlói kemencés kukorit*, a *velemi gesztenyés koszorút*, a *mosdósi húsvéti fonott kalácsot*, a *békésszentandrászi rostélyos kalácsot*, a *hosszúhetényi piros kalácsot és keltgombócót*, a *szigetbecsei tejjefes-hagymás lepényt* (kenyértészta végéből sütik). Mind csodás! Ne feledjük kiemelni az *endrődi, porrogszentkirályi* és a Vajdaságban is ismert *kismadarat*, amelyet ünnepek alkalmával a felnőtt családtagoknak, de leginkább gyerekeknek sütöttek. Délvidéken igen gyakori a figurális kalács. Találunk madár, galamb, búza, kalász, sőt Ádám-Éva formát is. Mivel a kárpátaljai díszített kalács különlegesség, nekem is hasznomra vált megismerkedni vele.

Szabó Natália nagyszülősi adatközlőm 2014. évi szíves szavaiból igen sokat megtudtam. „Derelyemetszővel madarat, pántlikát formáztak, díszíteni a kalácsot. Esküvőre eleve más tésztából készítik a cipő-, kalácsdíszítmenyt. A formák a vallással is kapcsolatosak. Okvetlen keresztet, virágocskákat készítenek derelyemetszővel, különösen húsvétra”.

Manapság az a szokás járja, hogy a néprajzosok nemcsak elméletben beszélnek a dolgokról, hanem művelik is, csinálják is. Velük tartva, én is a legtöbb kalácsot megsütöttem, többféle a háztartásomhoz hozzátartozik, de ünnepen kizárólag az endrődi kalácsot és kismadarat sütöm meg, a szeretteim örömére. Aki még nem próbálta, gondoljon az idézett munkácsi fiatalasszony szavaira és rajta! Érdemes.

Pallay Katalin internetes pászka-receptjéből is sokat tanultam. „A pászka díszes ünnepi kalács, melyet az ortodoxok és a görögkatolikusok megszentelés után fogyasztanak”. Szépek a mintázatok, leveles-rózsás, keresztel díszített kalácsok, nekem nagyon kedves a madaras díszítésű, hasonlít a mi kis madárkalácsunkra, csak itt Kárpátalján a kalács tetején ül. *Mátunyi Magdolna* (Mezőkaszony) máig emlékszik, hogy „nagypénteken sütöttek cipót, melyet fonattal és a tésztába rajzolt mintával díszítettek. Régebben finom diós, lekváros, mákos, túrós »köttes kalácsot« készítettek.”

A kalácskészítés az asszonyi munka értékmérője volt. (Bár az lenne ma is.) A kalács: kincs, érték, aki meg tudja sütni: igazi ügyes asszony – így tartja a néphagyomány.

Látja a nép az értéket, a történetét is átélte: „Azelőtt rétes volt, meg kalács. Akkor még nem voltak sütemények: kalács, lángos, csöröge, de jó is vót! Szerettük, szeretjük ma is” – egy bölcs dunaegyházi asszony szavaival. „Régen nem vót cukrászda, hogy menjenek érte, hanem gyorsan összegyúrtak egy kis tésztát” – hallottuk Szurdokpüspökiben, a Mátraalján. Csodálatos, ahogy az utolsó munkafázist Budai Istvánné megnevezi Szurdokpüspökiben: „*Pici vízzel megszenteljük, mielőtt pirosra sütjük.*”

Nemzedékről nemzedékre

A megbecsültség fokmérője a kalácssütés. Endrődön elvárták, hogy eladó lány korára minden leány tudjon szép, mosolygós kalácsot sütni. Dunaegyházán ezt így fogalmazták meg: „Valamikor akkor mehettünk férjhez, ha tiszta volt a tál” (= Akkor érett meg a lány a férjhez menésre, asszonylétre, ha jól ki tudta dolgozni a kelt tésztát). Legszebben Kardos Jánosné, a vendvidéki Porrogszentkirályon élő nagymama mondta: „*A lánynak, menyecskének tisztére vált vagy szégyenére vált, hogy tudja megsütni a kemencés kukorit*”. A paraszti–gazdálkodói–népi életbe így épült be az asszonyi teremtőerő, lelemény, gyakorlat és tapasztalat megbecsülése.

Nyilvánvaló értéként a hagyományláncba ágyazódva, örökségként édesanyjától tanulta, vette át a lánya, sok helyen a nagymama tanította meg az unokát a kelt tészta rejtelseire: „*Ismerni kell a sütés-főzés csínját-bínját* – mondta az én édesanyám – *akkor jó az étel.*”

A kalácssütés asszonyi–lányi örökség voltáról ilyen vallomásokkal találkoztam: „Így dolgozom ki [a tésztát], így tanultam anyukámtól” (Dunaegyháza); „Édesanyámtól tanultam, ő is az édesanyjától” (Kács); „Én a sütést édesanyámtól tanultam. Elég korán el kellett

kezdenem. Ők elmentek a határba. Vót, hogy 9 évesen ebédet főztem” (Kács); „Az aranygaluska (szintén kelt tészta) több mint száz éves sütemény, anyukám 1907-ben született, azóta mindig megy nálunk” (Kács); „Viszem tovább az ételeket, amelyeket régen nagymám tanított nekem” (Keresztes Józsefné, Mosdós). „En legtöbbit édesanyámtól tanultam, kött tésztát, mindent. Édesanyám futott a munkába, a nagyanyánk volt velünk. Én ott voltam mindig körülötte a konyhában” (Békés). A dagasztás fortélyairól egy felsőnyéki, a *piros főnnállót* remekül sütő asszony azt mondta: „Édesanyámtól úgy tanultam, hogy húzzuk fölfelé a tésztát dagasztáskor, akkor szép szálas, foszlós lesz.”

Az asszonyi jutalomról is hadd szóljunk! A jutalom: a család, a gyerekek, unokák öröme. „Ritka ember, aki nem szereti. Csak az, aki nem tudja, mi az!” /Dunaegyháza); „Más az íze a házi készítésű tészta-nak” (Dunaegyháza); „Az unokák alig várják, hogy mama megsüsse! Nem telik el hétvége, hogy ne legyen sütés. Erre összpontosít a mama” – mondta egy kácsi nagymama. Az alkotás: öröm. Szeretteinknek alkotni: még nagyobb öröm: „Imádom csinálni!”; „Nem tudom, de nagyon szeretem csinálni és nem tudom megunni. Addig csinálom, míg olyan nem lesz, amilyennek elgondoltam” – vallja a szigetbecsei asszony. Öröm látni, hogy szeretteink jóízűen fogyasztják, ez minden édesanya, nagymama közös élménye. „Repes a szívem, ahogy sodorják befelé! (Kovács Gizella 1902-1992, Endrőd) Csak elég legyen!”; „Boldog a szíve a háziasszonynak, ha látja, jóízűen fogyasztják a köttest” (Sándorfalva).

Körülülni az asztalt, együtt lenni, együtt enni, mindenki ugyanabból részesül – ez is az ünnepek, a családi élet része. Ezt is át kell örökíteni, ezt is tovább kell adni! Hogy a fiatal lányok, ifjú házasszonyok is átérezhessék azt, amit a sándorfalvai asszony így összegez: „A legnagyobb öröm, akiknek főzhetek-süthetek, jóllagnak. A régi finom köttesek, kalácsok!”

Összegzés

Anyagomat e témában nem kívánom lezárni. Tovább gyűjtöm a kalácsról szóló tudást. Összegzés helyett még néhány gondolatot vegyünk számba!

Ha a nyelvészet oldaláról közelítünk is, van min töprengenünk. *Él – élet – étel – eledel – etet* azonos gyökre mennek vissza. A *kerek kalács* – a két szó tövében, gyökében is hordozza ősműveltségünket. Ősi dolgokról, fogalmakról van szó. A *kerek világ – kerek erdő – keres – ke-*

ring – megkerül: a teljességet, a kerekiséget, az egészséget jelentő szógyökből valók.

Gondoljunk arra, mennyivel *korábbi* lehet, hány évszázaddal ezelőtti a kalácssütés tudása, ami valószínűleg még az írásos idők előtt megszületett, történeti fejlődés, átadás-átvétel eredménye és *hat évszázada* bizonyítottan létezik! Görög történetíróktól olvashatunk sztyepei rokonnépeink sütéstudományáról. Messzire visz az idő.

A *népi kultúrában* mindig is jelen volt, van a *továbbadás vágya, az átadás készsége*. Pál István tereski juhász csodálatos szavai jutnak eszembe: „*Nem múlik el velem, ami bennem él*” – mondta boldogan, amikor két népzénét gyűjtő fiataalt dudajátékra tanított. Megélte, hogy nem volt hiábavaló, nem ment veszendőbe a tudása.

Amikor kalácsot sütök, szeretnék megfelelni Édesanyám, Keresztanyám sütési színvonalának, az Ő (receptekben leírhatatlan) tudásuknak, a hagyománynak, az endrődieknek, és reményeim szerint nem „néprajzos kalács”, hanem foszlós, puha, magas, pirosan mosolygó endrődi kalács kerül ki a kezem alól. Tiszteletből, szeretetből ezért gyűjtöttem azokat a gondolatokat, érzéseket, mondatokat, amelyeket egyetlen receptkönyv sem tartalmaz.

Asszonyok mondták bölcsen a Kárpát-medence legkülönbözőbb helyein. Érdemes odafigyelni rájuk! Kívánom, hogy kalácsból illatozó ünnepet tudjunk teremteni magunk körül családunknak, szeretteinknek.

Szakirodalom

Bálint Sándor: *Ünnepi kalendárium I-III., Karácsony*, húsvét, pünkösd, Szent István Társulat, Bp., 1976; Mandala Kiadó, Szeged, 1998.

Borsos Balázs: *A magyar népi kultúra régiói* Mérték Kiadó, 2011., 1. kötet, Ung–Tisza-vidék, Kárpátalja, Szamos–Tisza-vidék 347-359.

Bödi Erzsébet: *Táplálkozás Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Boldogkőújfalu, Abaújjalpár községekben* DÉNI + 2236

Életmód: Modellek és minták Szerk: Hoppál Mihály – Szecső Tamás, 1984.

Fejős Zoltán: *Etnográfiai vizsgálat 3 településen* EA 17.344

Hornokné Németh Eszter – Vaszkó Irén: *Édesanyám emléke...* Endrőd füzetek 7., *Tájjelegű ételek; Háziszóttések*, Gyomaendrőd, Honismereti Egyesület, 1999.

Hornokné Németh Eszter – Kiss Katalin: *Népszokások Endrődön*, Endrőd Füzetek 4., 1995.

Hoppál Mihály: *Folklór és közösség*, Széphalom Könyvesműhely, Bp. 1990.

- Hoppál Mihály: *Folklór és hagyományok*, Válogatott tanulmányok, Gondolat Kiadó, Európai Folklór Intézet, Bp., 2004.
- Pákozdi Judit: *Kárpátaljai kóstoló*, doksi.hu
- Húsvéti pászka*, Örökségtár, 2016. június 8. *Fonott kalács húsvétra* www.karpatinfo.net, 2016. június 8.
- Kisida Erzsébet: *Népi életmód, népi szokások Viszlón* EA 22 054
- Kisfalvai János: *Válasz a táplálkozás, a konyha, a kamra és a cserépedények esti vacsoráján*, Honismeret, 2003. 5. sz.
- Márkus Mihály: *Rákóczi hagyományok a kárpátaljai népek karácsonyesti vacsoráján*, Honismeret, 2003. 5. sz.
- Dr. Szilágyi Ferencné – Németh Eszter: *Tájnyelvi megegyezésesség összehasonlító vizsgálata 2015.*, a *Tájszótár* után ez a gondolatsor még kéziratban
- Ujváry Zoltán: *Születéstől a halálig, Folklór és Etnográfia*, Debreceni Egyetem, Néprajzi Tanszék, 1988.
- Varga Sándor közlése
- A Magyarság Néprajza I–IV.* 1941-1943., Bp. Királyi Egyetem Nyomda, Harmadik kiadás
- Magyar Néprajzi Lexikon I–V.*, 1977–1982., Bp. Akadémiai Kiadó,
- Magyar Néprajz I–VII.*, 1997-2011., Bp. Akadémiai Kiadó
- Ízörzők* sorozat DTV
- Saját gyűjtések: *Endrőd, Gyoma, Hosszúhetény, Istvándi, Debrecen, Beregszász, Nagyszőlős, Szeged, Zenta*

A ruszin–magyar együttélés példái és a kárpátaljai ruszin sajtó a két világháború között

Közös sors

„Szobolyába értem. Megérkezésem hírére egy Kamenszky Petronius nevű jó öreg örömkönnnyekre fakadt és nem tudván eltelni látásommal, elkísért a határokig... Mihelyt híre terjedt jöttemnek a munkácsi hercegségben, alig lehet elképzelni, hogy milyen igyekezettel és örömmel lódult hozzám a nép... Ezek az emberek gyermekestől, feleségestől jöttek és messziről meglátván engem, térdre ereszkedtek és orosz módra keresztet vetettek. Buzgóságukban és ragaszkodásukban nemcsak hogy élelemmel láttak el, hanem hazaküldvén nejeiket és gyermekeiket, maguk beállottak a seregembe és többé el sem hagytak s kinyilatkoztatták, hogy velem akarnak élni-halni” – ezeket a sorokat maga II. Rákóczi fejedelem írta francia nyelvű „Emlékirataiban”, így emlékezve leghűségesebb népéről a ruszinokról. Ekkor válik nyilvánvalóvá a ruszinok elkötelezettsége Rákóczi és a magyarság iránt. Ezt a hűséget Rákóczi azzal ismeri el, hogy a ruszinokat „Gens fidelissimának”, azaz „leghűségesebb népemnek” nevezi, amire a ruszin nép a maga bátorságával, vezére iránti szeretetével rá is szolgált.

A ruszinok történelme természetesen korábbra nyúlik vissza. Egészen a VIII. századra, amikor a keleti szlávok ősei a történelem korszakába léptek, nem volt se közös nevük, sem közizgazgatásilag megszervezett államuk. Állandó volt a viszály a törzseik, falvak között. A legrégebbi irat erről a Nesztor-krónika (1000).

A Duna-medencében a magyarokkal szinte a kezdetektől együtt élő népről beszélünk. Nyelvjárásokban gazdag és színes néprajzzal rendelkezik.

A ruszin-magyar barátság napjainkban is virágzik. Ékes példával szolgál erre a Magyarországon tevékenykedő ruszin önkormányzatok is, többek között az Országos Ruszin Önkormányzat, a Borsod–Abauj–Zemplén megyei, a Fővárosi Ruszin Önkormányzat és még sorolhatnám.

Tevékenységünkben szeretném megemlíteni a színes rendezvényeinket: a Ruszin Nemzeti Ünnepet, a Ruszin Búcsút, de gálaműsorokon is részt veszünk, különböző gasztró-fesztiválokon is képviseltetjük magunkat a ruszin nemzeti konyhával. Számos ruszin hagyományőrző tábor szervezünk az ország különböző részein, illetve különböző ruszin

tankönyvek és ismeretterjesztő kiadványaink is megjelentek már. Példák sora bizonyítja még, hogy milyen széles tevékenységi körökben vesznek részt a magyarországi ruszinok és ez mind barátságban történik a magyar néppel, bizonyoságot téve a magyar–ruszin együttélés értékei mellett. Egy országban élünk, békében és barátságban. De tekintsünk vissza a történelembe, hogyan is élték a ruszinok mindennapjaikat a két világháború közötti és a háborús időkben Kárpátalján.

Ruszin tudományosság az első világháború után

A ruszin emberek a nehéz idők ellenére sem hagytak fel a művelődéssel, és így 1921. január 26-án, Ungváron megalakult a Kárpátaljai Tudományos Társaság, Hodinka Antal történésszel az élen. Az ügyvezető elnökséget Harajda János, Hodinka Antal egykori diákja látta el. Mindkettőjük munkássága fontos szerepet játszik a ruszin közösség életében, úgy gondolom, hogy őket minden ruszin embernek ismernie kell.

A Kárpátaljai Tudományos Társaság 27 taggal jött létre, s az alapszabály szerint a maximális létszáma nem haladhatta meg a 35 főt. A továbbiakban csak meghívás útján lehetett bekerülni, melyről már a szervezet tagjai döntöttek közösen.

1939 és 1944 között Kárpátalján több mint húsz, változatos tartalmú, ruszin, magyar és orosz nyelvű újság és folyóirat jelent meg számos egyéb, nem rendszeresen megjelenő időszakos kiadvány mellett. A csehszlovák időszakban az orosz nyelvet favorizáló russzofil és az ukrán nyelv használataért síkra szálló ukranofil irányzat harca uralta a kárpátaljai értelmiségi közvéleményt. A bécsi döntés után egy harmadik erő, a ruszinofil irányzat került előtérbe, amely Kozma Miklós kormányzói biztos személyén keresztül a hivatalos magyar politika támogatását is élvezte. A háborús idők dacára, Harajda irányításával hatalmas nemzetépítő munka folyt a ruszinok körében, amelyből a KTT kiadványai révén komolyan kivette a maga részét. A kiadványok magyar és ruszin nyelvűek voltak, "mert a cél nem csak az, hogy a rutén nyelv kultiváltassék, hanem az is, hogy a művelt magyar közönség értesülve lehessen Kárpátalja művelődési törekvéseiről, és figyelemmel és szeretettel tudja kísérni a rutén nép kulturális munkáját" (Kozma Miklós beszédéből, 148. p.).

A KTT három periodikát adott ki. A "Hajnal" tudományos folyóirat volt, amelynek minden anyagát háromnyelvű rezümé tett hozzáférhetővé a szélesebb szakmai közönség számára (ha a tanulmány ruszinul jelent meg, akkor magyar, német és francia nyelvű tartalmi összefoglalás kísérte). Három évfolyama jelent meg négy részben (1941/1-2, 1942/1-

2 és 3-4, 1943/1-4). Az „Irodalmi Vasárnap” című irodalmi lap havi két alkalommal jelent meg, így a két teljes évben (1942 és 1943) 24-24, 1941-ben 16, 1944-ben pedig 20 számot sikerült kiadni. A „Rutén Ifjúság” a diákságnak szólt, irodalmi és népszerű tudományos anyagokat tartalmazott, máig jelentősek a helyi folklórral foglalkozó írásai. Havi rendszerességgel jelent meg, tanévenként 10 száma volt (még az 1944/45. tanévben is megjelent egy száma).

A háborús idők közepette sem maradhatott el az oktatás. A Kárpát-aljai terület kormányzói biztosának tanügye gondoskodott róla, hogy a tanárok kezükbe vehették a „Népi Iskola” (Narodna Skola) című periodikát, a kárpátaljai tanítók és nevelők lapját. Ez a lap nagyon sok fontos tanulnivalót tartalmazott, mind a tanárok, mind a gyermekek számára. A lap tartalmát két nyelven publikálták, magyarul és ruszinul. Olvashattunk benne például a különleges nevelői feladatokról a háború idején. A tanítás lényege úgy rajzolódott ki, hogy a gyerek megértse, hogy az embereknek kötelességük más nemzetekkel megértő, békés együttlétet biztosítani. Különös figyelmet fektettek ezekben az időkben a kultúra előbbre jutására is, így a bemutató tanítások során is gyakran hivatkoztak nagy emberek kifejezéseire.

A folyóiratban említést tettek az évi pedagógiai szemináriumokról is. A pedagógiai továbbképzéseken a tanítókon kívül nagyszámú közönség élvezte az ott hangzott értékes előadásokat. Minden szemináriumon két bemutató tanítás került sorra, egy magyar és egy ruszin.

A hírek sem hiányozhattak a lap oldalairól, így olvashattunk például Dr. Hodinka Antal jubileumáról, a különböző gyűlésekről illetve halál-hírekről is. A lap végén további fontos eseményekről is szó esett.

Sajnos a KTT tevékenységéről Magyarország megszállása, 1944. március 19. után már nem sokat tudunk. A szovjet megszállás után működésének már nincs nyoma. Vezetőit meghurcolták a kommunisták, Ilniczky Sándor elnök 1947-ben kényszermunkatáborban, Harajda János ügyvezető igazgató 1944. december 13-án börtönben halt mártírhálált. A KTT vagyonát (székház, nyomda, könyvtár stb.) 1945. március 7-én államosították, ezzel megszűnt a ruszin–magyar tudományos élet, a ruszin–magyar együttélés lehetőségei csorbultak.

Sok fájdalmat élt át a ruszin nemzet a háborús időkben is és sajnos napjainkban is. Nem mindenhol ismerik el a ruszin nyelvet, a kultúrát, a hagyományokat. De szerencsére azt el tudom mondani, hogy ha a háborús években nehéz időket is élt át a ruszin nép Kárpátalján, a mai Magyarországon a magyarokkal összetartó barátságos népről beszélünk és remélem, hogy ez a barátság kitart a végsőig.

A halász és az ima

Élt egyszer, nagyon régen, egy szigeten egy halász. A családja már hosszú nemzedékek óta a halászatból élt. Felesége és gyermekei voltak, akiket nagyon szeretett. Egy éjjel, amikor a tengeren volt kis csónakjával, hirtelen nagy vihar támadt. A vihar egyre erősödött, és minden erejét összeszedve sem tudott a halász a partra evezni. Sötét volt, és magas hullámok csapkodtak körülötte, ide-oda dobálták a csónakját. A halász az evezőit féltette, de saját személye sem volt biztonságban, mert kapaszkodnia kellett a csónak oldalába, hogy a hatalmas hullámok ki ne borítsák a csónakból.

A halász Istenhez fohászzkodott, és kérte, hogy vezesse őt ki a viharból, és vigye őt vissza szereteteihez, mert azoknak nagy szükségük van rá. Arra kérte az Istent, hogy adjon számára valami jelet, ha még hazatérhet a családjához. Ekkor hatalmas delfin úszott a halász csónakja mellé, és tartotta a hullámok felett a kis csónakot. A halász hálát adott Istennek a jelért, és megköszönte teljes szívéből jóságát. Azonban továbbra is vigyázott az evezőire, és kapaszkodott a csónak oldalába.

A vihar amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan el is ment. A tenger újra sima és nyugodt lett. A halász a csillagok állásából megállapította, hogy nagyon messzire sodródott a parttól, nagyon hosszú időbe fog telni, mire haza tud evezni. Már csak azért is, mert ereje alig volt, a sok erőfeszítéstől, amit azért tett, hogy saját magát, és evezőit a csónakban tudja tartani.

Ismét Istenhez fordult, és arra kérte, hogy adjon neki erőt, hogy haza tudjon jutni, legyen ereje evezni. Ekkor ismét feltűnt mellette a hatalmas delfin, aki orrával tolni kezdte a part felé a kis csónakot. A halász is evezett, és hajnal felé már látni lehetett a partot. A delfin egy idő után oldalra fordult, és magára hagyta a halászt. A halász ekkor köszönetet mondott Istennek, amiért ismét megsegítette őt, és a delfinnek is megköszönte a segítséget. A parton már várta a családja, akik meg voltak arról győződve, hogy a hatalmas viharban a tenger elnyelte a kis csónakot, és a halász odaveszett. Felesége örömkönnyekben tört ki, amikor meglátta őt, gyermekei pedig boldogan szaladtak elébe.

A halász elmesélte csodálatos élményét a viharban tett kéréseiről, és ismét köszönetet mondott Istennek, hogy hazasegítette őt a családjához.

A későbbiek folyamán, ha élete súlyos gondban volt, sohasem felejtett el imádkozni, és mindig megtette azt, ami tőle tellett, hogy a nehézségeken úrrá legyen.

Nem felejtette el, hogy csak akkor tud bárki is segíteni rajta, ha ezt ő is akarja, és a feladatból ő is kiveszi a maga részét. „Segíts magadon, és Isten is megsegít!” Számára ez a mondás teljesen igaz, és örök érvényű volt, legyen hát az minden ember számára!

Megjelent: Vlajk Gabriella: Angyali tanítások. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2016. 6–7. oldal

Nyílt levél Ukrajna elnökéhez

Ukrajna Elnökének
Zelenszkij V. O.

Tisztelt Volodimir Olekszandrovics!

Az ukrajnai magyar nemzeti kisebbség képviselőiként, mint az ország alkotmányos rendjének és az állampolgári jogok legfőbb biztosítékához fordulunk Önhöz.

A kárpátaljai magyarság európai gondolkodású, törvénytisztelő nemzeti kisebbség, amely a megalakulásától lojális az ukrán államhoz. A magyar nemzetiségű lakosság annak idején nagyon nagy arányban támogatta a független ukrán állam létrejöttét. Kisebbségi jogainak érvényesülését mindig is a törvényeknek megfelelően kívánta elérni.

Ukrajna Alkotmánya, valamint a nemzetközi és kétoldalú megállapodások értelmében, Ukrajnában élő nemzetiségi kisebbségként jogunk van az anyanyelvű oktatáshoz, a szabad anyanyelvhasználathoz és kulturális autonómiához. Sajnálatos módon 2014 óta azt tapasztaljuk, hogy ezek a jogaink rendkívüli módon sérülnek. Az országban olyan törvények kerültek megalkotásra és léptek életbe, amelyek jelentősen szűkítették, elvették a nemzeti kisebbségek, köztük a magyarság ezen jogait. A 2017-es oktatási törvény és a 2019-es nyelvhasználati törvény számos pontban szűkíti alkotmányos jogainkat.

Rendkívül sajnálatos, hogy 2019-ben sem sikerült elérni a Központi Választási Bizottságnál a törvényi előírásoknak megfelelően garantált magyar többségű választókerzet kialakítását. A körzeteknek a törvényi előírások ellenében történő kialakítása megfosztotta a magyarságot a parlamenti képviselet lehetőségétől.

Sajnálattal tapasztaljuk, hogy az új parlament megalakulásával sem történtek változások a magyarság ellen irányuló vegzálások terén. Elszomorító, hogy továbbra is folytatódnak a magyar intézmények ellen indított titkosszolgálati eljárások, a szeparatizmus egyébként minden alapot nélkülöző gyanújára hivatkozva.

Ukrajna és a magyar kisebbség érdekeivel ellentétesnek tartjuk azokat a média-megnyilvánulásokat, amelyek a magyarságot és Magyarországot rossz színben igyekeznek feltüntetni, s az objektivitást nélkülöző, a valóságot durván elferdítő anyagokkal próbálják a magyarok ellen hangolni a közvéleményt.

Mélysegesen megdöbbenő, hogy az ukrán illetékesek tiltakozásaink és hivatalos beadványaink ellenére tétlenül nézik, ahogy a Mirotvorec elnevezésű szélsőséges ukrán honlap zavartalanul működik, és etnikai alapon listázza a kárpátaljai magyarokat, visszaélve személyes adataikkal.

Meggyőződésünk, hogy egy Európai Unióba tartó jogállamban megengedhetetlen az olyan szélsőséges nacionalista szervezetek és weboldalak működése, illetve tevékenységük büntetlenül hagyása, melyek egy, az országban élő – ukrán állampolgárságú – etnikai kisebbség helyzetének megoldását emberek listázásában és szülőföldjükről való elüldözésében látják.

Úgy véljük, az ukrán államnak kötelessége garantálni saját állampolgárainak biztonságát, azonban sajnálatos módon az ellenkezőjét tapasztaljuk, hisz például az olyan kirívó magyarelles cselekmények ügyében, mint a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség székházának felrobbantása, a mai napig nem született ítélet.

A nemrég lezajlott elnökválasztáson a magyarok lakta településeken a szavazók több mint 90%-a a változásra szavazott annak reményében, hogy az új elnök, az elődjével ellentétben, nem folytat majd magyarelles politikát. Mindnyájunk érdeke, hogy Ukrajna olyan demokratikus jogállammá váljon, ahol valóban tiszteletben tartják a nemzetiségek jogait, s az ország jószomszédi viszonyt alakít ki partnereivel.

Fontosnak tartjuk, hogy a nemzetiségi kisebbségek helyzetét rendezni kívánó jogszabályok megalkotásába vonják be a nemzetiségek képviselőit, köztük minket, magyarokat is. Tisztában vagyunk azzal, hogy új nemzetiségi törvény megalkotásának csak akkor van értelme, ha az nem a jelenlegi jogfosztást kívánja törvényesíteni, hanem lehetővé teszi, hogy a nyelvtörvény, illetve oktatási törvény módosításával visszatérjünk az európai normákhoz, amely biztosítja az anyanyelvű oktatás, valamint a magyar nyelvhasználat jogát, valamint rendezzi a képviseleti rendszer problémáit.

Az előző elnök idején megalkotott és elfogadott oktatási és nyelvhasználati törvény, a magyarok ellen irányuló fent említett megnyilvánulások nemcsak sértik Ukrajna állampolgárainak alkotmányos és szabadságjogait, de veszélyeztetik országunk tekintélyét a nemzetközi szinten, s megkérdőjelezzik kinyilvánított európai integrációs törekvéseit.

Tisztelt Elnök Úr, kérjük, hogy éljen az Önnek Ukrajna törvényei által nyújtott felhatalmazással, valamint befolyásával a törvénykezési folyamatra, és tegye meg a szükséges lépéseket a kisebbségek alkotmányos jogainak biztosítása, a magyarelles médiapolitika felülvizsgálata,

a magyar szervezetek és társadalmi aktivisták elleni alaptalan eljárások beszüntetése és a Magyarországgal való konstruktív együttműködés megerősítése érdekében.

Ungvár, 2019. november 23.

Tisztelettel:

dr. Brenzovics László
elnök

Forrás:

[https://karpataljalap.net/node/46910?
fbclid=IwAR17c2tpotLgRRwXtJ2OpMC8jn0DiPz-
0z4WIX9ncP1m9RQysIrRaR3jnec](https://karpataljalap.net/node/46910?fbclid=IwAR17c2tpotLgRRwXtJ2OpMC8jn0DiPz-0z4WIX9ncP1m9RQysIrRaR3jnec)

Резюме

Книга «Карпатський басейн» Культурної асоціація «Дружний круг Помур'є» (МВККЕ) розглядає культуру угорців у Помур'ї, Хорватії, Південі та Високогір'ї, її перші чотири томи були опубліковані у 2013, 2014, 2015 та 2016 роках, про які мож прочитати в інтернеті через сторінці МВККЕ (www.muravidek.eu).

8 жовтня 2016 року конференція була проведена на Закарпатті найбільшим середнім навчальним закладом Реформатської церкви. *Андраш Ковач*, директор освіти, розповів про історію Великаберезького реформатського ліцею та ситуацію із Закарпатськими ліцеями загалом.

Доктор Дердь Дунка, письменник, редактор, директор Угорського культурного інституту на Закарпатті, що базується в Угорщині / Берегові, в своєму дослідженні розглядає потенціал угорської культури, освіти, науки та релігії.

Ханга Андраш, спеціаліст з комунікацій, кандидат наук, у 2018–2019 роках провів дев'ять місяців як стипендіат Шандора Петефі в п'яти селах району Виноградово. Вона не взяла участь на конференції у Великаберегу, але її звіт важливий для нас, оскільки вона тематично вписується в том.

Ференц Нік старший підполковник, президент фонду «Сільська культура», писав про складну роботу по врятуванню угорців, яка вже багато років проводиться на кордоні Рахова та його околиць. Звіт також не приховує труднощів їхньої боротьби.

Доктор Ференц Радванські, пастор Реформатської церкви в Косині і Батраді, ознайомив з викликами перед Закарпатською реформаторською церквою та їх видимими напрямками.

Чернець-францисканець *Ференц Маріо Вайнраух*, народився в Хусті, член Закарпатської францисканської місії. Починаючи з 2001 року, з невеликою перервою, його місією було надання соціальної та душпастирської допомоги віруючим та невіруючим на Закарпатті. Коротко ознайомившись з історією та призначенням францисканського ордену, у письмовій формі окреслює для нас три десятиліття відродження їхньої закарпатської місіонерської діяльності у фізичній, духовній, релігійній та соціальній сферах.

Кішшней др. Адрієнне Ковач етнограф, угорський педагог проливає світло на зв'язок колачів та свят у порівнянні Закарпаття, рівнини та півдня. У народній культурі завжди була і є присутня бажання передати, вміння передавати – випічка колачів з'єднує покоління.

Ірина Ворінка, також закарпатського походження, є славісткою, працює у Русинському научному інституті в Будапешті. (З 2017 року працює як Русинський Научний Інститут імені академіка Антонія Годинки.) Вона описує приклади русинського–угорського співжиття та особливості русинської преси Закарпаття між двома світовими війнами.

На завершення тома було опубліковано відкритий лист президента Угорської культурної асоціації Закарпаття до Президента України. Оскільки він містить найважливіші проблеми, з якими стикається наша нація, вкрай, ми відчули необхідність включити її до нашої книги.

Як супровідну програму конференції *Габрієлла Влайк* читала з видання *Ангельських вчень* МВККЕ за 2016 рік.

Видавець висловлює подяку Державному секретаріату з питань національної політики Прем'єр-міністра та керівнику Фонду Бетлена Габора за унікальну підтримку в публікації нашої конференції про закарпатських угорців.

Наша програма в Угорському університеті Трансільванії Sapientia в Меркуря-Цюк восени 2015 року *Перебування, але як? Внесок у міждисциплінарний підхід до аспектів ідентичності громади* та конференція у червні 2017 року у двомовній середній школі у Верхній Австрії з питань *угорської освіти, культури та релігійного життя в Австрії*, з яких ми також складемо обсяг у 2020 році. У центрі уваги нашого інтересу до Карпатського басейну залишається розвиток словенського Помур'я, його двомовної освітньої моделі та культурного середовища.

(Переклад Ірини Ворінки-Сюч)

Резюме

Книга «Карпатський базен» Культурної асоціації «Цімборський круг Помур'є» (МВККЕ) розповідає про культуру Мадярув у Помур'ї, Горватії, Дайлвідеку і Феллвідеку, і перші чотири томи були опубліковані 2013., 2014., 2015. і 2016. роках, за котрі можна прочитати на сторінці МВККЕ (www.muravidek.eu).

8. жовтня 2016. року конференція була проведена у Пудкарпатію найкращим середнім школам реформатської церкви. *Андрас Ковач*, директор, розповідає за історію Великоберезького реформатського ліцею і ситуацію з вишколом пудкарпатськими ліцеями.

Др. Дёрдь Дупка, письменник, редактор, директор Мадярського культурного інституту в Пудкарпатію, у свою мову розглядаючи розповідає про потенціал мадярської культури, вишколу, науки і релігії.

Ганга Андрас, спеціаліст з комунікацій, кандидат наук, у 2018–2019. роках провела дев'ять місяців як стипендіат фонду Шандора Пететія у п'яти селах Виноградівського (Севлюшського) району. Вона не брала участі у конференції у Великих Берегах, але його звіт важливий для нас, тому він тематично вписується до нього.

Ференц Нік, полковник, президент фонду «Сільська культура», писав за складну роботу по рятуванню Мадярув, котра вже багато років проводиться на гатах Рахова і його околиць. Звіт також не приховує труднощів їх боєвої.

Др. Ференц Радванський, пастор реформатської церкви в Косині і Батраді, ознайомив з викликами перед Пудкарпатським реформаторським церковним і їх видимими напрямками.

Монах францисканець *Ференц Маріо Вайнраух*, народився в Хусті, член Пудкарпатської францисканської місії. Починаючи з 2001. року з невеликих перерв його місія було давня соціальною і душпастирською допомогою віруючим і невіруючим на Пудкарпатію. Курто розповідає за історію і призначення францисканського ордена, у письмовій формі розповідає про нас за три десятиліття оновлення їх пудкарпатського місіонерського діяльності у фізичній, духовній, релігійній і соціальній сферах.

Кішши Др. Адрієн Ковач, етнограф, мадярський педагог проливає світло на печива і ситко у порівнянні Пудкарпатя, рівнини і південної частини. У народній культурі все було і є присутньою бажання передати знання – печива колачків зберігають генерації.

Ірина Ворінка також пудкарпатського походження, є славісткою, працює у Русинському Науково-дослідницькому Інституті в Будапешті.

(З 2017 рока фунгує як Русинський Научный Інститут имени академика Антонія Годинки.) Она представила приміры русинсько–мадярського сполного бываня и особости русинській періодики Пудкарпатя меже двома світовима войнами.

У завершеною тома было опубліковано отвореною письмо президента Мадярській культурній асоціації Пудкарпатя до Президента України. Зато, же вун за майважні проблеми, з котрыма ся стыкать наш народ, є дуже важным, мы почувствовали необходимость включити го до нашуй книги.

Ги сопроводну програму конференції *Габріела Влайк* читала з выданя *Ангельських поучовань* МВККЕ за 2016 рук.

Издатель высловлює дякованя Державному секретаріатови з вопросув націоналнуй політики премьер-міністра и руководителёви фонду Габора Бетлена за унікалною пудпорованя публикації нашуй конференції за пудкарпатських Мадярув.

Наша програма в Мадярськум універзитеті Ардяла Sapientia в Меркуря-Цюк восены 2015. рока *Перебывання, айбо як? Внесок до междисциплінарный пудход до аспектув ідентитета сполности* и конференція у юнію 2017. рока у дваязычнуй середной школі у Вышній Австрії з вопросув *мадярського вошколованя, культуры и релігійного жывота в Австрії*, з котрых мы также складеме содержания у 2020 році. У центрови позау нашого інтереса до Карпатського базена лишає ся розвуй словенського Помурья, його дваязычнуй освітній модели и культурного стредка.

(Товмаченя др. Михаила Капраля та Ірини Ворінки-Сюч)

A kötet szerzői és szerkesztői

ANDRÁS HANGA 1989-ben született Csíkszeredában. Gimnáziumi tanulmányait a csíkszeredai Márton Áron Főgimnáziumban kezdte, Zalaegerszezen érettségizett. Diplomát 2013-ban a Pécsi Tudományegyetem kommunikáció- és médiatudományi MA szakán szerzett, jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola doktorjelöltje. 2012-ben kezdett el magyarságtudatással foglalkozni, érdeklődési területe az erdélyi magyar nemzeti kisebbség (azon belül saját népe, a székelyek) identitásának a kutatása. A Doktoranduszok Országos Szövetsége Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályának alapító tagja, alelnöke, később elnöke, majd 2018-ig stratégiai elnöke. Posztgraduális tanulmányai végeztével továbbra is a határon túli magyarokkal, a székelyek etnicitásával szeretne foglalkozni, illetve tanítani, továbbadni a tapasztalatait. E-mail: andras.hanga@gmail.com

DR. DUPKA GYÖRGY (Tiszabökény, 1952) kárpátaljai magyar író, újságíró, szerkesztő, kisebbségi és kultúrpolitikus, civilszervezeti vezető, történész és lágerkutató. A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének elnöke, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) egyik alapítója és jelenlegi igazgatója, a Szolyvai Emlékpark Bizottság titkára. 1986–1992 között a Kárpáti Kiadó magyar osztályának szerkesztője volt. 1992-től vezeti az ungvári Intermix Kiadót. 2004-től felelős kiadóként jegyzi az *Együtt* folyóiratot. 2006–2008 között az ELTE Pedagógiai és Pszichológia Kara kulturális mediátor szakán másoddiplomás képzésen vett részt. 2014-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Történelemtudományok Doktori Iskolájában megvédte doktori (PhD) disszertációját a legmagasabb minősítéssel. Közel 25 kötet szerzője, munkáinak elektronikus változata a KMMI honlapján olvasható. Nevéhez fűződik a *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozat (1992) beindítása és gondozása, amely mára a 360. kötetnél tart. 2017. augusztus 20-án Ader János köztársasági elnöktől – más GULÁG-GUPVI kutatók mellett – ő is átvehette a Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetését. Többek között a következő díjakkal is kitüntették: Berzsenyi-díj, 1993; Nagy Imre-emlékplakett, 1995; Julianus-díj, 2009. E-mail: dupkagyorgy@gmail.com

DR. GASPARICS JUDIT 1983-ban született Zalaegerszezen. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán irodalomelméletet, irodalomtörténetet és alkalmazott nyelvészeti tanulmányokat hallgatott. 2006

szeptembere óta középiskolai tanárként dolgozik, 2007-től 2010-ig az ELTE Bölcsészettudományi Karán a Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskola hallgatója volt. 2010 márciusától 2012 februárjáig részt vett az ELDIA (European Language Diversity for All – az Európai Unió 7. számú keretprogramja) nemzetközi projekt maribori csoportjának munkájában. Kutatási témája, amelyből a doktori disszertációját is írta, a szlovéniai (muravidéki) magyarok nyelvhasználata. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE) tagja, több szépirodalmi és irodalomtörténeti kötetet lektorált nyelvi, illetve szakmai szempontból. E-mail: gasparics.judit@gmail.com

KISSNÉ DR. KOVÁCS ADRIENNE (Endrőd, 1958) etnográfus, magyar-tanár, irodalomtörténész, szakíró. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett magyar–néprajz–orosz szakon, itt is doktorált 1980-ban. Három évtizeden át hivatása a tanítás. Az irodalom és folklór határterületeit kutatja. Irodalmi és néprajzi tanulmányokat publikál, gyűjteményes kötete: *Mi marad? Irodalmi és néprajzi tanulmányok* (2006). Több könyvet szerkesztett és írt, az *Irodalomismeret* szerkesztője (2002–2007). Toldy Ferenc-díjas és Apáczai-díjas. Budapesten él. E-mail: kovacs.adrienne765@gmail.com

KOVÁCS ANDRÁS 1980-ban született Beregsomban (Kárpátalja), magyartanár, a Nagyberegi Református Líceum oktatási igazgatója. A Magyar Nyelvtudományi Társaság tagja. A Kárpátaljai Magyar Pedagógus-szövetség líceumi alapszervezetének elnöke, megyei elnökségi tagja, a Tankönyv- és Taneszköz-tanács elnöke; oktatás-módszertani segédanyagok szerkesztője. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség beregszászi járási középszintű szervezetének elnökség tagja. A Beregsomi Református Egyházközség presbitere, jegyzője. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola névtan alprogram doktorjelöltje. Kutatási területe a kárpátaljai magyar személynévhasználat. Tanulmányaiban a kárpátaljai magyarság család- és keresztneveit, ragadványneveit, a nevek szláv átírását, vizsgálja a református anyakönyvek és gazdakönyvek alapján. E-mail: kovandr@gmail.com

NICK FERENC 1954-ben született Zircen. A munka mellett letett szakközépiskolai érettségét követően felvételt nyert a Kossuth Lajos Katonai Főiskola pánccélós parancsnoki szakára. 1978. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. Tapolcán, Zalaegerszezen és Budapesten teljesített katonai szolgálatot különböző parancsnoki és hadműveleti beosztásokban. 1988-ban elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát, majd tanársegéd lett.

1989-től a Honvéd Vezérkarnál szolgált – két év kihagyással – szolgálati nyugállományba vonulásáig. 1995-től a szervezet felszámolásáig a Honvéd Vezérkar Tudományos Osztályán dolgozott. 1998-tól a szervezet az osztály megbízott vezetőjeként járult hozzá a haderő tudományos közösségei alapításához és a tudományos élete működtetéséhez. 2002–2004 között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Humán Osztály osztályvezető-helyettese volt. Mint hivatásos katona, elsősorban tudományszervezőként és kultúraszervezőként ért el sikert. A rendszerváltás után soron kívül léptették elő őrnaggyá (1990) és alezredessé (1994). A 2005. szeptember 1-jével kezdődött szolgálati nyugállományba helyezését a Haderő-átalakítást Koordináló Operatív Bizottság Titrárságának vezetőjeként kérte.

Már felsőfokú tanulmányai során elkezdte a kiadványszerkesztői munkát. Közel ötven tudományos könyv, felelős kiadója, tudományos rendezvények szervezője. Megalapította és napjainkig vezeti a Katonai Nyelvművelő Tudományos Kutatócsoportot, és annak eredményeként a Katonai Kislexikon megjelentetését is szervezi. Katonai pályafutása mellett tudományos kutatóként a haderő és a társadalom kapcsolata foglalkoztatja. A doktori iskolán folytatott tanulmányait 2004-ben abszolutóriummal fejezte be. Kultúraszervezőként alapítója számos hazai és nemzetközi kulturális közösségnek. A Falvak Kultúrájáért Alapítvány kuratóriumának elnöke, az Adrianus Európai Alkotóház-rendszer megszervezője. Létrehozta a Kultúra Lovagja címet és megalapította a Kultúra Lovagrendjét. A kontaktivizmus néven ismert kultúraszervező és művészeti-orientációs irányzat kidolgozója. A 2013-ban az Aranyosapátiban létesült Böszörményi László Faluház építésének megrendelője és az építkezés munkása. 2014-től az Aranyosziget Gyermek- és Ifjúsági Tábort ő álmodta meg, az építését pedig vezette, amelyért 2015-ben a Panoráma Világklub Karitatív díjat adományozott részére. Megfogalmazása szerint Aranyosziget „a nemzet otthona”.

Hivatásos katonaként a honvédelemért végzett tevékenysége elismerésként „A Haza szolgálatáért” arany és bronz fokozatait kapta. A NATO-csatlakozás elősegítéséért a honvédelmi miniszter részesítette kitüntetésben. Hazánk Európai Unióhoz való csatlakozása napján a felvidéki Nagykövesd (Velký Kamenec) település adományozott számára díszpolgári címet. Szülőfaluja, Olaszfalu 2003-ban „Pro Urbe” kitüntetéssel ismerte el a település fejlesztése érdekében kifejtett tevékenységét. E-mail: kultura.lovagja@gmail.com

DR. RADVÁNSZKY FERENC Sárosorosziban (akkor még: Szovjetunió) született, 1975-ben. Nős, négy gyermek édesapja. 1992-ben, a Mezővá-

ri II. Rákóczi Ferenc Középiskolában érettségizett. Abban az évben felvételt nyert a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karára, ahol 1997-ben szerzett teológiai diplomát.

1997 szeptemberétől, Kárpátalján teljesít lelkészi szolgálatot. Négy református gyülekezetben kezdte a lelképásztori tevékenységét: Mezőkaszony, Bótrágy, Hetyen és Izsnyéte (itt cigány gyülekezet volt) egyházközségeiben. 1998-tól a hetyeni és az izsnyétei gyülekezet gondja átcsoportosításra került és így a mezőkaszonyi és a bótrágyi református közösségek szolgálata hárult rá, amelyet jelenleg is ellát. 1997–2002 között a Kárpátaljai Református Egyház zsinati titkáráként tevékenykedett, s jelentősen kivette részét az Egyház ma is működő rendszerének (oktatási intézmények, diakóniai szolgálat, egyházi infrastruktúra) a kialakításából.

2003-tól Hollandiában ösztöndíjjal, posztgraduális képzésen vehetett részt. Ottani tanulmányait a Theologische Universiteit Kampen Történelem Tanszékén végezte, ahol főleg ókori görög és latin zsinati kánonok és egyházi levelek szövegeit tanulmányozta és elemezte. Hollandiai doktori dolgozata (doctoraal scripsie) témája az ősegyház önértelmezése volt, a –kelet-közép-európai református egyházak identitáskrizisének szempontjából. 2005-ben, sikeresen befejezte a tanulmányait, doktori („theologica Docrorandum declarat”) címet szerezve. Ebben az évben visszatért családjával Kárpátaljára, a kaszonyi és a bótrágyi gyülekezetekbe. 2011 óta a jelen időig, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, a Történelem Tanszék keretében tanít latin nyelvet, latin kultúrtörténelmet és vallástörténelmet.

A Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetségének több éve az elnöki tanácsadója. Alapító és jelenleg is aktív tagja a 20. századi egyháztörténelemmel foglalkozó Narancsik Imre Tudományos Körnek. Tevékeny tagként vesz részt évek óta a Protestáns Magyar Szabadegyetem munkájában. 2018 januárjában a Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Karának Mentálhigiénés Szakirányát befejezve védte meg újabb diplomamunkáját.

Folyamatosan prédikációkat és (teológiai, egyházi és főleg társadalmi) tanulmányokat publikál a helyi egyházi és általános folyóiratokban, főiskolai, egyetemi és egyéb tanulmányköteteken. *Kárpátaljai református templomok* címmel jelent meg egy általa szerkesztett kötet (Ungvár–Beregszász, 2000). Rendszeres felkérést kap előadások tartására és tudományos konferenciákon való bíráló tevékenységére. E-mail: radvanszkyak67@gmail.com

RUDA GÁBOR 1953-ban született Budapesten. Középiskolai tanári (ELTE, 1981) és neveléstudományi diplomát szerzett (FU Berlin, 1993). Kísérleti

és dokumentumfilmeket készített, fényképezéssel foglalkozik. Kétnyelvűség és nemzeti kisebbségek kultúrája témájú tanulmányok szerzője. Többnyelvű tanulmánykötetek, kulturális folyóiratok (*Muravidék*, 2001, *Átkelő*, 2005) szerkesztője. Az MBKKE alapító tagja (1997) és elnöke (2007). E-mail: RudaGabor@hotmail.com

DR. SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN (Budapest, 1952) okleveles építő-(földmérő) mérnök, okleveles művelődésszociológus. A Kárpát-medencei magyar és a hazai nemzetiségeket kutatja több mint négy évtizede. Bölcsészdoktori disszertációját romániai és csehszlovákiai magyar történelemtankönyvek elemzéséből és összehasonlításából írta 1982-ben. Több hazai és határon átnyúló kisebbségkutatásban vett részt. Három felsőoktatási intézményben tanított, emellett jelentős felnőttoktatási munkásságot fejtett, fejt ki – többek között a Szent László Akadémia Kárpát-medencei Régió Tanszékét is vezette. 1989–2015 között a Miniszterelnöki Hivatalban és több minisztériumban a délvidéki magyarság és a magyarországi nemzetiségek ügyeivel foglalkozott középvezetőként. Tizenhárom saját és félszáz szerkesztett könyve jelent meg. Több mint 30 éve szerkesztőbizottsági tagja a *Honismeret* folyóiratnak, 2011 óta főszerkesztőként jegyzi *A magyarországi nemzetiségek néprajza* című többnyelvű kiadványsorozatot. Az MBKKE tudományos elnökhelyettese, a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselője, elnökhelyettese és bizottsági elnöke. „Pro Ethnographiae Minoritatum” és Gyulai Pál-díj elismeréssel is kitüntették. E-mail: szekely7777@gmail.com

VLAJK GABRIELLA 1968-ban született Debrecenben, falun nevelkedett. Édesapjától nagyon sok mesét hallott gyerekkorában, a mesék szeretete ekkor kezdődött számára. Kedvenc időtöltése az olvasás volt, és maga is írogatott már különböző mesés történeteket. Az első komoly mesét 2011-ben jegyezte le, amit sorban követett a többi. A mesék érdekessége, hogy olyan tanítást adnak, melyet, ha megfontolunk, életünket könnyebbé tudjuk tenni általuk. Az első könyve *Angyali tanítások* címmel 2016-ban jelent meg a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában.

VORINKA IRÉN – 2018-tól **SZŰCS-VORINKA IRÉN** – 1992-ben született Kárpátalján, Bányuban. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, Beregszászon szerzett bölcsész diplomát ukrán nyelv és irodalom szakon, jó eredménnyel. 2015 óta a sarvasi Ruszin Kutatóközpont segédmunkatársa, majd 2016. május 1-jétől a budapesti Ruszin Tudományos Intézet – 2017-től Hodinka Antal Ruszin Tудо-

mányos Intézet – tudományos munkatársa, kutatója. A *Ruszin Világ* ruszin lap egyik társszerkesztője. Jelenleg Budapesten él. E-mail: irenkevorinka@gmail.com

WEINRAUCH FERENC MÁRIÓ ferences szerzetesrendi pap testvér, 1969. október 14-én született Huszton. 1992-ben lépett be a magyarországi ferences szerzetesek rendbe, ahol 1998-ban örökfogadalmat tett és 1999-ben szentelték pappá. Teológiai tanulmányait 1994-től 1999-ig Szege-den, valamint Budapesten végezte. 2008 és 2011 között Budapesten a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Egészségtudományi Karán, a szociális és családsegítő lelki gondozó szakon újabb diplomát szerzett. A Kárpátaljai Ferences Misszió tagja 2001–2008-ig, és kisebb megszakítás után 2012-től napjainkig ismét a misszióban teljesít szolgálatot. Feladat-köre elsősorban a lelkipásztori szolgálat, emellett a szociális és lelki gon-dozói szolgálat a Kárpátalján élő hívő és nem hívők emberek felé. E-mail: weinrauchmario@gmail.com

Tartalomjegyzék

<i>Üdvözlét az Olvasónak!</i>	3
SZABÓ PALÓCZ ATTILA: <i>Kárpátaljai capriccio</i>	7
KOVÁCS ANDRÁS: <i>Köszöntő</i>	9
DR. DUPKA GYÖRGY: <i>A magyar kultúraápolás, oktatás, tudomány és hitélet lehetőségei Kárpátalján, Ukrajna függetlenedése után</i>	11
KOVÁCS ANDRÁS: <i>A Nagyberegi Református Líceum rövid bemutatása</i> ..	40
ANDRÁS HANGA: <i>A nemzeti identitás megőrzésének közösségi módszerei</i>	43
NICK FERENC: <i>Lovagok harca a nyelvhatáron</i>	60
DR. RADVÁNSZKY FERENC: <i>Megtörő kegyelem</i>	75
WEINRAUCH FERENC MÁRIÓ: <i>Minden kegyelem</i>	85
KISSNÉ DR. KOVÁCS ADRIENNE: <i>Ünnepek és kalácsok</i>	91
VORINKA IRÉN: <i>A ruszin–magyar együttélés példái és a kárpátaljai ruszin sajtó a két világháború között</i>	99
VLAJK GABRIELLA: <i>A halász és az ima</i>	102
<i>Nyílt levél Ukrajna elnökéhez</i>	104
<i>Резюме (ukrán nyelvű összefoglaló, Szűcs-Vorinka Irén fordítása)</i>	107
<i>Резюме (ruszin nyelvű összefoglaló, dr. Káprály Mihály és Szűcs-Vorinka Irén fordítása)</i>	109
<i>A kötet szerzői és szerkesztői</i>	111

Támogatók

Magyar Kormány – Miniszterelnökség
Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

Kárpátalja – Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi folyamatok

Szerkesztette:

GASPARICS Judit, RUDA Gábor, SZÉKELY András Bertalan

Összeállította és a szöveggondozást végezte:

SZÉKELY András Bertalan

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület

Pilisvörösvár, 2019

muravidek@freemail.hu

www.muravidek.eu

www.evid.hu

Nyelvi lektor: GASPARICS Judit

Ukrán összefoglaló fordítása: SZŰCS-VORINKA Irén

Ruszin összefoglaló fordítása: KÁPRÁLY Mihály,

SZŰCS-VORINKA Irén

A borítótervet SZŐCS Beáta készítette RUDA Gábor nagyberegi
fényképfelvételei felhasználásával

Nyomdai előkészítés: Latemorf Hungary Kft., Pécel

Nyomda: Bodnár Nyomda Bt., Budapest

ISBN 978-615-5750-58-8 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5750-59-5 (online, PDF)

2000 Ft

9 786155 750588

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.